

वृ.म.वसंत वाणिज्य, ज.म.ठाकर कला एवं ज.जी.पटेल विज्ञान महाविद्यालय

वर्धमान नगर, नागपुर - ४४० ००८

दूरभाष : २७६४३९९, २७३३९४९, २७३३९३२

E-mail - vmvnagpur@gmail.com website : www.vmvcollege.ac.in

शब्दांगण

॥ मुख्य संपादक ॥

डॉ. मुरलीधर चांदेकर
प्राचार्य

संपादक मंडल

- प्रा. इला शुक्ला (गुजराती)
- डॉ. आभा सिंह (हिंदी)
- डॉ. राखी जाधव (मराठी)
- डॉ. भावेश भुपतानी (गुजराती)
- डॉ. पूजा पंडया (अंग्रेजी)
- डॉ. नीरव पंडया (शारिरीक शिक्षण विभाग)
- प्रा. सरिता बाभरे (मराठी)
- प्रा. माया पहाडे (हिंदी)
- प्रा. ब्रिजल नथवानी
- प्रा. निखिल जोशी
- कु. प्रियंका श्रावणे

॥ संपादक ॥

डॉ. मीना देशमुख

विद्यार्थी संपादक मंडल

- प्रियंका टोपीवाला- बी.एस.सी.-३ (अंग्रेजी)
- सुर्यकांता रामटेके- बी.कॉम-२ (अंग्रेजी)
- रंजना शाहू - बी.ए. भाग-२(हिंदी)
- सुरज बिसेन - बी.वोक.भाग -२
- साहिल चौधरी - बी.कॉम भाग-१(हिंदी)
- अंशुल गौतम - बी.बी.ए. भाग-१

* Contents *

1. Editorial Board	I
2. Vice-Chancellor's Message	II
3. Message : Adv. Chandrakantbhai Thakar	III
4. Message : Shri Yogeshbhai Patel	IV
5. Message : the Principal: Dr. M. G. Chandekar	V
6. Editorial : Dr. Meena Deshmukh	VI
7. Editorial : Student	VII
8. Office Bearers of Shri Nagpur Gujarati Mandal	VIII
9. College Development Committee	IX
10. Students Academic Achievements	X
11. Students Achievements	XI
12. Educational Activities	XII
13. Competition Activities	XIII
14. Conference and Workshop	XIV
15. Cultural Activities	XV
16. Extension Activities	XVI
17. Sports Activities	XVII
18. Rastriya Seva Yojna Activities	XVIII
19. Support facilities for Academic Development	XIX
20. College Staff Group Photograph	XX
21. Department of Gujrati	G1 to G10
22. Department of Marathi	M1 to M28
23. Department of Hindi	H1 to H18
24. Department of English	E1 to E14
25. Dept. Committee Reports & Activities	

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ

"राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर, महाराष्ट्र, ४४१ १०१" या विद्यापीठाच्या
द्वारे "राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, १८१८, १८२० ते १८२२ या वर्षात राहिलेले स्थान" या
द्वारे राहिलेले स्थान विद्यापीठ.

डॉ. सुभाष आर. चौधरी
कुलगुरु

Website : www.rsgpmaharaj.edu.in
Email : vc@rsgpmaharaj.edu.in

दूरध्वनी: ९२११३०१०१

राज्यपाल महाराज राजवडे मंडळ, राजवडे, नागपूर, महाराष्ट्र, ४४१ १०१ या विद्यापीठाच्या नागपूर, महाराष्ट्र, ४४१ १०१ येथे राहिलेले स्थान.

शुभेच्छा खटेरा

महाराष्ट्र विद्यापीठ यंत्रणेच्या माध्यमातून "राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर, महाराष्ट्र, ४४१ १०१" या विद्यापीठाच्या
द्वारे "राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, १८१८, १८२० ते १८२२ या वर्षात राहिलेले स्थान" या
द्वारे राहिलेले स्थान विद्यापीठ.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर, महाराष्ट्र, ४४१ १०१ या विद्यापीठाच्या
द्वारे "राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, १८१८, १८२० ते १८२२ या वर्षात राहिलेले स्थान" या
द्वारे राहिलेले स्थान विद्यापीठ.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर, महाराष्ट्र, ४४१ १०१ या विद्यापीठाच्या
द्वारे "राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, १८१८, १८२० ते १८२२ या वर्षात राहिलेले स्थान" या
द्वारे राहिलेले स्थान विद्यापीठ.

नागपूर, २ मार्च २०२१

(डॉ. सुभाष आर. चौधरी)

शुभकामना संदेश....

'शब्दांगण' पत्रिका महाविद्यालय के विद्यार्थियों के लिए अपने विचार प्रकट करने का उपयोगी और आसान जरिया है। अपने विचार संप्रेषित करने की क्षमता 'मनुष्य' को वरदान के रूप में प्राप्त है। विचार प्रकट करने की क्षमता का विकास व्यक्तित्व निर्माण के लिए अत्यंत आवश्यक है। विद्यार्थियों को इस हेतु सतत प्रयत्नशील रहना चाहिए, क्योंकि अपने विचारों को तर्कसंगत तरीके से शब्दों के माध्यम से प्रकट करने की कला युवाओं को भावी जीवन में सफल बनाने की एक कड़ी अवश्य होगी। महाविद्यालय इस दिशा में सदा सहायक रहता है। 'शब्दांगण' के संपादक मंडल को कोटिश: बधाई !

शुभकामनाओं के साथ....

एडवोकेट चंद्रकांतभाई ठाकर

अध्यक्ष

श्री नागपुर गुजराती विश्वस्त मंडल, नागपुर

शुभकामना संदेश....

महाविद्यालय की विद्यार्थी पत्रिका शब्दांगण पिछले कई सालों से विद्यार्थियों की अभिव्यक्ति का सशक्त माध्यम बनी हुई है। विद्यार्थी जीवन में पढ़ाई और खेल कूद के साथ साथ अन्य कलाओं में निपुणता आवश्यक है और विद्यार्थियों के लिए ऐसे अनेक प्रयास महाविद्यालय करता है। अपनी भावनाओं को शब्दों में तारतम्यता पूर्वक अभिव्यक्त करने की कुशलता आज के समय की आवश्यकता है। इस साल शब्दांगण में 'भारत: एक सांस्कृतिक पर्व' विषय के आधार पर युवाओं को अपने देश के लिए सोचने, समझने और लिखने के लिए जो अवसर और प्रेरणा दी गई है उसके लिए मैं संपादक मंडल और विद्यार्थी लेखकों को बधाई देता हूं।
साधुवाद

योगेशभाई पटेल

अध्यक्ष

श्री नागपुर गुजराती मंडल, नागपुर

प्राचार्य की कलम से.....

मनुष्य के पास विचार है और उन विचारों को अभिव्यक्त करने के लिए भाषा है। मनुष्य इसी भाषा की सहायता से अपने-अपने श्रेष्ठतम का सृजन करता है। महाविद्यालय में ऐसे अनेक अवसर होते हैं जब विद्यार्थी अपने भावों विचारों और संकल्पनाओं को रेखांकित करने की कला में सिद्धहस्त होता है। महाविद्यालय विद्यार्थियों को परिमार्जित करने का हर संभव प्रयास करता है। महाविद्यालय की विद्यार्थी पत्रिका 'शब्दांगण' इन प्रयासों का उत्तम उदाहरण है।

इस पत्रिका के माध्यम से विद्यार्थियों के विचार और प्रयास को प्रोत्साहित किया जाता है। यह पत्रिका विद्यार्थियों को अपने विचार अभिव्यक्त करने का सुअवसर प्रदान करती है। इस बार का अंक विशेष 'भारत : एक सांस्कृतिक पर्व' विषय पर आधारित है। आजादी के अमृत महोत्सव वर्ष के अवसर पर युवा शक्ति को देश के प्रति अपने भावों को अपने नजरिए से व्यक्त करने का अवसर पत्रिका प्रदान कर रही है, इस हेतु संपादक मंडल बधाई का पात्र है। सभी विद्यार्थियों को कलात्मक रुझान हेतु बधाई ! आशा है कि उनकी यह यात्रा सार्थक सिद्ध होगी...

डॉ. मुरलीधर चांदेकर

प्राचार्य

संपादकीय

दरवर्षी प्रमाणे महाविद्यालयाचा वार्षिकांक "शब्दांगण" प्रकाशित होत आहे. याबद्दल सर्वांचे मनःपूर्वक अभिनंदन !

या पृथ्वीतलावरील सर्वात महत्त्वाचे सौंदर्य म्हणजे माणूस. तोच या विश्वाच्या मध्यभागी आहे त्याने स्वतः सह विश्वाचे सौंदर्य वाढविले. तो निर्माणशील आहे. त्याची प्रतिभा सतत नवनवा उजेड निर्माण करणारी आहे. अशी उजेडाची सौंदर्यसर्जकता महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या विचार व भावनेच्या साहित्यातून प्रतिनिधित्व करणारी आहे. या विचार व भावनिक शक्तीचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या उजेडाचा विकास व्हावा म्हणून त्याला प्रकाशित होण्याची संधी उपलब्ध करून देण्याच्या जाणिवेतून संधी वंचित उजेडाला प्रकाशित करण्याचे कार्य "शब्दांगण" या वार्षिकांकाच्या माध्यमातून होत आहे.

संपूर्ण जगामध्ये भारत आपल्या संस्कृती आणि परंपरा जोपासण्यासंदर्भात प्रसिद्ध आहे. भारतातील सर्व धर्म आणि त्यांच्या परंपरा भिन्न असल्या तरी एकत्र नांदतात. म्हणूनच जगामध्ये भारतीय संस्कृतीचा आदर केल्या जातो. त्या भारतीय संस्कृतीला महाविद्यालयातील विद्यार्थी कोणत्या दृष्टिकोनातून बघतो याचा वेध घेण्यासाठी समितीतील सर्व सदस्य व प्राचार्य यांच्या सहमतीने "भारतः एक सांस्कृतिक पर्व" ही मुख्य संकल्पना (थीम) घेऊन यावर्षीचा वार्षिकांक येतो आहे. या मुख्य विषयाला अनुसरून विद्यार्थ्यांकडून साहित्य मागविण्याचे आवाहन केले होते. त्यामुळे अधिकाधिक साहित्य वरील विषयाशी संबंधित आहे. कोणताही विद्यार्थी संधी वंचित राहू नये म्हणून त्याने दिलेल्या इतरही साहित्याचा यात समावेश केलेला आहे. तसेच वर्षभरात महाविद्यालयातील विविध विभागाने विद्यार्थ्यांसाठी राबविलेले उपक्रम विविध समित्या अंतर्गत घेतलेले कार्यक्रम या सर्व कार्याचा अहवाल यात समाविष्ट करण्यात आला आहे.

या वार्षिकांक प्रकाशन प्रसंगी राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. सुभाष चौधरी सरांनी ज्या शुभेच्छा पाठविल्या त्याबद्दल सरांना मनःपूर्वक धन्यवाद देते. श्री नागपूर गुजराती विश्वस्त मंडळाचे अध्यक्ष आदरणीय अॅडव्होकेट श्री. सी.जे. ठाकर सरांनी तसेच श्री. नागपूर गुजराती मंडळाचे अध्यक्ष मा. श्री. योगेश भाई पटेल सर यांनीही आशीर्वादसोबत ज्या शुभेच्छा दिल्या त्यांचेही मनःपूर्वक आभार मानते.

"शब्दांगण" वार्षिकांक साकार करित असताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एम.जी.चांदेकर सरांचे वेळोवेळी मौलिक मार्गदर्शन लाभले सरांना मनःपूर्वक धन्यवाद देते आणि आभार मानते.

समितीतील सर्व सदस्य यांनीही शब्दांगण पूर्णत्वास नेण्यास मोलाचे सहकार्य केले त्यांच्या प्रती मी कृतज्ञता व्यक्त करते आणि "शब्दांगण" वार्षिकांक आपणास सादर करते.

डॉ. मीना देशमुख

संपादक

From The Student Editors Desk

Stepping into college is usually our first encounter with life without the warmth and reassurance of "home". It brings out the adult from the awkward and confused teenager, to take on the real world. We grow each semester, with lessons learnt from inside the classroom, and outside on foggy days and clear nights. The encouraging comments and suggestions from the readers have been at great help in our efforts to further improve its format and Contents.

In the annual college magazine, literature is being presented to showcase the immense talent and artistic skills of the graduating students. In which self written composition were presented by the students. That inspires and dynamises the students for new discoveries.

I would like to thank our principal Dr. M.G. Chandekar for providing the platform to showcase the talent of the students. I am thankful to faculty in charge for their guidance and support. I thank my team members and editors because without their support this would not be possible. And also I would like to thank all the shining artists out there who contributed for this section.

At the end, I would like to say that every moment is like blank canvas for your creative imagination and expressions.

So just fill it with beautiful colors and your artistic vision.

Editors

Suryakanta Ramteke
Sahil Choudhary

OFFICE BEARERS OF SHRI NAGPUR GUJARATI MANDAL

Adv. C.J. Thakar
Chairman
Shri Nagpur Gujarati Trustee Mandal

Shri Yogeshbhai Patel
President
Shri Nagpur Gujarati Mandal

Adv. N. K. Jha
1st Vice-President

Shri Mahendrabhai Patel
2nd Vice-President

Adv. Sanjaybhai Thakar
General Secretary

Shri Chandreshbhai Badani
Joint Secretary

Shri Sundarbhai Patel
Joint Secretary

Shri Nagpur Gujrati Mandal's
V.M.V.Commerce, J.M.T. Arts & J.J.P. Science College
Wardhaman Nagar, Nagpur- 440008

COLLEGE DEVELOPMENT COMMITTEE

Adv. C. J. Thakar
Chairman

Shri Y. H. Patel
Managements' Representative

Adv. N. K. Jha
Managements' Representative

Adv. S. C. Thakar
Managements' Representative

Dr. P. C. Thakkar
Managements' Representative

Shri Sundarbhai Patel
Managements' Representative

Dr. M.G. Chandekar
Ex-Officio Secretary

Dr. Shuchismita Mishra
IQAC Coordinator

Mrs. M. M. Ghotkar
Nominated-HOD

Dr. Mrs. A. S. Singh
Teachers' Representative

Dr. P. M. Chauhan
Teachers' Representative

Dr. S. R. Choubey
Teachers' Representative

Mr. J. C. Patel
Non-Teachers' Representative

STUDENTS ACADEMIC ACHIEVEMENTS

Ku. Sheetal R. Anandpara
M.Com. 2nd Merit

Ku. Nikita S. Desai
M.Com. 2nd Merit

Ku. Samiksha A. Urade
M.Com. 2nd Merit

Ku. Laxmidevi R. Gupta
M.Com. 4th Merit

Ku. Anchal R. Mishra
M.Com. 4th Merit

Ku. Varsha R. Tripathi
M.Com. 5th Merit

Ku. Aarti A. Ganjir
M.Com. 5th Merit

Ku. Dipti A. Bante
M.Com. 5th Merit

Mr. Nikhil D. Desai
M.A. (Eco.) 4th Merit

Mr. Ramchandra S. Thakre
M.A. (Eco.) 10th Merit

Ku. Yogita T. Bante
M.A.(Eng.) 1st Merit

Ku. Chetna K. Jugde
M.A.(Eng.) 9th Merit

Mr. Nitesh K. Sharma
B.Com. 5th Merit

Mr. Anant G. Ghulakshe
B. Voc.(Acting) 1st Merit

Mr. Dipesh R. Hardwani
B. Voc.(Acting) 2nd Merit

Mr. Rishil V. Dhoble
B.Voc.(Acting) 3rd Merit

Ku. Kalpana B. Mishra
B.Voc.(Theatre & Stage Craft)
1st Merit

Mr. Manav S. Ram
B.Voc.(Theatre & Stage Craft)
2nd Merit

Mr. Nirmal S. Khandekar
B.Voc.(Theatre & Stage Craft)
3rd Merit

Mr. Lokesh D. Choudhari
B.Voc.(Theatre & Stage Craft)
3rd Merit

Ku. Priya V. Mukaddam
MCM 2nd Merit

Mr. Piyush L. Aswani
MCM 10th Merit

Ku. Seema D. Ambule
MCM 10th Merit

Ku. Hashmeetkaur J. Mathar
MCM 7th Merit

STUDENT ACHIEVEMENT

1st Prize in General Inter-collegiate Knowledge Competition

1st Prize in Inter-collegiate A Book review Competition cum Exhibition

1st Prize In Inter-collegiate Debate Competition

1st Prize In Inter-collegiate Singing Competition

2nd Prize & Running Trophy in Inter-collegiate Dr. D. V Damle Natyabhinay Competition

2nd Prize in Inter-collegiate Elocution Competition

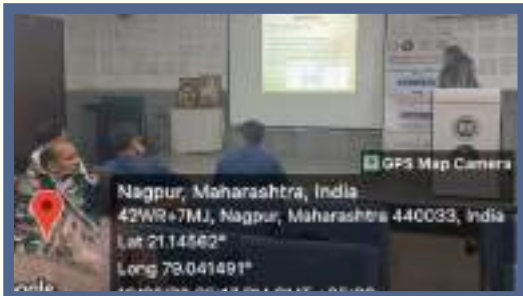
STUDENT ACHIEVEMENT

2nd Prize Inter-collegiate Sundar Elocution Competition

5th Prize in Inter-collegiate Cycle Racing Competition

Mrs. Ashwini Zade (M.Sc. 2nd year) Got Third Rank in Intercollegiate Seminar competition held by RTMNU for P.G Stu 19 Mar 2023

2nd Prize in Inter-collegiate Poster Making Competition

2nd Prize in Inter-collegiate Rangoli Competition

Best Library User Award
Omprakash Bhajipale
B.Com II yr

साइकिल से मेरी भारता यात्रा

वी.एम. वी. महाविद्यालय में पढ़ते हुए मुझे प्रेरणा मिली की जीवन में कुछ महत्वपूर्ण करना है। अपनी शिक्षा का उपयोग नए अनुभव के लिए कैसे करूँ यह विद्यार्थी जीवन से ही मैं सोचा करता। मैं जिस डगर पर आज चल रहा हूँ वह मुझे खुशी और सुकून देती है। आज मैं यह संदेश और अनुभव देने लायक हूँ कि हमारी दुर्बलता चाहे वह शारीरिक हो या मानसिक अचानक ही सबलता में बदल जाती है केवल और केवल उसे हमारे विचार और कार्य के रूप में परिवर्तन करने से कार्य का दायरा जब मेरे से बढ़कर हमारे लिए हो जाता है यह तब होता है। मेरे साथ भी कुछ ऐसा ही हुआ कहां मैं खुद को इस

दुनिया का सबसे कमजोर और डरपोक इंसान समझता था। अनेक बीमारियों जैसे टाइफाइड और पीलिया आदि ने भी मुझे घेर लिया था जबकि मैं तो अपनी अनुकूल परिस्थिति में रहता था फिर भी। उस समय तक तब बाहर की परिस्थितियों का सामना करना, बाहर की व्यवस्थाओं में सामंजस्य स्थापित करना, खान पान, रहन सहन, लोगों का व्यवहार इत्यादि के बीच में सामंजस्य स्थापित करने के बारे में सोच भी नहीं सकता था।

लेकिन मेरी एक सोचने इन सब में सुधार कर दिया। हुआ यूँ की जैसा कि हम सभी अपने देश से प्रेम करते हैं, संस्कृति से प्रेम करते हैं, प्रकृति से प्रेम करते हैं, किन्तु हम अपने अपने दायरे में सिमटे हुए हैं, सीमाओं के बंधन में बंधे हुए हैं, कोई ना कोई बोज़ लिए चल रहे हैं, कोई ना कोई जिम्मेदारी लिए चल रहे हैं, बहुत कुछ हासिल करना चाहते हैं इस आशा से चल रहे हैं। लेकिन मैंने इन सब आशाओं को छोड़ते हुए बंधनों को तोड़ते हुए सीमाओं से मुक्त होते हुए एक निर्णय ले लिया और वह था भारत यात्रा का।

शुरू में प्रश्न था कि कैसे किया जाए आखिरकार रास्ता दिखाई दिया साइकिल से। साइकिल ही एक ऐसा माध्यम था जिसके द्वारा मैं वास्तविक रूप में भारत की यात्रा कर सकता था जिस रूप में मुझे करना था अर्थात् प्रकृति से जुड़ना था, संस्कृति से जुड़ना था, लोगों से जुड़ना था, इतिहास से जोड़ना था एक प्रकार से हमारे देश से जोड़ना था, वह भी वास्तविक रूप में अर्थात् देश को आत्मसात करना था जिस देश का मैं निवासी था।

शुरू शुरू में यह मैंने जब किसी को कहा तो लोग या तो हंस रहे थे या बेवकूफ समझ रहे थे या मजाक समझ रहे थे इसे।

लेकिन जब से मैंने यह निर्णय लिया था तब से मैं अंदर से बहुत ही ज्यादा मजबूत हो चुका था पता नहीं मेरी वह वाली कमजोरी कहां गायब हो गई थी और मुझ में अपार सबलता आ चुकी थी।

२१ जून २०२१ अंतरराष्ट्रीय योग दिवस जो कि भारत की विश्व को देन है उसी दिन मैंने अपनी भारत यात्रा आरंभ करने का निर्णय लिया और जिस रूप में आरंभ हुआ वह वाकई में मैंने सोचा नहीं था लोगों का आशीर्वाद प्रेम जो इस यात्रा में मुझे सफलता दिला सकती थी प्राप्त हुआ। साइकिल से भारत यात्रा करना शायद बहुत कम ही लोग ऐसा सोचते हैं जो सोचते हैं वह करते नहीं हैं जो करते हैं तो उस रूप में नहीं करते जिस रूप में मैं कर रहा हूँ और साइकिल जो कि हमने बचपन में ही चलाई थी। आजकल हमें बड़े होने पर बड़ी गाड़ियां चाहिए होती है। लेकिन मुझे ऐसा लगता है कि बहुत सारी समस्याओं का हल साइकिल चलाने से निकाला जा सकता है और इसलिए आखिरकार निकल पड़ा एक नाम जो रखना था इस यात्रा को वो रखा गया भारत योग यात्रा अर्थात् योग दिवस से साइकिल से भारत यात्रा पर निकली हुई ऐसी यात्रा जिसमें लोगों को स्वास्थ्य से जोड़ना है, प्रकृति से जोड़ना है, संस्कृति से जोड़ना है, उसके साथ-साथ भारत के गौरवशाली इतिहास से जोड़ने का एक प्रयास है। इसलिए क्षेत्र

समय की कोई सीमा न थी और आज मेरी यात्रा को ६१५ दिन पूरा होने पर १० राज्यों कि लगभग पूरी तरीके से मैंने यात्रा कर ली है मध्य प्रदेश से शुरुआत की है कि हुई यात्रा महाराष्ट्र, गोवा, गुजरात, दमन दीप, राजस्थान, उत्तर प्रदेश छत्तीसगढ़, उड़ीसा और झारखंड यहां तक पहुंची है।

मुझे स्वयं को ऐसा एक नाम देना था जिससे लोगों को बताते हुए मेरा नाम ही काफी हो मेरे उद्देश्य की जानकारी देने के लिए आखिरकार वह नाम भी मिल ही गया जिससे मेरा देश मुझसे जुड़ा हो मेरा उद्देश्य मुझसे जुड़ा हो और वह नाम था मेहुल भारत यात्री धीरे-धीरे जब मैंने यात्रा की तब मैंने पाया इतने बड़े लक्ष्य पर चलते हुए इसके स्वरूप को भी मुझे बड़ा करना होगा इस कारण से ही भारत योग यात्रा करते हुए यह मेहुल भारत यात्री साइकिल क्रांति की ओर बढ़ चला था जो कि पूरे भारत में साइकिल के माध्यम से एक सकारात्मक बदलाव की श्रेणी लाना चाहता था वह बाद में जब मैं वास्तविक रूप में भारत को जान पाता, समझ पाता, आत्मसात कर पाता और यही मैंने किया भी सभी प्रकार की परिस्थिति, सभी प्रकार के मौसम, सभी स्थान, सभी प्रकार के लोग आदि का अनुभव प्राप्त करते हुए निरंतर में आगे बढ़ता चला गया। हमारी नजर में हमारे देश की जो स्थिति होती है वह हमारे आसपास के लोगों द्वारा बनाई गई होती है जैसे हमारा परिवार, हमारे आसपास के लोग, हमारे शिक्षक, हमारे रिश्तेदार, हमारे दोस्त या इनके द्वारा जिस प्रकार से हम इस देश को देखते हैं, समझते हैं, सुनते हैं उस प्रकार से हमारी सोच हो जाती है अर्थात् हमारे देश के संबंध में हमारी जो सोच होती है वह काफी हद तक हमारे लोगों प्रभावित होती है। देश तो वही है लेकिन इस देश को देखने का लोगों का नजरिया अलग अलग हैं सबसे बड़ा कारण यही हैं। खेर मुझे तो मेरी नजर से भारत को देखना था। आखिरकार निकल पड़ा लेकिन यह इतना आसान भी नहीं था लेकिन मैंने पहले से यह सोच भी दिया था साइकिल थी रेंजर सामान था जो ३२ साल मैंने जमा किया था मेरे लिए वो सब कुछ छोड़कर केवल गिना चुना सामान लेकर आगे बढ़ चला। वाकई में यह देखना एक अलग अनुभव था कि वास्तविक रूप में मेरा भारत वैसा ही है जैसा कहा जाता था अतिथि देवो भवः या आज के समय में कोई किसी का नहीं होता हैं। शुरु शुरु में बहुत जल्दी थक जाता था क्योंकि साइकिल बचपन में चलाई थी कुछ कुछ किलोमीटर में रुक जाता था, बैठ जाता था, लेट जाता था।

अब मैं भारत यात्री बन गया था अर्थात् मेहुल भारत यात्री इस यात्रा में पहले दिन ही समझ में आ गया था यह इतना आसान नहीं है और इतना आसान होना भी नहीं चाहिए क्योंकि बड़ी चीज बड़े संघर्षों के बाद ही प्राप्त होती है फिर तो मुझे इस यात्रा से वहां ज्ञान प्राप्त होने वाला था जो बहुत कम लोगों को ही प्राप्त होता है। पहले दिन कुछ ही किलोमीटर रास्ता तय कर पाया था दूसरे दिन भी वही हाल था बड़ा संघर्ष तो तीसरे दिन था जो मुझे पचमढी की पहाड़ पर चढ़ाई करनी थी लेकिन उस दिन से आज तक मुझे एक बात समझ में आ गई वह यह कि मेरी सोच भी सही है, मेरा रास्ता भी सही है, मेरा उद्देश्य भी सही है इसलिए अब भगवान मेरे साथ है हां मेरे बाटे का संघर्ष मुझे ही करना है लेकिन भगवान के साथ रहने पर भला कोई चुनौती बड़ी हो सकती है क्या। अभी तक की यात्रा के दौरान जब जब मैं कष्टों में फंसा हूं या परेशानी में उलझा हूं तब तब किसी न किसी रूप में लोगों ने आकर मेरी मदद की है शायद उन्हें भेजा गया हो समझ ही गए होंगे मैं किसकी बात कर रहा हूं। शायद भगवान मुझे टूटने नहीं देना चाहते थे इस कारण से ही उन बाइकर्स ने मेरे साइकिल को अपनी रस्सी से जोड़ लिया और कुछ दूरी तक का फासला पार हो गया लेकिन पूरा तो मुझे ही करना था किंतु इतना ही सहयोग मेरे लिए काफी था। बरसात का समय था और धीरे धीरे मुझे समझ में आने लगा था कि जितना सामान मेरे पास कम होगा उतनी तकलीफ मुझे कम सहनी पड़ेगी। लेकिन क्या करना है क्या नहीं करना क्या रखना है क्या नहीं रखना यह तो अनुभव से ही पता चलने वाला था।

✽जब अंदर था तब बाहर के डरावने सपने आया करते थे लेकिन अब जब बाहर हूं तो नींद भी अब ठीक-ठाक ही आने लगी है भूख भी बहुत लगती है लेकिन खाना सीमित में ही करना पड़ता है।

जब पहुंचा तो देखा आम और ऐसे ही कुछ खाने की चीजों के लाइन से दुकानें लगी है उन क्षेत्रों की महिलाएं दुकान में बैठती है और पुरुष आसपास के क्षेत्रों के जंगलों में जाकर आम और ऐसी ही चीजों को तोड़ कर लाते हैं मैंने पहली बार एक ही इतने प्रकार के छोटे छोटे आमों को देखा था और उनके स्वाद को चखा था मैंने उनसे सभी वैरायटी के एक-एक आम लिए।

धीरे-धीरे मेरा सामान किसी न किसी रूप में कम होता जा रहा था। मेरे लिए पहला ऐसा अनुभव था जब मैंने पहाड़ के ऊपर

बसे हुए नगर को देखा था जिसमें सभी प्रकार की व्यवस्थाएं स्थापित थी लोक संस्कृति स्कूल अस्पताल और अन्य सुविधाएं स्थित थी।

पचमढ़ी एक प्रमुख हिल स्टेशन के रूप में प्रख्यात है जहां पर अनेक पर्यटन के क्षेत्र हैं जिसका अनुभव वास्तविक रूप में हमें नवीन चेतना और आनंद से भर देता है पचमढ़ी में कहते हैं कि इतने सारे पर्यटन स्थल है मंदिर है कि १ महीने भी अगर आप घूमे तो भी कम है।

वहां पर ठंड बहुत होती है इस कारण से लोग लकड़ियां इकट्ठा करके रखते हैं जब हम गए तब लोग गर्म ओक का आनंद ले रहे थे।

गुफा के अंदर महादेव का मंदिर वापस आने पर साइकिल का पूरी तरीके से भीग जाना और हिसाब से साथ सामान का मोबाइल का नेटवर्क काम ना करना वह बैटरी का डिस्चार्ज हो जाना ऐसी अनेक अनुभव का सामना मुझे वही हुआ था। मेरा मानना है कि मध्य प्रदेश भारत में संस्कृतियों का केंद्र है और यही से ही पूरे देश में संस्कृतियों का फैलाव होता है आपको कहीं न कहीं किसी न किसी बिंदु को तो मध्य मानना ही पड़ता है फिर उसके आधार पर हम आगे बढ़ते चले जाते हैं। मध्यप्रदेश एक ऐसा राज्य है जोकि अपने में सभी संस्कृतियों को समेटे हुए हैं।

पूर्व में छत्तीसगढ़ एवं नागपुर भी मध्य प्रदेश के ही अंग थे नागपुर तो मध्य प्रदेश की राजधानी हुआ करती थी नागपुर में पूरे भारत का मध्य बिंदु स्थित है जिसे जीरो माइल के नाम से जाना जाता है।

अर्थात भारत का केंद्र भी और इसके साथ साथ संस्कृतियों का भी केंद्र भी। सबसे ज्यादा मुझे समय मध्यप्रदेश घूमने में लगा क्योंकि वही मेरा प्रारंभ था और वही से मुझे बहुत कुछ जानकारी या ज्ञान मिलने वाला था जो मुझे पूरी भारत की यात्रा में काम आने वाला था। यू तो पूरा भारत एक है किंतु व्यवस्थाओं और विविधताओं के कारण इन्हें राज्यों के रूप में विभाजित किया गया है। यहां तक एक राज्य में अलग-अलग भौगोलिक स्थिति के कारण उन राज्यों को भी अलग-अलग भागों में बांटा गया है ताकि भौगोलिक स्थिति के अनुसार व्यवस्थाएं सुचारू रूप से चल सके जैसे मध्य प्रदेश तीन भागों में बांटा है मध्य क्षेत्र, महाकौशल और मालवा ऐसे ही सभी राज्य भौगोलिक स्थिति के कारण बटे हुए हैं किंतु इसका मतलब यह नहीं कि ये किसी प्रकार से कोई टकराव हो या वह हमारे से किसी रूप में भिन्न हो। मैंने यह भी अनुभव किया है कि आज भी हमारे देश में राजशाही स्थित है राजाओं का शासन स्थित है किंतु उनकी सीमाएं केवल उन राजाओं के महल तक ही सीमित है वर्तमान में बहुत सारे राजघराने हैं तो जरूर लेकिन वह इस देश में रहते ही नहीं है। उनका महल में आना जाना है लेकिन आज के समय में कौन महलों में रहना चाहेगा यह महल आज के समय में काटने को दौड़ते हैं यह मैंने खुद अनुभव किया है।

जितना सुकून गांव में है इतना सुकून दुनिया के किसी भी संसाधनों में नहीं है।

हम सभी को एक से बढ़कर एक बड़े विचार आते हैं लेकिन उन विचारों को वास्तविक रूप में बदलना अत्यंत कठिन होता है यहां नहीं बदल पाते इस कारण से ही जो बदलाव या सुधार वास्तविक रूप में हो सकता था वह नहीं हो पाता। कहीं मां भोजन में घी उड़ेल देती है तो कहीं बहन हाथों में कुछ पैसा थमा देती है हर जगह नए नए साथी बन जाते हैं तो बड़े बुजुर्ग रास्ते की तकलीफो से वाकिफ हो जाते हैं इसलिए रास्ते में तकलीफ कम हो ऐसी जुगत लगाते हैं।

रास्ते में जहां मन किया वहां बैठ जाता हूं जहां इच्छा हो वहां लेट जाता हूं।

मेहुल लखानी

भूतपूर्व छात्र वी.एम.वी. महाविद्यालय

EDUCATIONAL ACTIVITIES

दीक्षारंभ

Arts Faculty

Commerce Faculty

Professional Courses

Science Faculty

STUDY CIRCLE

Humanities & Language Department Study Circle

Department of Commerce study circle

Study Circle Science department

EDUCATIONAL ACTIVITIES

Book Exhibition for Marathi Language

Book Exhibition - Mathematics Dept.

Budget analysis by Alumni committee

E-Learning Activity-Bootcamp

Python Django Full Stack Development
for Beginners

Interaction day

Certificate short term course on Tally

National Science Day
Organized by Department of Science

EDUCATIONAL ACTIVITIES

Code Debugging Organized by
Student Corner Department of Computer Science

Poster Presentation Activity(Every Saturday Activity)
Organized by Student Corner Department of Computer Science

RTM Nagpur University Certificate Course On
"Health, Beauty And Wellness"

Group Discussion Organized by
Department of Computer Science

Training & Placement cell - Campus Placement -
RSE Business IT Solutions, Nagpur

Training & Placement cell - career opportunities
in Banking and Finance & CPBFI Certification

Language lab crash course Business
Correspondence 10th April to 20th April 2022

हिंदी दिवस

EDUCATIONAL ACTIVITIES

2 Day Guest Lectures organized for
Commerce Students

Guest Lecture On Career Opportunities
BBA department

Guest Lecture On Career Opportunities After
Graduation BBA department

Industrial visit to Haldiram's Foods Bakery,
Wardhaman Nagar, Nagpur. BBA Dept.

वाचन प्रेरणा दिवस १५ ऑक्टोबर २०२२ ग्रंथालय विभाग

Visit to Raman science center by Department of Physics

Tribute paid to Famous Physicist
Dr. Homi J. Bhabha by Department of Physics

वी.एम.वी. महाविद्यालय ने मनाया महिला दिवस

EDUCATIONAL ACTIVITIES

मानव्यशास्त्र विभागाद्वारे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन

Success Story of Great Indian Scientist "Dr. Vikram Sarabhai" shown at PG Department of Physics

मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांना मराठी शुद्धलेखनाच्या संबंधी मार्गदर्शन करताना प्रमुख अतिथी डॉ. राष्ट्रपाल गणवीर...

मराठी भाषा गौरव दिनाच्या निमित्ताने सहभागी कलावंत आणि मान्यवर

मराठी भाषा गौरव दिनाच्या निमित्ताने प्रमुख अतिथी प्रा. पराग घोंगे यांचा सत्कार करतांना प्राचार्य डॉ. एम. जी. चांदेकर आणि इतर

मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा या कार्यक्रमाच्या समारोप प्रसंगी बक्षीस वितरण करतांना मान्यवर

राज्यशास्त्र विभागातर्फे अतिथी व्याख्यानाचे आयोजन

Indian Science Congress Women Cell

EDUCATIONAL ACTIVITIES

Interface Program Department of English

Ranganathan Jayanti Library Department

इतिहास विभाग द्वारा आयोजित
छत्रपति शिवाजी महाराज जयंती

Research and Development committee
organized lecture on How to prepare PPT

Guest Lecture Speaker: Prof. Rishikumar Agrawal Sir
Topic: Approach to Learn Mathematics (Department of Mathematics)

इतिहास विभाग द्वारा शहीद दिवस का आयोजन

Language Lab Crash Course Fundamentals of
English Grammar Department of English

Commerce Department – Group Discussion

COMPETITIONS

CBZ Dept. Slogan writing competition

Organized by BBA Department BUDGET ANALYSIS through PPT Presentation

Quiz Competition organized by Humanities Department

PPT Competition PG Department of Physics

PPT Presentation Competition on Bharat@2047

Dept of Mathematics Quiz competition

Essay Competition - Dept. of English

Inter-collegiate (Poster Making Competition-2023)

COMPETITIONS

Inter-collegiate Rangoli Competition- 2023

Medicinal plant exhibition

PPT Competition Orgnized by science dept

हिंदी दिवसा निमित्त काव्य पाठ आणि पुस्तक वार्ता प्रतियोगिता

COY - VII 20 MAH BN NCC BATCH 2022-23

VMV COMMERECE, JMT ARTS & JJP SCIENCE COLLEGE NAGPUR
COY - VII 20 MAH BN NCC
Batch 2022-23

CONFERENCE & WORKSHOP

हिंदी विभाग द्वारा आयोजित- एक दिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी
विषय-समकालीन हिंदी साहित्य में पर्यावरण विमर्श

Inter Disciplinary National Conference on
innovative & Sustainable Development Practices

Capacity Enhancement for Non-Teaching Staff

Faculty Training on Smart board Classroom

Graduands Ceremony (B.Voc.)

CULTURAL ACTIVITIES

Maha Tiranga Yatra-2022

Independence Day -2022

Independence Day Celebration-2022

74th Republic Day Function -2023

74th Republic Day Function -2023

Late Shri J M Thakar Memorial Inter-collegiate
Debate Competition-2023

“ युवा महोत्सव - कलाविष्कार २०२२ ” क्षणचित्रे

Glimpses of Kalavishkar 2022-23

“ युवा महोत्सव - कलाविष्कार २०२२ ” क्षणचित्रे

Glimpses of Kalavishkar 2022-23

“ युवा महोत्सव - कलाविष्कार २०२२ ” क्षणचित्रे

Glimpses of Kalavishkar 2022-23

“ युवा महोत्सव - कलाविष्कार २०२२ ” क्षणचित्रे

Glimpses of Kalavishkar 2022-23

EXTENTION ACTIVITIES

VISIT TO OLD AGE HOME (PANCHWATI VRUDHHASHRAM)

रक्तदान और हिमोग्लोबिन जाँच के लिये जागरूकता अभियान

रक्तदान शिबिर व हिमोग्लोबिन जाँच

हिमोग्लोबिन और आहार समुपदेश कार्यक्रम

महिला प्रकोष्ठ

EXTENSION ACTIVITIES

Voter Registration & Aadhar Linking Camp Programme

Gandhi Vichar Sanskar Pariksha 10.01.2023

पालक शिक्षक सभा

महिला प्रकोष्ठ द्वारा स्वच्छता कर्मचाऱ्यांचा सत्कार

Installation of Rotaract Club of Vmv college

Blood Donation Camp

SPORT ACTIVITIES

Student of our college Aman Sakore
B.A. 2nd year selected & Participated for
all india university water polo (Swimming)
competition at Amritsar, Punjab.
Date 19th to 21st March 2023.

Student of our college
* Khushal Shahu B.A. 2nd year Sameer Deodhar
B.A. 3rd year selected & Participated for
all india university Floorball competition at
Gwalior, M.P. Date 22nd to 24th Feb 2023.

Student of our college
Ishika Shankar Anturkar B.A. 1st year
selected & Participated for all India university
Wushu competition at Chandigarh,
Punjab. Date 7th to 11th Feb. 2023.

Student of our college Madhur Pendhari
B.A. 2nd year secured silver medal in
inter collegiate Rifel shooting competition &
selected & Participated for all India university
Rifel Shooting competition

राष्ट्रीय सेवा योजना नियमित कार्यक्रम-2022-23

माझी वसुंधरा अभियान

हर घर तिरंगा अभियान

इंडियन स्वच्छता लिग

स्वच्छता ही सेवा अभियान

स्टॉप कॅन्सर मिशन व अतिथी व्याख्यान

पंडीत जवाहरलाल जयंती

नेताजी सुभाषचंद्र बोस जयंती

एन.आय.सी. कॅम्प, नागपूर

राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष हिवाळी शिबीर, घोरपड -2022-23

शिबीर उध्दघाटन प्रसंगी विचार व्यक्त करताना आयक्यू एसी समन्वयक डॉ. शुचीस्मिता मिश्रा

पर्यावरण संवर्धन या विषयावर मार्गदर्शन करताना डॉ. मुग्ध घोटकर

माझे मत माझे भविष्य या विषयावर मार्गदर्शन करताना डॉ. अमर बोंदरे

“स्त्रियांच्या आरोग्याचे महत्व” या विषयावर मार्गदर्शन करताना डॉ. सीमा पांडे

स्वच्छता अभियान सहभागी स्वयंसेवक

रक्तदान, हिमोग्लोबीन तपासणी नेत्र तपासणी आणि शुगर तपासणी शिबिर

समारोपीय कार्यक्रमांला मार्गदर्शन करताना प्राचार्य डॉ.मुरलीधर चांदेकर

स्वच्छता अभियान सहभागी स्वयंसेवक

SUPPORT FACILITIES FOR ACADEMIC DEVELOPMENT

Make-Up Room (B.Voc.)

Recording Room (B.Voc.)

Seminar Hall

Auditorium

Gymnasium

Specious Reading Room

SUPPORT FACILITIES FOR ACADEMIC DEVELOPMENT

Fire Safety

Solar Panels

M.Sc. Physics Lab

M.Sc. Chemistry Lab

Network Resource Centre

Electronics Lab

डॉ. कुमुदबेन पीयूषभाई ठाकरे सभागृह

Sr. College Teaching Staff

Sr. College Teaching (Ad-hoc/CHB)

Teaching Staff of MCA/MCM/PGDCCA

B.Voc Teaching Staff

Post Graduate Faculty

Editorial Board of Shabdangan

Shri Nagpur Gujrati Mandal's
V.M.V.Commerce, J.M.T. Arts & J.J.P. Science College
Wardhaman Nagar, Nagpur- 440008

SCHOOL COMMITTEE

Adv. S. C. Thakar
Chairman

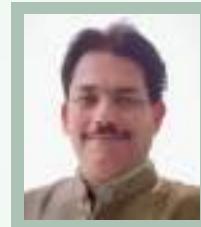
Shri Harish. S. Patel
Representative of Management

Shri Sundarbhai Patel
Representative of Management

Dr. M.G. Chandekar
Ex-Officio Secretary

Dr. M.M. Nagarnaik
Vice-Principal

Shri S. D. Kariya
Supervisor

Mrs. M.P. Pahade
Teachers' Representative

Mr. Y. N. Kanadia
Representative of
Non-Teaching Staff

STUDENTS ACHIEVEMENTS JUNIOR COLLEGE TOPPERS H.S.C. BOARD EXAM-2021-22

COMMERCE - ENGLISH, MARATHI & HINDI

Badani Aditya A.
95.33%

Patwa Kavya J.
93.67%

Shrivastav Sarvesh V.
93.17%

Sinha Mamta R.
92.67%

Shahu Bhavesh D.
92.00%

Lalawat Mukul K.
92.00%

Bhagat Harsidi B.
91.83%

Kumbhare Swati T.
91.50%

Lakhwani Varun V.
91.00%

Batra Mohit N.
90.83%

Maheshwari Aryan R.
90.83%

Kuthe Siddhi B.
90.83%

Bhuva Viral K.
90.67%

Devangan Taniya P.
88.67%

Agrawal Mayank C.
88.50%

Pokar Om H.
88.33%

Dhande Dhanashree B.
87.83%

Kurre Jharina M.
87.33%

Morghade Atharva S.
87.33%

Paun Ajay M.
87.33%

Parsiya Prachi K.
87.00%

Shahu Nitin V.
86.50%

Tiwari Aishwarya S.
86.33%

Bawane Purvesh M.
86.17%

Hada Aayan
86.17%

Tank Manan R.
86.00%

Patel Rishi J.
86.00%

Mishra Bharat B.
85.83%

Bhagat Ansh V.
85.50%

Mishra Bhoomika R.
85.50%

Patel Riddhi H.
85.50%

Gandhi Pratham S.
85.50%

ARTS (ENGLISH, MARATHI & HINDI)

Upare Naina V.
90.67%

Mishra Sneha V.
88.83%

Kalode Saket S.
88.33%

Dingalwar Swayam V.
88.33%

Shekh Sana P.
87.00%

Siddhpara Riya N.
86.17%

SCIENCE

Gupta Ritansha R.
88.50%

Mool Ishika A.
87.33%

Makadi Sahil S.
86.83%

Katore Ashvini S.
85.67%

Shethia Parth S.
85.67%

Padia Akshay H.
85.33%

Haque Ayesha F.
85.00%

EDUCATIONAL ACTIVITIES

Guest Lecture on the connection between Health, Happiness and Sexuality

राष्ट्रीय युवा दिन युवा सप्ताहाचे उद्घाटन

Report on Guest Lecture

कनिष्ठ महाविद्यालय अंतर्गत करियर विथ करैक्टर कार्यक्रमाचे आयोजन

Inaugural Ceremony of Science Club For Junior College Students

अर्न अॅन्ड लर्न च्या अंतर्गत राखी आणि क्राफ्ट प्रदर्शनी

रांगोली कार्यशाळा

COMPETITIONS

Debate Competition Jr.

Department of English Poetry Recitation Competition

व्ही.एम.व्ही. महाविद्यालयाची फ्लोअर बॉल चमूची राज्यस्तरावर निवड

भारतीय संस्कृति ज्ञान परीक्षा

वी.ए.वी. महाविद्यालय में टेनीक्वायट प्रतियोगिता संपन्न

Science Club's Students Visit to "the 108th Indian Science Congress"

Science Club: Model Presentation Competition

संविधान दिवस (निबंध स्पर्धा)

EXTENTION ACTIVITIES

पालक-शिक्षक संघ कनिष्ठ महाविद्यालय- २०२२-२३

Jr. College Teaching Staff

Editorial Board of Shabdangan (Jr. College)

Non Teaching Staff

ગુજરાતી વિભાગ

નરસિંહ મેહતા

જયેશ્વંદ મેઘાણી

દલપતરામ

કાજલ ઓઝા વૈદ્ય

..... ગુજરાતી વિભાગ

અનુક્રમણિકા

◆ ભારત – એક સાંસ્કૃતિક પર્વ...	G1
◆ ભારતીય સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિ વિશ્વ માં અગ્રેસર	G3
◆ ભારતીય સંસ્કૃતિ	G5
◆ વિશ્વબંધુત્વના મહા-પર્વની એક ક્ષણ	G6
◆ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ ૨૦૨૦	G7
◆ વાંસલડી રે વાગે ઘિરે ઘિરે	G8
◆ નૈયા જુકાવી મેં તો	G9
◆ ભારતીય દર્શન માં વર્ણિત ૧૬ સંસ્કાર	G10

ભારત – એક સાંસ્કૃતિક પર્વ...

હૈ પ્રીત જહાં કી રીત સદા
 મૈં ગીત વહાં કે ગાતા હું
 ભારત કા રહનેવાલા હું
 ભારત કી બાત સુનાતા હું

આપણો દેશ ભારત-પ્રકાશમાં રત રહેનારો, તેથી જ તેની સંસ્કૃતિ, સંસ્કાર અને સભ્યતાની ત્રિવેણી સંગમમાં સંપૂર્ણ વિશ્વને સ્નાન કરવાનું મન થાય છે. ભારત દેશની નોખી અને અનોખી વિશેષતાઓ તેને વિશ્વગુરુ બનવાના પથ પર અગ્રેસર કરી રહ્યું છે. ભૌગોલિક દૃષ્ટિએ એશિયા ખંડમાં સ્થિત આપણો દેશ ઉત્તરમાં હિમાલય, દક્ષિણમાં હિન્દમહાસાગર, પૂર્વમાં બંગાલની ખાડી તો પશ્ચિમમાં અરબ મહાસાગરને ધારણ કરી પર્વત અને પાણીનો દેશ કહેવાયો છે.

સાંસ્કૃતિક પર્વની વાત કરતાં પહેલાં ‘સાંસ્કૃતિક’ શબ્દ ‘સંસ્કૃતિ’ પરથી આવ્યો છે તે સમજવું જરૂરી છે. આપણી સંસ્કૃતિના-સાંસ્કૃતિક પર્વ પર આપણને ગર્વ છે.

સંસ્કૃતિ અર્થાત વિચાર પ્રણાલી (way of thinking) જીવન પ્રણાલી (way of life) અને ભક્તિ પ્રણાલી (way of worship) છે. આ પ્રણાલીઓને વ્યવહાર રૂપ આપવું તેનું સાંસ્કૃતિકપણું છે. સંસ્કૃતિને કાર્યપ્રવાહ કરી સાર્થક બનાવવાની કળાજ ‘સાંસ્કૃતિક પર્વ’ ના અર્થને સાર્થક કરે છે.

અધ્યાત્મની દૃષ્ટિએ વેદમાન્ય, વ્યાસમાન્ય સંસ્કૃતિ આપણી સંસ્કૃતિ છે. રામાયણ, મહાભારત, ગીતા ના પાત્રોને જીવંત કરી આપણે લોકરંજન-મનોરંજન માટે ધાર્મિક પર્વો ઉજવીને.....આમ જોતાં આપણી સંસ્કૃતિ એટલે રામ-કૃષ્ણની સંસ્કૃતિ, ગીતા-સીતાની સંસ્કૃતિ, મહાવીર-બુદ્ધની સંસ્કૃતિ, મીરાં-નરસિંહની સંસ્કૃતિ, આપણી ઋષિ પરંપરા, સંતોની સરવાણી આપણને જીવનમૂલ્યો જાળવી રાખવાના સંસ્કારોનું સિંચન કરી આપણા ભાવિ પેઢિને સાચું માર્ગદર્શન આપી “જીવો અને જીવવા દો” નો મૂળમંત્ર શીખવે છે.

ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ આપણા પર અનેક વિદેશી સંસ્કૃતિઓ તેમજ પરદેશી આક્રમણો અને વિજ્ઞાતિય લોકોએ રાજ કર્યા છે. તે છતાં આજે આપણે સૌને માત કરી, ઊંચા મસ્તકે સ્વાભિમાન સાથે સ્વતંત્ર કયાસ લેવા સક્ષમ છીએ, તેનું ગૌરવ છે.

સામાજિક ક્ષેત્રે આપણે ઉત્સવો અને પ્રતીકો દ્વારા પર્વ મનાવીને આચાર-વિચારોની આપ-લે કરી, આનંદનું વાતાવરણ સર્જી, આપણા રિતી-રિવાજો, આપણો સાંસ્કૃતિક વારસો તેમજ તેની ગરિમાને સાચવી-સંજોવીને માનવ જીવનને નિરંતર ઉન્નત શિખર પર સ્થિર રહેવાનું માર્ગદર્શન આપીએ છીએ. આપણા ઉત્સવોમાં હર-દરની શિક્ષા છે તો પ્રતીકોમાં બુદ્ધિનો વિકાસ છે. ભારતીય વ્યક્તિ ભાવમય અને બુદ્ધિયુક્ત પ્રાણી હોવાને કારણે આપણા સાંસ્કૃતિક પર્વો-ત્યોહારો તેના જીવનમાં સાર્થકતાના પ્રાણ રેડે છે.

સારા વિચારો રાખવા તેજ આંતરિક સૌંદર્ય છે.

भारतना विविध प्रांतनी रलेणी-कलेणी, तेना गीत-संगीत तेना विभिन्न नृत्यो, वेश-भूषा, भाषा-वैभव ईन्द्रधनुषनी छटाथी रंगीन जवनने अलग-अलग रीते उजागर करे छे. आपणा देशनी शैक्षणिक, धार्मिक, राजनैतिक बाबतो पाण अन्योने आकर्षित करवामां पाछी नथी पडती.

आम आपणो सांस्कृतिक वारसो आजी दुनियामां कोलिनूर हीरानी माइक चमकतो-दमकतो, दशे दिशामां डंको वगाडतो गाजे छे.

अंते आ सांस्कृतिक पर्वना भारत देशनी सुरक्षा करनार बे आधार स्तंभ 'जय जवान-जय किसान' ने शब्दनुं चंदन-हृदयनां वंदन साथे....

ये देश है वीर जवानो का.....

आवो, आपणा देशना सांस्कृतिक पर्वने प्रेमथी...

पभाणीअे, वधावीअे अने शब्दांगणामां सज्जवीअे.....

अस्तु

अजंड भवतु भारतम्

आयर्न किशोर पटेल
B.Com Final (E)

ભારતીય સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિ વિશ્વ માં અગ્રેસર

બ્રહ્માંડ ની રચના નાં પુર્વે કંઈ જ નહતું એવા દર્શન ને આધારે આપણે એટલે કે ભારતીય વિચાર ને આજે સમગ્ર વિશ્વ માની રહ્યું છે. આપણ ને સહુને જાણ છે કે, ૧૯૮૯-૯૦ માં “ભારત એક ખોજ” ટી.વી. સિરિયલનાં જાણીતા સિનેકાર શ્યામ બેનેગલ એ નિર્માણ કરેલું. તે સિરિયલ નું શિર્ષક ગીત ભારતીય જ્ઞાન નું દર્શન કરાવે છે. આ ગીત મહદ અંશે કંઈક આમ છે, “પૃથ્વી સે પહેલે સત્ય નહીં થા, અસત્ય ભી નહીં, અંતરિક્ષ ભી નહીં, આકાશ ભી નહીં થા, ઢકા થા ક્યા કહાં ? કિસ્કો પતા થા ઉસપર તો અદમ, અતલ જલ ભીત રહા થા.” હજારો વર્ષો પહેલાં નું ભારત નું દર્શન શાસ્ત્ર ભારત દેશ માં અવતરિત મહાત્માઓ તથા ઋષીઓ ના જ્ઞાન નો સાર છે. આ ભારતીય ઋષિઓ એ વેદો ની સંરચના કરી જે માનવ જીવન ની ઉત્કાંતી સાથે-સાથે માનવ સમાજ ની સ્થાપના અને પ્રગતી લક્ષી જીવન ને જીવવા, સમજવા અને માણવાં નું તત્વ ધરાવે છે.

આપણી ભારતીય સંસ્કૃતી નો આધાર અહિં વર્ણીત ભારતીય વેદ છે જે એટલું સમૃદ્ધ છે જે અનાદિ કાળ થી અનંત સુધી ની યાત્રા ઇક્ત મનુષ્યો માટેજ નહિં અપિતુ સૃષ્ટિ માં વસતાં દરેક જીવો ને સમાન રૂપે લાગુ થાય છે. આજે આપણે જે પાશ્ચાત્ય દેશો નાં સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિ નું અંધકિયું અનુકરણ કરી રહ્યા છે, તે પાશ્ચાત્ય વિચારકો ને પોતાનાં ઔદ્યોગિક વિકાસલક્ષી સંસ્કૃતિ નું અતીરેક નું ભાન થતાં, આજે સૃષ્ટી પર નાં નૈસર્ગિક સ્ત્રોતોનું ક્રકસર કરી વાપર થવું જોઈએ એવું બ્રહ્મજ્ઞાન થયું અને વિશ્વ માં આજે ઠેક-ઠેકાણે આ સ્ત્રોતો ને બચાવવા નું વલણ લઈ રહ્યા છે. આપણે આજનાં ભારતીયો તેમનાં આ વલણ ને વધાવી રહ્યા છે. પણ આપણને આપણાંજ સંસ્કાર નું જ્ઞાન નથી. આપણા ભારતીય વેદો માં નિસર્ગ નું સંવર્ધન બહુજ નૈસર્ગિક રીતે કરવા ખુબજ સહેજ રૂપે વર્ણીત છે. પણ આપણે આ સમૃદ્ધ વેદ નાં જ્ઞાન ને ત્યજી ને પાશ્ચાત્ય ઔદ્યોગિક વિકાસલક્ષી સંસ્કારનું અનુકરણ કરી આપણા સ્થાપીત સંસ્કાર થી વિમુખ થઈ રહ્યાં છે. વિડંબના એ છે કે, આ પાશ્ચાત્ય વિચારકો એ આપેલ સાતત્ય વિકાસ (sustainable development) નો સિદ્ધાંત પણ એમણે જ્યારે આપ્યો ત્યારે સમજી રહ્યા છે. આપણે આપણા સંસ્કાર ને સંસ્કૃતી ની સમજ કેળવવા માં મહદ અંશે વિફળ રહ્યાં છે. જેને કારણે પશ્ચિમ ના દેશોનાં સંસ્કારનું સંવર્ધન આપણા દેશમાં થઈ રહ્યું છે. જેથી આપણી ભારતીય સંસ્કાર તથા સંસ્કૃતી નું ઇનન આપણા હાથેથી જ થઈ રહ્યું છે.

ભારતીય સંસ્કાર ભારતીય વેદો માં વર્ણીત વ્યવસ્થાનું દર્શન છે. ભારત, સંસ્કાર નાં રૂપે એટલું સમૃદ્ધ છે કે મનુષ્ય જીવન ને ૧૬ સંસ્કારો માં આવરી ને જીવન જીવવા ની કળા નું નિરૂપણ કરીને જીવન ને આનંદમયી વ્યતીત કરવાનું માધ્યમ પણ ભારતીય દર્શન માં નિહિત છે. ભારતીય દર્શન અનુસાર ગર્ભધારણ સંસ્કાર થી લઈને અંતીમ સંસ્કાર સુધી મનુષ્ય જીવન ના તબક્કાઓ ને વિવિધ આશ્રમ માં વિભાજીત કર્યો છે. આ સંસ્કાર એક વિજ્ઞાન છે જે આજનાં આ વિજ્ઞાન યુગ ના પણ હજારો વર્ષો પહેલાં જેનો વિધિવત અભ્યાસ કરી મનુષ્ય જીવન નાં કાળક્રમ માં ગોઠવેલ છે. આ વ્યવસ્થા માનવ જીવન ચક્ર ને પુર્ણ રૂપે સમજી તેનો અભ્યાસ કરીને વ્યવસ્થીત સ્વરૂપ આપવાનો પ્રયાસ ઇક્ત આપણાં ભારતીય સંસ્કાર માં જ શક્ય થયો છે. માનવ જીવન માં આટલો જીણવટ ભર્યો અભ્યાસ બિજી કોઈ પણ સંસ્કૃતી માં આટલી સચોટ રીતે વર્ણવા માં નથી આવ્યો.

સફળતા તમારો પરિચય દુનિયા સાથે કરાવે છે. જ્યારે નિષ્ફળતા દુનિયાનો પરિચય તમને કરાવે છે.

પશ્ચિમ ના દેશ, ભારત ને અને ભારતીયો ને સંસ્કારી કે સુસંસ્કૃત ન હતાં માનતા. ભારત દેશ ને તેઓ ગાર્ડી નો દેશ અને અહિંયા નાં ભારતવાસીઓ ને અસંસ્કૃત આદિવાસી કહિને બોલવતાં. ૧૮ મી સદિમાં સ્વામી વિવેકાનંદનું એક ભારતીય નાં રૂપ માં જ્યારે તેજસ્વી અને જ્ઞાન નાં પ્રકાશ સમાં વેદાંત પુરૂષ નું સાન્નિધ્ય અમેરિકા વાસીઓ અને યુરોપવાસીયો ને પ્રાપ્ત થયું ત્યારે ખરા અર્થમાં તેઓને ભારત વર્ષ ની આધ્યાત્મીક શક્તી ની પ્રતિતી અને પ્રચીતી થઈ. એટલે આધુનિક ભારત ના પ્રવર્તક તરીકે આપણે સ્વામી વિવેકાનંદ ને ઓળખીયે તો કંઈ અતિશ્ચોકતી નથી જણાતી.

ભારત દેશ ની સંસ્કૃતી ને જન્મ દેવાવાળા દેવ પુરૂષ, ઋષી મુનીઓ, તપસ્વીઓ ની વિચારધારાઓ ને હજારો વર્ષોથી અનુસરી ને આજની પીઠી સુધી પણ અવીરત ચાલી રહી છે જેનું સંવર્ધન કરી આગળની પીઠીએ આપણે પહોચાડવાની જવાબદારી પાર પાડીએ છીએ. આ અનુક્રમે નવી-નવી વિચારધારોઓ જોડવાં વાળા મહાપુરૂષો પણ ભારતીય સંસ્કૃતિનાં પ્રતિક રૂપી રહ્યા છે. જેમકે ભગવાન બુદ્ધ, મહાવીર સ્વામી, ગુરુનાનક દેવ, સ્વામી દયાનંદ આર્યા, સ્વામી વિવેકાનંદ, જ્યોતીબા ફૂલે, સાવિત્રીબાઈ ફૂલે, અહિં નમુદ મહામાનવી તથા માનુનીઓ ફક્ત ઉદારાણાર્થ રજુ કરેલ છે. ભારતની સંસ્કૃતી ની જાણવણી અને કેળવણી નાં આવા કેટલાય મહાપુરૂષોનો ફાળો રહ્યો છે.

ભારતીય સંસ્કૃતી ઉત્તર પશ્ચિમમાં ઈરાન થી લઈ દક્ષિણ પુર્વ નાં ઈંડોનેશીયા અને મલીશીયા સુધી ફેલાયેલો છે. ઈતીહાસ માં આનાં પુરાવા પણ છે. ઈંડોનેશીયા માં આજે પણ ભગવાન ગણેશ ની પુજા ની સંસ્કૃતીનો વારસો સારી રીતે જળવાયેલો છે જ્યારે કે ઈંડોનેશીયા દેશ આજે બીજી સંસ્કૃતીથી પુર્ણ રૂપે પ્રેરિત થયેલ છે. છતાંય ત્યાંના બાલી નામનાં ટાપુમાં આજેપણ ભગવાન ગણેશ વિઘ્નહર્તા નાં રૂપે પુજાય છે. ભારતીય સંસ્કૃતીનો આજે ભારતનાં આઝાદી પછી આપણે વિવિધ રાજ્યો ના રૂપમાં જોઈએ છે. દરેક રાજ્ય ની પોતાની સંસ્કૃતી આજે પ્રત્યેક રાજ્ય તેમની નૈતિક જવાબદારી નાં ભાગરૂપે જાળવી રહ્યા છે. આ વિવિધતા જ ભારતને વિશ્વ નાં બીજાં દેશોથી જુદી તારવે છે. આ અસમાનતા, વિવિધતાં તથા ભીન્નતા રહેવા છતાંય ભારત આજે અડિખમ છે અને વિશ્વનાં સુકાની રૂપે કાર્ય કરશે એવી આચાર્ય અરવિંદની ભવિષ્યવાણી ની સાર્થકતા આપણે માણી રહ્યા છે એ સત્યતા સ્વીકારવા શંકા ને કોઈ સ્થાન નથી.

કુ. સેજલ શૈલેન્દ્ર રાજા

B.Com. Final
English Medium

વીતેલા સમય ને યાદ ન રાખો તો ચાલશે પણ તેમાથી મળેલા અનુભવ ને હમેશા યાદ રાખજો.

“ભારતીય સંસ્કૃતિ”

પૂજનીય, વંદનીય, અભિનંદનીય મારી સંસ્કૃતિ...
વિશ્વમાં અખંડનીય રહી, શીખવે માનવને કૃતિ...
કર્મ કરોને, ફળાશા ત્યાગો, રાખો એવી પ્રકૃતિ...
ગીત-સંગીત, જ્ઞાન-મંત્ર, શ્લોકની કરે ઝંકૃતિ...
ઋષિ પરંપરા, વેદપુરાણને સમ્મતા કેરી સ્મૃતિ...
ગંગા-યમુના-નર્મદાને સાથે વહેતી સરસ્વતી...
સર્વધર્મ સમભાવની, ભાવના લાવી જાગૃતિ...
ક્ષણે-ક્ષણે અને પળે-પળે રહેતી હમેશાં ગાજતી...
જીવતીને જાગતી સત્વપથને સદૈવ પખાળતી...
જીવન મૂલ્યો સાંચવીને, સંસ્કારોને સંભાળતી...
અનેકતામાં એકતાની ઝાંખીઓ બતલાવતી...
ધર્મની ધ્વજા ફરકાવી, માનવ ધર્મ દિપાવતી...
વસુદૈવકુટુમ્બકમ્ની મંજિલ સુધી પહોંચાડતી...
'ઈશુ' ગર્વ કરો, નમન કરો, આ છે ભારતીય સંસ્કૃતિ...

અથર્વ હર્ષદ રાયચા
B.Com Final (E)

લુલ કરવા માટે કોઈપણ સમય સારો નથી, પરંતુ થઈ ગયેલ લુલ સુધારવી હોય તો કોઈપણ 'સમય' ખરાબ નથી.

“વિશ્વબંધુત્વના મહા-પર્વની એક ક્ષણ”

‘યત્ર વિશ્વમ્ ભવતિ એકનીડમ્’ ની આર્ષવાણી
આજે મારા અંતરાત્મામાં પ્રકાશિત થાય છે-

આ અખંડિત સમયના એકાંતમાં
મારી પ્રાર્થનામાં ક્યા શબ્દો ઉમેરું
કે જેથી આ મનુષ્ય-જગતની બૃહત્તા
પંખીના એક માળા જેવી હૂંફ અનુભવે ?-
વિશ્વબંધુત્વનો આર્ષાવર્તના આદર્શ અખંડિત રહે-
ને અનિષ્ટનું કોઈ અઘટિત આચરણ
આ દર્પણને કણકણમાં વિખેરી પણ કે કદીક
તોયે એ કણકણ નવો પ્રકાશ પામે ?

ક્યા ધર્મ પ્રતિ મારી નજર માંડું
કે ભીષણ યુદ્ધની કલ્પનાયે ન જન્મે માનવીની ભીતરમાં ?
માનવ-ધર્મ કે પ્રેમ-ધર્મને કઈ ભાષામાં સમજાવું ?

સૌંદર્યની કલામય સૃષ્ટિની ઝંખનામાં
પોતાના આંગણમાં પારિજાત રોપતી કોઈ કન્યકા
પ્રકૃતિનો અમર સંદેશ લઈ જાય છે નિહારિકાઓના દેશમાં-
જે જુઓ, એનું ગીત વિશ્વશાંતિ પ્રસારે છે સમગ્ર બ્રહ્માંડમાં-
તો ધરી દઉં એક પ્રેમગીત પરમાત્માનાં ચરણોમાં ને એક,
બસ એક જ ડગ માંડી દઉં માનવતાની દિશામાં-

કે વિશ્વબંધુત્વના મહા-પર્વની એક ક્ષણ
ઉમેરાય આ અખંડિત સમયના પ્રવાહમાં ? ।

* * * * *

- ચિરાગ ગિરિષ ગગલાણી
B.Com Final (E)

જીંદગીમાં દરેક મૌકા નો લાભ ઉઠાઓ, પરંતુ કોઈ ની મજબૂરી નો નહીં, કેમ કે જીંદગી જો મૌકા આપે છે તો તે દગો પણ આપે છે.

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ ૨૦૨૦

ઉચ્ચ શિક્ષણ...

- ૨૦૩૫ સુધીમાં ઉચ્ચ અભ્યાસમાં **GER** (ગ્રોસ એનરોલમેન્ટ રેશિયો) ૫૦% સુધી કરવાનું લક્ષ્યાંક, ૩.૫ કરોડ બેઠકો ઉચ્ચ અભ્યાસમાં ઉમેરવામાં આવશે.
- વિદ્યાર્થી કોઈ એક કોર્સ વચ્ચે જો બીજો કોર્સ કરવા માંગે તો પ્રથમ કોર્સમાં એક નિશ્ચિત સમય માટે બ્રેક લઈને કરી શકે છે.
- અનુસ્થાતક થયેલા વિદ્યાર્થીઓ **M.Phil** કરવાનું રહેશે નહીં ડાયરેક્ટ **Ph.D** કરી શકાશે.
- વિદ્યાર્થીનું શિક્ષણ કોઈ કારણસર અધૂરું રહી જાય તો પણ તેમણે મેળવેલ શિક્ષણ સુધીનું પ્રમાણપત્ર મેળવી શકશે. (એક વર્ષ પછી પ્રમાણપત્ર, ૨ વર્ષ પછી એડવાંસ ડિપ્લોમાં, ૩ વર્ષ પછી સ્નાતકની પદવી અને ૪ વર્ષ પછી સંશોધન સાથે સ્નાતક)
- વિવિધ ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ માં મેળવવામાં આવેલી શૈક્ષણિક ક્રેડીટનો ડિજિટલ રીતે સંગ્રહ કરવા માટે 'એકેડેમિક બેન્ક ઓફ ક્રેડીટ' ની સ્થાપના કરવા માં આવશે, જેથી અંતિમ મેળવેલી ઉપાધી માટે તેનું હસ્તાંતર અને ગણતરી કરી શકાય.
- પૂર્વ-પ્રાથમિક શાળાથી ધોરણ ૧૨ સુધીના શાળાકીય શિક્ષણના તમામ રસ્તે સાર્વત્રિક પ્રવેશની ખાતરી કરવી. ૩-૬ વર્ષની વચ્ચેના તમામ બાળકો માટે ગુણવત્તાયુક્ત પ્રારંભિક બાળપણ સંભાળ અને શિક્ષણની ખાતરી કરવી.
- નવું અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણશાસ્ત્રનું માળખું (૫+૩+૩+૪)
- કળા અને વિજ્ઞાન વચ્ચે, અભ્યાસક્રમ અને અભ્યાસેતર પ્રવૃત્તિઓ વચ્ચે, વ્યાવસાયિક અને શૈક્ષણિક પ્રવાહો વચ્ચે કોઈ સખત વિભાજન નહીં.
- બહુભાષીવાદ અને ભારતીય ભાષાઓને પ્રોત્સાહન આપવા પર ભાર : ઓછામાં ઓછા ધોરણ ૫ સુધી શિક્ષણનું માધ્યમ, પરંતુ પ્રાધન્ય ધોરણ ૮ અને તેથી આગળ સુધી, માતૃભાષા / સ્થાનિક ભાષા / પ્રાદેશિક ભાષા હશે.

ચુક્તિ જે. પટેલ

Final Year

કાપર લોકો મુજબ સમયમાં બહાના શોધે છે, ન્યારે બહાદુર લોકો માર્ગો શોધે છે.

વાંસલડી રે વાગે ઘિરે ઘિરે

વાંસલડી રે વાગે ઘિરે-ઘિરે
રૂડાં જમુનાંજી નાં તીરે, મારા કાનુડા નાં મુખપર શોભી રહીરે
વાંસલડી રે

વાંસલડી વાગે ને મન મારું નાચે
સુતી રે આંખલડી નિંદરાથી જાગે.
વાંસલડી રે

રાધા ની જાંજરી નો જણકાર વાચ્યો
કેસરીયા રંગ કેરો રંગ મુને લાચ્યો
વાંસલડી રે

આ દિશ પેલી દિશ કદંબ ની ડાળે
મારગ વચ્ચે ઉભો ગોપીને રંજાડે
વાંસલડી રે

વાંસલડી વાગેને લોકડિયાં જાગે
માતારે યશોદા નાં વલોણાં રે વાગે
વાંસલડી રે

આરતી હિરાલાલ પટેલ

B.Com Final (E)

नैया जुकावी में तो

नैया जुकावी मे तो जे जे दुबी जायेनां
जांभो जांभो दिवो मारो जेजेरे बुजाये नां

स्वार्थ नुं संगीत चारेकोर गाजे
कोई नहीं कोईनुं आ दुनियामां आजे
तननो तंबुरो जे जे बेसुरो थायेनां
जांभो जांभो दिवो मारो जेजेरे बुजाये नां

पाप ने पुण्य नां भेदरे लुसातां
राग ने देश आजे घरघर छवातां
जे जे रे आशुवन मां जेर पसरी जायेनां
जांभो जांभो दिवो मारो जेजेरे बुजाये नां

श्रद्धानां दिवसां ने जलतोज राजजे
निसदिन स्नेह केरां तेव अमां नाजजे
मननां मटिरीया मां अंधाड़ं थायेनां-
जांभो जांभो दिवो मारो जेजेरे बुजाये नां

भक्ति भरत पिट्रोडा

B.Com Final (E)

ભારતીય દર્શન માં વર્ણિત ૧૬ સંસ્કાર

પ્રારંભ કાળ માં ભારત વર્ષ માં ગુરુકુળ શિક્ષણ પ્રણાલી નું ચલણ હતું તે વૈજ્ઞાનિક હોવા ની સાથે સાથે વિકાસોન્મુખ પણ હતી. આ વ્યવસ્થા માં ભારતીય માન્યતા અનુસાર ૧૬ સંસ્કારો નો ઉલ્લેખ કરેલ છે જે અહીંયા આપણી સમક્ષ નિમ્નલિખિત પ્રમાણે પ્રસ્તુત છે.

૧) ગર્ભધારણ સંસ્કાર

૨) પુસંવન સંસ્કાર

૩) સીમન્તોનયન સંસ્કાર

૪) જાતકર્મ સંસ્કાર

૫) નામકરણ સંસ્કાર

૬) નિષ્ક્રમણ સંસ્કાર

૭) અન્નપ્રાશન સંસ્કાર

૮) ચૂડાકર્મ સંસ્કાર

૯) વિધારંભ સંસ્કાર

૧૦) કલ્પવિધ સંસ્કાર

૧૧) ચજ્ઞોપવિત સંસ્કાર

૧૨) વેદારંભ સંસ્કાર

૧૩) કેશાંત સંસ્કાર

૧૪) સમાપર્તન સંસ્કાર

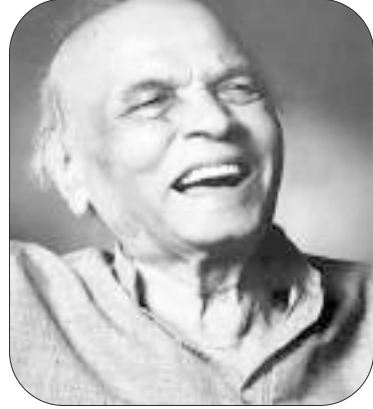
૧૫) વિવાહ સંસ્કાર

૧૬) અંત્યેષ્ટિ સંસ્કાર

આરતી પટેલ

B.Com Final (E)

मराठी विभाग

उद्याचा भविष्यकाळ वर्तमानाच्या त्यागातून निर्माण होत असतो.

मराठी विभाग

* अनुक्रमणिका *

भारतीय संस्कृती : विविधतेत एकता	M1
भारत एक सांस्कृतिक पर्व	M5
भारतीय संस्कृती	M7
आई बद्दलची शिकवण	M7
भारतीय संस्कृती	M8
भारतीय संस्कृती	M10
विद्येची जननी देवी सरस्वती	M11
भारत : एक सांस्कृतिक पर्व	M12
भारतीय संस्कृती	M14
ज्ञान सर्वाहूनी श्रेष्ठ	M16
आई ! मला जन्म घेऊ दे !	M17
रात्र	M17
प्रेम	M18
विसरले आज जरी मी..	M18
भारतीय सण	M19
भारतीय संस्कृती	M22
गोंडी संस्कृती	M24
रवींद्रनाथ टागोरांची माहिती	M25

भारतीय संस्कृती : विविधतेत एकता

प्रत्येक देश त्याच्या संस्कृतीमुळे ओळखला जातो. संस्कृती आपल्याला संस्कारित करित असते. देशा-देशांच्या संस्कृतीमध्ये वेगळेपण तसेच काही बाबतीत समानताही दिसून येते. भारतासारख्या विविधतेने नटलेल्या देशाने हा अतिप्राचीन संस्कृतीचा अमूल्य ठेवा जपलेला आहे. इतर देशांच्या तुलनेत भारतीय संस्कृतीचे दर्शन घेताना भाषा, पेहराव, उत्सव, सण, चालीरिती आणि परंपरा इत्यादींमध्ये भिन्नता असूनही आढळणारे साम्य हे आपल्या देशाचे खास वैशिष्ट्य आहे. भारतीय संस्कृतीला स्वतंत्र अशी वेगळी वैशिष्ट्ये आणि परंपरा लाभलेली आहे. इतिहासातील नोंदीनुसार अनेकांनी भारतावर केलेली आक्रमणे तसेच युरोपियन देशांच्या वसाहतींमुळे झालेले बदल पचवून देखील स्वतःचे परंपरागत अस्तित्व टिकवून ठेवले आहे. भारतीय संस्कृतीचा प्रसार जगात सर्वत्र झालेला आहे. कोणत्याही राष्ट्राच्या विकासाच्या दृष्टिकोनातून तेथील संस्कृती, परंपरा, लोक, लोकांचे राहणीमान यासारख्या अनेक गोष्टी महत्त्वाच्या ठरतात. चांगल्या संस्कृतीसाठी आणि जुन्या परंपरेसाठी भारत देश खूप भाग्यवान आहे. भारतामध्ये अनेक जुन्या ऐतिहासिक इमारती आहेत तसेच खूप जुनी काव्य, महाकाव्य आणि ग्रंथ यासारखे जुने साहित्य आजही आनंदाने वाचले जातात.

भारतीय संस्कृती समजण्यासाठी वैदिक साहित्याचा उपयोग होतो. वेदांना भारतीय संस्कृतीचा पाया मानला जातो. 'वसुधैव कुटुंबकम्' आणि 'अतिथि देवो भवः' यासारख्या परंपरांमुळे भारतीय संस्कृतीला इतर देशांच्या तुलनेत जगात वेगळे स्थान आहे. भारतीय संस्कृती विविध संकल्पनांवर आधारित आहे. मानवी आयुष्याचे चार भाग कल्पून प्रत्येक भागाला आश्रम ही संज्ञा दिलेली आहे. ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ आणि संन्यास असे हे चार आश्रम आहेत. धर्म, अर्थ, काम आणि मोक्ष हे चार पुरुषार्थ मानले आहेत. त्याचप्रमाणे ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शूद्र असे चार वर्ण मानले आहेत. साने गुरुजींनी भारतीय संस्कृतीचे केलेले वर्णन "भारतीय संस्कृती म्हणजे सहानुभूती, विशालता, सत्याचे प्रयोग, सारखे ज्ञानाचा मागोवा घेत पुढे जाणे, जगात जे जे काही सुंदर, शिव व सत्य दिसले ते ते घेऊन वाढणारी ही संस्कृती आहे. जगातील सर्व ऋषीमहर्षींना ती पूजिल. जगातील सर्व संताना, धर्मसंस्थापकांना ती आदरिल. मोठेपण कोठेही दिसो, भारतीय संस्कृती त्याची पूजा करील. आदराने त्याचा संग्रह करील. भारतीय संस्कृती संग्राहक आहे. ती सर्वांना जवळ घेणारी आहे".

नेहमी तत्पर राहा, बेसावध आयुष्य जगू नका.

भारतीय संस्कृती ही अनेक नवख्या चालीरीती आणि परंपरांनी ओतप्रोत आहे. त्यापैकी अनेकांचा उगम हा भारतीय प्राचीन धर्मग्रंथांमधून झालेला असून भारतीय जीवनपद्धतीवर प्रकाश टाकताना दिसते. त्यापैकी काही जीवनपद्धती पुढीलप्रमाणे आहेत.

योग : भारतीयांनी विकसित केलेली योग ही साधनेची एक पारंपरिक पद्धत आहे. या पद्धतीचा नियमित अभ्यास केल्यास मनावर नियंत्रण ठेवण्यास सहायक ठरते. योगामुळे शरीर हलके, लवचिक, उर्जावान आणि चैतन्यपूर्ण बनते. विविध योगासने केल्याने शरीराची तसेच अंतर्गत अवयवांची कार्यक्षमता वाढते. योगामुळे अभ्यासकाला एक स्पष्ट आणि केंद्रित मन देखील मिळते. शारीरिक, मानसिक, सामाजिक आणि आध्यात्मिक आरोग्याच्या दृष्टिकोनातून तणावमुक्त जीवन जगण्याचा उत्तम मार्ग म्हणजे योग होय. योगाचाच एक महत्त्वाचा भाग म्हणजे प्राणायाम होय. हे योगिक श्वासोच्छ्वासाचे विज्ञान असून श्वास नियंत्रित करण्यासाठी सराव आहे, जो आपल्या प्राणाचा मुख्य स्रोत आहे. आयुर्वेदानुसार तीन मुख्य उर्जा वाहिन्यांसह प्राणायाम तंत्र शरीर शुद्ध करण्याचे कार्य करते.

अभिवादन : आपण एकमेकांना भेटीदरम्यान 'नमस्कार' शब्दाचे उच्चारण करित असतो. छातीसमोर हृदयाजवळ हात जोडून अभिवादन करण्याची भारतीय पद्धत जगाहून आगळीवेगळी आहे. वेदांमध्ये नोंद असलेल्या पारंपरिक अभिवादानाच्या पाच प्रकारांपैकी ही एक आहे. 'नमस्कार' हा एक संस्कृत शब्द असून त्याचा अर्थ 'मी तुला नमन करतो' असा होतो. 'मी मनापासून तुझ्या देहातील आत्म्यास वंदन करित आहे' असे या शब्द उच्चारणामागील प्रयोजन आहे.

सण आणि उत्सव : भारत हा सणांचा देश आहे. दरवर्षी देशात अनेक लहान-मोठे सण आणि उत्सव मोठ्या भक्तीभावाने उत्साहात साजरे केले जातात. त्यापैकी काही स्थानिक असतात तर काहींना ग्रामीण पृष्ठभूमी असते. भारतातच नव्हे तर विदेशातही जेथे भारतीय राहतात उत्सव साजरा केला जातो. भारतीय सण ऋतू, देवी-देवता, लोक, प्राणी व पिकांशी जोडलेले आहेत. अनेक धार्मिक सणसुद्धा भारतात साजरे केले जातात. मुख्यतः गणेश चतुर्थी, दुर्गा पूजा, दसरा, दिवाळी आणि ख्रिसमस यांचा समावेश होतो. कृष्ण जन्माष्टमी, महावीर जयंती, गुरुनानक जयंती, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती आणि बुद्ध पौर्णिमा यासारखे नाना धर्म आणि पंथांच्या गुरुंचे जन्मदिन साजरे करतात. विविध ऋतुंच्या आगमनाप्रसंगीही उत्सव साजरा करण्याची प्रथा आहे, जसे- वसंत ऋतुचे आगमन होळी म्हणून, तामिळनाडूमधील पोंगल गायीचा उत्सव म्हणून साजरा करतात. प्राण्यांप्रती कृतज्ञता व्यक्त करण्यासाठी पोळा हा सण साजरा केला जातो.

अचूकता पाहिजे असेल तर सराव महत्त्वाचा आहे.

व्रत किंवा उपवास : काही सण हे उपवासाशिवाय पूर्ण होत नाहीत. काही लोक वरदान मिळण्याच्या आशेतून देव-देवींशी संबंधित असलेल्या दिवशी उपवास करतात. व्रत केल्यामुळे त्या दिवसापर्यंत केलेल्या पापांची शुद्धता होते असा समज आहे. काही लोक दिवस-रात्र उपवास करतात, तर काही तासांचा उपवास देखील केला जातो. अनेकजण सात्विक पदार्थ खातात वा जल उपवास करतात. सर्व धर्मात उपवास करणे सामान्य मानले जाते. धर्मपरत्वे उपवासाचे दिवस व कालावधी पाळला जातो. व्रत किंवा उपवासाचा उद्देश दुष्कर्मांपासून स्वतःला शुद्ध करणे हा आहे.

भाषा : भारताच्या प्रत्येक राज्यात विविध प्रकारचे आणि वेगवेगळ्या जातीचे लोक राहतात. राज्याप्रमाणेच राज्याराज्यांत वेगवेगळ्या बोलीभाषा बोलल्या जातात. जसे-महाराष्ट्रात मराठी, पंजाबात पंजाबी, कर्नाटकात कन्नड, गुजरातमध्ये गुजराती, तामिळनाडू राज्यात तामिळ. अश्याप्रकारे राज्यानुसार त्यांच्या अधिकृत भाषा आहेत. भारतीय भाषेतील गोडवा अनुभवण्याची मजा काही औरच आहे. भाषा जरी वेगवेगळ्या असल्या तरी सर्वजण मनाने एकमेकांशी जुळलेले आहेत हे विशेष.

धर्म : भारतात धार्मिक विविधता दिसून येते. ज्यात भिन्न-भिन्न धर्माचे लोक असूनही धार्मिक एकतेचे दर्शन घडते. सर्वधर्मसमभाव याच ठिकाणी पहावयास मिळतो. विविध धर्माचे लोक एकमेकांच्या उत्सवात तसेच सणांमध्ये उत्साहाने सहभागी होतात.,

अन्न आणि पाककृती : भारतात प्रत्येक राज्याच्या स्वयंपाक पद्धतीत भिन्नता व विविधता आढळून येते. महाराष्ट्रात पुरणपोळी हा पारंपरिक पदार्थ आहे. त्यामुळे अशा पदार्थांना महाराष्ट्रीयन पदार्थ म्हणून ओळखतात. तसेच जलेबी, ढोकळा या पदार्थांना गुजराती पदार्थ म्हणून ओळखले जाते. त्याचबरोबर इडली, डोसा आदी पदार्थांना दक्षिण भारतीय पदार्थ म्हणून ओळख आहे. पंजाबमध्ये 'मक्के की रोटी आणि सरसों का साग' त्याचप्रमाणे राजस्थानात दाल बाटी व चूरमा प्रसिद्ध आहे. सणांमध्ये तर पंचपक्वानांची मेजवानीच असते.

वस्त्रसंस्कृती : भारतात वस्त्र संस्कृती ही भारतातील हवामान, भौगोलिक रचना, स्थान, कौटुंबिक संस्कृतीनुसार, बदलते. ती राज्यानुसार वेगवेगळी आहे. त्यामुळे भारतातील विविधता आणि संस्कृतीचे स्पष्ट दर्शन होते. महाराष्ट्र राज्यातील स्त्रिया गोल किंवा नऊवारी साडी घालतात तसेच पुरुष धोतर वा सदरा हा पारंपरिक पोषाख घालतात. कर्नाटकात स्त्रिया सिल्कच्या साड्या घालतात आणि पुरुष लुंगी व त्यावर शर्ट घालतात. याप्रकारे भारतात वेगवेगळ्या राज्यांमध्ये वेगवेगळ्या प्रकारे परिधान करण्याची परंपरा आहे.

कुटुंब पद्धती : भारतात दोन प्रकारच्या कुटुंब पद्धती पहावयास मिळतात. एक एकत्र कुटुंब पद्धती आणि दुसरी विभक्त कुटुंब पद्धती. ग्रामीण भागात शक्यतो एकत्र कुटुंब पद्धती जपली जात आहे. अनेक लोक एकत्र कुटुंबामध्ये राहतात आणि भारतामध्ये अशी अनेक मोठी कुटुंब पाहायला मिळतात ज्यामध्ये आजी-आजोबा, आई-वडील, काका-काकू, सख्खे भाऊ, चुलत भाऊ हे सर्वजण आनंदाने एकत्र राहतात तर काही ठिकाणी म्हणजेच शहरी भागात विभक्त कुटुंब पद्धती आहे ज्यामध्ये आई-वडील आणि मुले असे कुटुंब असते.

संगीत आणि नृत्य : भारतीय संगीतामध्ये शास्त्रीय संगीत, सुफी, गझल, भारतीय लोकसंगीत, पंजाबी संगीत, भक्ती संगीत, असे विविध प्रकार संगीत आहेत. मीराबाई, तुलसीदास, कबीर आणि सूरदास यासारखे लोकप्रिय रचनाकार हे भारतीय संस्कृतीचे पारंपरिक कवी आहेत. तसेच नृत्य संस्कृतीबद्दल सांगायचे झाल्यास तर भारतीय नृत्य प्रकारांचे मुख्यता दोन भाग पडतात. एक म्हणजे लोकनृत्य आणि दुसरे म्हणजे शास्त्रीय नृत्य. भरतनाट्यम, कथक, कथकली, कुचिपुडी, मणिपुरी हे काही जगप्रसिद्ध शास्त्रीय नृत्यप्रकार आहेत. भारतीय संस्कृतीत योगदान देणारी अनेक पारंपरिक महाकाव्ये देखील आहेत.

प्रेरणा : भारतीय संस्कृती अनेक लेखकांसाठी प्रेरणादायी आहे. एकतेचे प्रतिक म्हणून भारताकडे पाहिले जाते. वैशिष्ट्यपूर्ण भारतीय संस्कृतीची निर्मिती काही आंतरिक शक्तींमुळे होते. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, ही शक्ती एक मजबूत राज्यघटना, सार्वत्रिक प्रौढ मताधिकार, धर्मनिरपेक्ष धोरण, इ. भारतीय संस्कृती ही एक कठोर सामाजिक श्रेणीबद्ध आहे. शिवाय, भारतीय मुलांना लहानपणापासूनच त्यांची भूमिका आणि समाजातील स्थान शिकविले जाते.

निष्कर्ष : भारतीय संस्कृती खूपच वैविध्यपूर्ण आहे. अलिकडच्या दशकात भारतीय संस्कृतीमध्ये मोठे बदल झाले आहेत. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, हे बदल म्हणजे स्त्री सक्षमीकरण, पाश्चिमात्यीकरण, अंधश्रद्धा कमी होणे, उच्च साक्षरता, सुधारित शिक्षण इ. भारताची संस्कृती ही जगातील सर्वात प्राचीन संस्कृतीपैकी एक आहे. महत्त्वाचे म्हणजे जलदगतीने होणारे पाश्चिमात्यीकरण असूनही अनेक भारतीय पारंपरिक भारतीय संस्कृतीला चिकटून आहेत. एकीकडे बऱ्याच देशांच्या संस्कृती लयास आलेल्या असून भारतीयांनी मात्र विविधतेची पर्वा न करता मजबूत एकता दाखवत आपली संस्कृती जिवापाड जपलेली आहे. विविधतेत एकता हा भारतीय संस्कृतीचा मूल मंत्र आहे. भारतीय संस्कृतीतून सामाजिक समरसतेचे दर्शन घडते. 'हे विश्वची माझे घर' याप्रमाणे जगाकडे पाहण्याचा व्यापक दृष्टिकोन केवळ भारतीय संस्कृतीमध्ये आहे. विश्व कल्याणासाठी प्राचीन भारतीय संस्कृती फार महत्त्वाची आहे.

मनोज पुरुषोत्तम मलकापुरे
प्रयोगशाळा साहाय्यक

भारत एक संस्कृतीक पर्व

मित्रांनो जगभरामध्ये आपल्या भारतीय देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही ओळखली जाते कारण आपल्या भारत देशातील संस्कृती ही देशातील इतर सर्व संस्कृती पेक्षा अतिशय भिन्न आणि प्रसिध्द आहे. भारतीय संस्कृतीमध्ये शिष्टाचार, सभ्य संवाद, धार्मिक संस्कार, श्रध्दा आणि मूल्ये इत्यादी महत्वाचे घटक आहेत आणि या घटकांच्या आधारावर भारतीय संस्कृती चालते. आजच्या युगाने खुपच प्रगती केली आहे. म्हणून आजच्या युगाला विज्ञानाचे युग मानले जाते. परंतु या विज्ञानाच्या युगामध्ये भारत हा एक मात्र असा देश आहे जो आपली परंपरा आणि सभ्यता आज देखील कायम ठेवतो, आणि अश्या भव्य संस्कृतीचा कोना-कोपऱ्यात वास आहे. अश्या देशात माझा जन्म झाला. मला हे सुवर्ण सौभाग्य लाभले आहे आणि माझ्या कवितेची मी सुरूवात करते.

भारतीय संस्कृती ही
श्रध्दा धर्माचे मिश्रण..!
आहे म्हणून महान
माझ्या संस्कृतीचे प्राण....!!
सिंधू हडप्पा संस्कृती
आहे रचना महान..!
तिची गोडवी सांगती
सारे थोर नि लहान...!!
नृत्य संगीत उत्सव
राज्या राज्याचे वेगळे..!
भारतीय संस्कृतीचे
रूपे आहेत सगळे...!!
हिंदू, बौध्द, जैन, शीख
सर्वेच धर्मही इस्लाम..!
भारतीय करी सारे
तिरंग्यास ते सलाम...!!!
मान द्यावा बुजूर्गास
गेले सांगून पूर्वज..!
जुनी शेकडो वर्षाची
जपे संस्कृतीही आज...!!

मनुष्य हा मरेपर्यंत विद्यार्थी असतो.

मानवीय जीवनाचे
चार पाडून आश्रम..!
वयोगट ठरवून
त्याचा लावलाही क्रम..!!
आई बाप म्हणजेच
देव असती पुत्राचे..!
आलो करीत पालन
याच जीवनसुत्राचे..!!
मोठा मान गुरुलाही
माझ्या संस्कृतीचा ठेवा!
लीन होण्यास आज्ञेत
वाटे सर्वानाच हेवा!!
पुरुषार्थ गाजविण्या
गुण वारसाला देती..!
पुर्वजांचे पराक्रम
बळ लढण्याची देती..!!
जरी विविधता येथे
तरी एकता दिसते..!
फक्त देशाच्या नावाने
सर्वा ताकद वसते..!!

भारतीय संस्कृतीला
साक्षी आहे इतिहास..!
जगी स्थापत्यशैलीही
आहे इथलीच खास!!
पर्यटक विदेशाचे
मूढ जाण्याय येती..!
माझ्या संस्कृतीचे मूल्य
संगे घेऊनिया जाती..!
शब्द पडती अपूरे
गाण्या संस्कृतीचे गीत..!
बुध्द सांगती अहिंसा
मनी जागवावी प्रीत..!!
भारतीय संस्कृतीची
गोष्ट आहे अशी न्यारी..
देश विदेशी यांनाही
वाटे सर्वाना ती प्यारी..!!
महाराष्ट्राची शानच
वेगळी आहे..!
जिथे थोर राजे शिवाजी
सर्व लोकांच्या काळजात आहे..!
भारताचा इतिहास
परंपरा, संस्कृती विना..!
अधुरा अधुरा देश,
विदेशी पाहूना करी
पुन्हा पुन्हा वंदना..!!

श्रध्दा शेन्डे
बी.सी.ए. प्रथम वर्ष

भारतीय संस्कृती

संस्कारांनी बांधली जिथे मी
संस्कृतीच माझी ओळख आहे.
म्हणूनच अभिमानाने म्हणते मी
माझा भारत महान आहे. ॥धृ.॥
शिष्टाचार आणि सभ्यतेची
इथे खाण आहे.
नृत्य, कला आणि संगीताला
इथे भरपूर मान आहे.
येणारा प्रत्येक पाहुणाही
जिथे देवा समान आहे.
एकत्र राहतात तिथेच
हिंदू आणि मुसलमान आहे.
आई सारखा मिळतो
जिथे नद्यांनाही सन्मान आहे.
प्रत्येक घरी असतो
तिथेच श्रीहरींचा वास आहे.
रामायण आणि महाभारत ग्रंथाचा
अर्थ जिथे सविस्तार आहे.
वेद आणि उपनिषेधांचा
इथे बराच विस्तार आहे.
आई-वडिलांच्या चरणी जिथे
तिन्ही लोकांचा संसार आहे.
परंपरा आणि श्रद्धेने बांधला
तिथे प्रत्येक माणूस आहे.
संपूर्ण विश्व ही करते
त्याची स्तुती आहे.
अशा पवित्र संस्कृतीचे वर्णन
करणे कुठे इतके सोपे आहे.

तेजल सातपैसे
बी.एस.सी. प्रथम वर्ष

आई बदलची शिकवण

आई तुझी मुर्ती कोणी घडवली गं
तुझी मुर्ती घडविणारा असो खरा शिल्पकार
तिने दिली मला मायेची छाया
आणि ममतेची माया
म्हणूनच तो शिल्पकार आहे महान गं....(१)
आई तुच मला सत्याचे मार्ग दाखविले गं
वाईट सवयींचा विनाश करायचा व
चांगल्या गोष्टी आत्मसात करायच्या
हे तुच मला सांगितले गं,
म्हणूनच तो शिल्पकार आहे महान गं....(२)
आई तुच मला दाखविले अंधारातुन निघण्याचे मार्ग,
तुच मला दाखविले तिमीरातुनी प्रकाशाकडील मार्ग
तुझ्या मुळेच आत्मविश्वास माझ्या मनात ठसले गं,
म्हणूनच तो शिल्पकार आहे महान गं...(३)
आई तुझी मुर्ती घडविणारा आहे खरा,
शिल्पकार गं..,
त्यामुळेच त्याची किर्ती महान गं,
त्या शिल्पकारामुळेच आहे, मी भाग्यवान गं,
आहे मी भाग्यवान गं.....(४)

प्रियंका फाटे
बी.सी.ए. प्रथम वर्ष

भारतीय संस्कृती

संस्कृती या शब्दामध्ये सम् हा उपसर्ग आणि कृ हा संस्कृत धातू आहे. संस्कृतीचा अर्थ सर्वसमावेशक कृती असा होतो. धर्मासह समग्र अंतर्बाह्य जीवनाच्या उन्नत अवस्थेसाठी संस्कृती हा शब्द वापरला जातो. प्रकृती म्हणजे निसर्ग, विकृती म्हणजे निसर्गात होणारा विकार आणि संस्कृती म्हणजे प्रकृतीत विकार होऊ नये म्हणून त्यावर करायचा संस्कार.

भारतीय संस्कृती ही देशाच्या इतिहासामुळे, विलक्षण भूगोलामुळे आणि जनतेतील वैविध्यामुळे आकारास आली आहे. शेजारच्या देशातील चालीरीती, परंपरा व कल्पना सामावून घेत, भारतीय संस्कृतीने सिंधुसंस्कृतीदरम्यान जन्माला आलेले तसेच वैदिक काळात, दक्षिण भारतातील लोहयुगकाळात, बौद्ध धर्माच्या उद्भव आणि ऱ्हासाचा काळात तसेच भारताचे सुवर्णयुग, मुसलमानी आक्रमण व युरोपियन देशांच्या वसाहतीदरम्यान झालेले बदल पचवून देखील स्वतःचे परंपरागत प्राचीनत्व टिकवून ठेवले आहे.

भारतात जागोजाग वेगवेगळे लोक, धर्म, भाषा, वातावरण, चालीरीती आणि परंपरा यात वैविध्य दिसत असूनही आढळणारे साम्य हे या देशाचे वैशिष्ट्य आहे. देशभरात पसरलेल्या विविध उपसंस्कृती आणि हजारो वर्षांच्या परंपरा याची एकत्रित वळलेली वाट म्हणजे भारतीय संस्कृती. ती अनेक प्रसिद्ध आध्यात्मिक गुरुचे व योगशिक्षकांचे आश्रयस्थान आहे. भारतीय संस्कृतीला स्वतंत्र अशी वेगळी वैशिष्ट्ये आणि परंपरा लाभलेली आहे.

भारत हे हिंदू, बौद्ध, जैन व शीख या धर्मांचे जन्मस्थान आहे. आज हिंदू धर्म व बौद्ध धर्म हे जगातील अनुक्रमे तिसऱ्या व चौथ्या क्रमांकाचे धर्म असून या दोन्ही धर्मांचे एकत्रित सुमारे २ अब्जावर अनुयायी आहेत. दुसरा अनुमानानुसार बौद्ध धर्म व हिंदू धर्म हे जगातील अनुक्रमे दुसऱ्या व चौथ्या क्रमांकाचे धर्म असून या धर्मांची एकत्रित लोकसंख्या ही २-६ ते २-९ अब्ज आहे. काही अत्यंत गहन आध्यात्मिक समूह आणि संस्कृती आहेत अशा धार्मिक बाबतीत अत्यंत वैविध्यशील असणाऱ्या जगातील देशांपैकी भारत एक आहे. देशात बहुसंख्य लोकांच्या जीवनात धर्माची मध्यवर्ती व निश्चित अशी भूमिका आजही आहे. भारतात सुमारे ७९% लोकांचा धर्म हा हिंदू आहे आणि सुमारे १४% लोक इस्लाम धर्मीय आहेत तसेच भारतात ०.७% ते ६% बौद्ध धर्मीय आहेत. २.३% ख्रिश्चन धर्मीय, १.७% शीख धर्मीय व ०.४% जैन धर्मीय आहेत.

प्राचीन भारतीय संस्कृती ही अनेक प्रवाहातून तयार होत गेलेली आहे. या देशाच्या संस्कृतीला आणि इतिहासाला बौद्धिक ज्ञानाची तात्त्विक परंपरा लाभलेली आहे. या धार्मिक संकल्पनांची पकड भारतीय जनमानसावर आहे. जैन धर्म हा अति प्राचीन धर्म असून या धर्माला स्वतंत्र तत्वज्ञान आणि वैभवशाली अशी परंपरा लाभलेली आहे. बौद्ध आणि जैन धर्म हे तत्कालीन सणातणी धर्मांच्या विरुद्ध प्रतिक्रियात्मक स्वरूपामध्ये पुढे आलेले धर्म असून याधर्मांना वैचारिक अधिष्ठान प्राप्त झालेले आहे. लोकशाही विचारांचा व मुल्यांचा प्रचार व प्रसार करणारे हे धर्म भारतातच नव्हे तर भारताच्या बाहेरही लोकप्रिय ठरले आहेत. विशेषतः भारतात ६% असलेला बौद्ध धर्म जगभरात प्रभावशाली आहेत.

पारशी धर्म, ज्यू धर्म आणि बहाई धर्म या धर्मांचेही भारतात अनुयायी आहेत. पण या धर्मीयांची संख्या कमी आहे. भारतात सुमारे ९७% (३१ कोटी) लोक हे अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमातीचे आहेत.

चांगल्या कामासाठी शत्रुचे ही कौतुक करावे...

भारतीय जीवनप्रवाहात धर्माची भूमिका प्रबळ असली तरी सहिष्णूतेसह बाळगलेला निरीश्वरवादी किंवा ईश्वराविषयी अनास्था असलेले नास्तिक आणि निधर्मी लोक ३० लाखापेक्षा अधिक भारतीय आहेत. भारतीय संस्कृती जगाच्या कानाकोपऱ्यात पसरलेली आहे. उच्चप्रतीची विचारसरणी भारतीय संस्कृतीने जगाला प्रधान केलेले आहे. प्राचीन काळापासून आधुनिक काळापर्यंत भारतीय संस्कृती ही अनेक स्थित्यंतरातून आणि समन्वयातून कायमच आपले अस्तित्व टिकून आहे. भारतीय धर्म आणि संस्कृतीचे वेगळेपण म्हणजे अनेक स्थित्यंतर मध्ये आणि बदलाच्या काळातही आपले अस्तित्व कायम टिकून आहे.

धर्मात दोन भाग असतात. “यम” नावाचा जो भाग आहे. तो बदलत नाही. यम म्हणजे तीनही त्रिकाळ न बदलणारा भाग. सत्य, प्रेम, अहिंसा, दया, परोपकार, ब्रम्हाचर्य यांना यम असे म्हटले जाते. नियम म्हणजे जानवे घालणे, गंध लावणे इत्यादी विद्धतरत्न के.ल. दप्तरी यांनी म्हटले आहे की प्रत्येक युगात त्या त्या युगातील विचारवंत नवधर्म देत असत.

मनुष्य व त्याच्या भोवतीचे विश्व मिळून निसर्ग बनतो. या निसर्गामध्ये जीवनाच्या उत्कर्षाला अनुकूल असे बदल करून म्हणजेच निसर्गावर काही संस्कार करून मनुष्य आपली जीवनयात्रा चालवितो. तो केवळ बाह्य विश्वातील पदार्थांवर संस्कार करतो असे नव्हे तर स्वतःचा देह आणि मन बुद्धी यांच्यावरही संस्कार करून स्वतःत बदल घडवून आणतो. संस्कृती या शब्दात हे दोन्ही प्रकारचे बदल अभिप्रेत आहेत.

भारतीय संस्कृतीचा पाया “वेद” हा मानला जातो. वेद म्हणजे ज्ञान ज्ञानाच्या अधिष्ठानावर आधारित अशी ही संस्कृती आहे. वेद यावर आधारलेली संस्कृती म्हणजे वैदिक संस्कृती होय. वेद आपले सर्वाधिक प्राचीन साहित्य मानले जातात. वेदांची निर्मिती अनेक ऋषींनी केली वेदांमधील काही सुक्त हे स्त्रियांनीही रचलेले आहेत. वैदिक साहित्याची भाषा संस्कृती होती वैदिक वाङ्मय अत्यंत समृद्ध आहे. ऋग्वेदात यातील मुळ ग्रंथ मानला जातो. तो काव्य रूपामध्ये आहे. ऋग्वेदासह यजुर्वेद सामवेद आणि अथर्ववेद असे चार वेद आहेत. या चार वेदांच्या ग्रंथांना संहिता असे म्हणतात. म्हणजे जाणणे त्यापासून वेध ही संज्ञा तयार झाली तिचा अर्थ ज्ञान असा होते. मौखिक घटनेच्या आधारे वेदांचे जतन केले गेले वेदांना श्रुती असेही म्हणतात.

संस्कृतीच्या संदर्भात विविध संकल्पना मानल्या आहेत -

(१) ऋणकल्पना - ही भारतीय समाजशास्त्रीय महत्त्वाची संकल्पना असून आश्रम व्यवस्थेशी या संकल्पनेची सांगड घातलेली दिसून येते.

(२) आश्रम - मानवी आयुष्याचे चार भाग कल्पून त्या प्रत्येक भागाला आश्रम असे नाव दिले आहे. ब्रम्हचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ आणि सन्यास असे हे चार आश्रम आहेत.

(३) पुरुषार्थ - धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष हे चार पुरुषार्थ मानले असून नीतिशास्त्राच्या दृष्टीने यांना विशेष महत्त्व आहे.

(४) चातुर्वर्ण्य - ब्रम्हण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शुद्र असे चार वर्ण मानले गेले आहेत.

पायल बघेल

बी.एस.सी. प्रथम वर्ष

कला म्हणजे एखादी वस्तु नाही, तो एक मार्ग आहे.

भारतीय संस्कृती

जगभरामध्ये आपल्या भारतीया देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही ओळखली जाते. कारण आपल्या भारत देशातील ही संस्कृती देशातील इतर संस्कृतीपेक्षा अतिशय भिन्न आणि प्रसिध्द आहे.

भारतीय संस्कृतीमध्ये शिष्टाचार, सभ्य संवाद, धार्मिक संस्कार, श्रद्धा आणि मुल्ये इत्यादी महत्वाचे घटक आहेत. आणि घटकांच्या आधारावर भारतीय संस्कृती चालत आलेली आहे. तसेच आजच्या युगाने खूप प्रगती केली आहे. नवनवीन क्रिया कार्यक्रम राबविले आहेत. म्हणून आजच्या युगाला विज्ञानाचे युग मानले जाते. परंतु या विज्ञानाच्या युगामध्ये भारत हा एकमात्र असा देश आहे जो आपली परंपरा आणि सभ्यता आज देखील कायम ठेवतो.

भारतीय इतिहास :

आपल्या भारताचा इतिहास हा खूप प्राचीन आहे. आणि प्राचीन काळापासूनच भारताची सर्व संस्कृती ही सर्व पश्चात्य देशांमध्ये नावाजली जाते. रामायण आणि महाभारत हे भारतातील महान ग्रंथ आहेत. आणि या ग्रंथानुसार भारतीय संस्कृती वाटचाल करते. या व्यतिरिक्त भगवतगीता ज्ञानेश्वरी हे देखील भारतातील धार्मिक ग्रंथ आहेत. वेद हा भारतातील सर्वात प्राचीन धर्मग्रंथ म्हणून ओळखला जातो. भारत देशाचा इतिहास खूप महान आहे.

कारण भारताच्या इतिहासामध्ये संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, संत ऐकनाथ या महान संतांनी जन्म घेतला. याशिवाय भारतामध्ये डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर, शिवाजी महाराज, महात्मा गांधी, लोकमान्य टिळक, सावित्रीबाई फुले यांसारखे महान लोक, महान व्यक्ती होऊन गेले.

भारताची परंपरा भारत देशाची परंपरा आणि संस्कृती ही जगभरामध्ये प्रसिध्द आहे. कारण भारतीय परंपरेनुसार विविध जाती धर्माचे लोक गुण्यागोविंदाने राहतात. भारतामध्ये राहणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीच्या माध्यमातून वेगवेगळ्या धर्माचा प्रसार केला जातो. तसेच भारतातील प्रत्येक व्यक्ती हा स्वतःच्या धर्माचा जातीचा आदर करत असतो. कोणत्याही देशाची संस्कृती ही जाती आणि समुदायाचा आत्मा आहे. भारत देशातील दिवसाची सुरुवात ही, “भारत माझा देश आहे सारे भारतीय माझे बांधव आहेत. माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे. या प्रतिज्ञेने होते.

भारत देशांमध्ये २९ राज्य आहेत व प्रत्येक राज्याची भाषा, वेशभूषा, राहणीमान, खाद्यपदार्थ सण, उत्सव साजरा करण्याच्या पध्दती या देखील वेगवेगळ्या आहेत.

भारत देशामध्ये वेगवेगळ्या भाषा बोलल्या जातात. भारत देशाची राष्ट्र भाषा जरी हिंदी असली तरी देखील भारतातील प्रत्येक राज्यांमध्ये १७ मुख्य भाषा आहेत. रामायण आणि महाभारत यांसारखे प्राचीन ग्रंथ लिहिण्यासाठी संस्कृत भाषेचा वापर केला गेलेला आहे. तसेच तमीळ ही भाषा भारताची सर्वात प्राचीन भाषा मानली जाते. ही भाषा सर्वात आधीच्या काळात वापरण्यात बोलण्यात यायची म्हणून ही प्राचीन मानली जाते. भारत देशामध्ये विविध सण आणि उत्सवाला अतिशय महत्वाचे स्थान दिले जाते. भारत देशामध्ये वर्षभरामध्ये विविध सण साजरे केले जातात. वर्षाची सुरुवात गुढीपाढवा या सणाने होते.

ध्येय तोच व्यक्ती गाढू शकते ज्यांच्या स्वप्नांमध्ये उमेद असते.

काळानंतर अक्षय तृतीया वटसावित्री पोर्णिमा, रक्षाबंधन, नागपंचमी, रंगपंचमी, होळी. बैल पोळा, गणेश चतुर्थी लक्ष्मीपुजन दिवाळी, दसरा नवरात्री, भाऊ बीज, रमजान, ईद, बकरी ईद, यांसारखे सण साजरे केले जातात.

प्रत्येक सणाचे महत्त्व हे वेगळे-वेगळे मानले जाते. भारत देशातील प्रत्येक धर्माचे लोक सण अतिशय उत्साहाने आणि आनंदाने साजरा करतो.

भारतात आई वडिलांचा आदर करणे ही इथली संस्कृती आहे. त्यासोबतच भारत देशामध्ये गुरूंना आणि शिक्षकांना देवाचा दर्जा दिला जातो. गुरूंनाही इथे मान दिले जाते. आदर दिला जातो. कारण गुरू हे आपल्याला घडवणारे असतात त्यांचा नेहमी आदर करायलाच हवा.

भारत संसाराचा सर्वात प्राचीन देश आहे. येथे संस्कृत विश्व मानवता सुखी व निरोगी ठैवण्याची प्रार्थना असते.

सवै भवन्तु सुखीनः सर्व सन्तु निरामयाः।

सत्रे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद्दुःखभाग भवते॥

सारांश : म्हटल्या जाते की भारतीय संस्कृती एक गौरवशाली परंपरा आजही आहे. ज्यावर आम्हाला गर्व आहे जय हिंद जय भारत !

सोनाली सुर्यवंशी

बी.कॉम. प्रथम वर्ष

विद्येची जननी देवी सरस्वती

हे देवी सरस्वती तु गं विद्येची जननी
तुझ्यामुळे विद्येची ज्योत जळली
माते तु गं नवदुर्गेचे स्वरूप
अज्ञान रूपी महिषासुराचा घेतलास तू प्रतिशोध
'हे विद्येची जननी देवी सरस्वती
माझा नमस्कार तुझ्या चरणी'
एक हस्तात तुझ्या विणा साजे
त्यातुनी सप्त सुरीचे गाणे वाजे
दुसऱ्या हस्तात कलम साजे
त्यातुनी ज्ञानाची ज्योत जागे
त्यामुळे आहे माझी शान
म्हणून नऊ दिवस गाते तुझेच गाण

हे विद्येची जननी देवी सरस्वती
माझा नमस्कार तुझ्या चरणी
अप्रतीम देवी तुझी मुर्ती
तुझ्यामुळे होते विद्यालयाची किर्ती
माझ्या समोर आहे तुझी स्मृती
कारण मला हवी आहे अभ्यासात स्फुर्ती
'हे विद्येची जननी देवी सरस्वती
माझा नमस्कार तुझ्या चरणी'

प्रियंका फाटे

बी.सी.ए. प्रथम वर्ष

भारत : एक सांस्कृतिक पर्व

भारत म्हणजे काय ?

भा म्हणजे “तेज” आणि रत म्हणजे “रमलेला” असा तेजात रमलेला देश म्हणजे ‘भारत देश’

जगभरामध्ये आपल्या भारतीय देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही ओळखली जाते. कारण आपल्या भारत देशातील संस्कृती ही देशातील इतर सर्व संस्कृती पेक्षा अतिशय भिन्न आणि प्रसिध्द आहे. भारतीय संस्कृती मध्ये शिष्टाचार, सभ्य संवाद, धार्मिक संस्कार, श्रद्धा आणि मूल्ये इत्यादी महत्वाचे घटक आहेत आणि या घटकांच्या आधारावर भारतीय संस्कृती चालते. आजच्या युगाने खूप प्रगती केली आहे, म्हणून आजच्या युगाला विज्ञानाचे युग मानले जाते.

परंतु या विज्ञानाच्या युगामध्ये भारत हा एक मात्र असा देश आहे जो आपली परंपरा आज देखील कायम ठेवतो.

भारतीय संस्कृती ही जगातील सर्वात जुनी संस्कृती मानली जाते. सुमारे पाच हजार वर्षांपूर्वीपासून भारताची ही संस्कृती चालत आली आहे. भारताच्या संस्कृतीला विविधतेने नटलेली संस्कृती म्हटले जाते. तसेच “विविधतेत एकता” हे विधान भारत देशांमध्ये प्रत्यक्ष स्वरूपाने पाहायला मिळते.

भारतीय संस्कृती जी जगामध्ये प्रसिध्द आहे. कारण भारत देशामध्ये सर्व जाती धर्माचे लोक गुण्या गोविंदानी राहतात तसेच भारतामध्ये राहणाऱ्या प्रत्येक धर्माचे भाषा, वेशभुषा आणि उत्साह जरी वेगळा असला तरी देखील भारतातील सर्व लोक एकत्र येऊन प्रत्येक सण, उत्सव साजरे करतात.

आपला भारताचा इतिहास हा खूप प्राचीन आहे. आणि प्राचीन काळापासूनच भारताची सर्व संस्कृती ही सर्व पाश्चात्य देशांमध्ये नावाजली जाते. रामायण आणि महाभारत भारतातील महान ग्रंथ आहेत आणि या ग्रंथानुसार भारतीय संस्कृती वाटचाल करते. याव्यतिरिक्त भगवद्गीता, ज्ञानेश्वरी हे देखील भारतातील धार्मिक ग्रंथ आहेत. वेद हा भारतातील सर्व प्राचीन धर्मग्रंथ म्हणून ओळखला जातो

भारत देशाचा इतिहास हा खूप महान आहे. कारण भारत हे देशाच्या इतिहासामध्ये संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, संत एकनाथ यांसारख्या महान संतांनी जन्म घेतला. याशिवाय भारतामध्ये डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर शिवाजी महाराज, महात्मा गांधी, लोकमान्य टिळक यांसारखे महान लोक देखिल होऊन गेले. कोणत्याही देशाची संस्कृती ही जाती आणि समुदायाचा आत्मा आहे.

निघुन गेलेला क्षण कधीच परत आणता येत नाही.

भारत देशांमधील दिवसाची सुरुवात ही, “भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय माझे बांधव आहेत. माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे.” या प्रतिज्ञेने होते.

भारत देशांमध्ये वेगवेगळ्या भाषा बोलल्या जातात. भारत देशाची राष्ट्र भाषा जरी हिंदी असली तरी देखील भारतातील प्रत्येक राज्यांमध्ये वेगळी राज्यभाषा आहे. जवळ जवळ भारतामध्ये १६ मुख्य भाषा आहेत. रामायण आणि महाभारत यांसारखे प्राचीन ग्रंथ लिहीण्यासाठी संस्कृत भाषेचा वापर केला आहे. तर तमिळ ही भारताची सर्वात प्राचीन भाषा मानली जाते.

भारत देशाच्या संस्कृतीचे पालन देवतांनी देखील केले. जेव्हा श्री राम भगवान यांनी वडिलांचे वचन पूर्ण करण्यासाठी १४ वर्षे वनवास पूर्ण केला होता. त्याचप्रमाणे अनेक कथा आहेत ज्या तुम्ही वाचू शकता आणि तुमच्या संस्कृतीच्या अभिमान वाढू शकतो. त्याचप्रमाणे महाभारतातील जेव्हा गुरू द्रोणाचार्यांनी एकलव्याला गुरू दक्षिणा हणून अंगठा मागितला तेव्हा एकलव्य हसत हसत त्यांच्या हाताचा अंगठा कापून गुरू द्रोणाचार्यांच्या चरणी ठेवला.

या दोन उदाहरणातून असे स्पष्ट होते की भारत देशाची संस्कृती ही खूप जुनी आहे आणि भारत देशांच्या संस्कृतीनुसार वडीलधाऱ्यांचा आदर करणे हे प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे.

भारतातील संस्कृती आणि सभ्यता सर्व जगभरामध्ये गाजलेली आहे याचा मला अभिमान आहे....

सुर्यकांता रामटेके
बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

भारतीय संस्कृती

संस्कृती या शब्दामध्ये सम् हा उपसर्ग आणि कृ हा संस्कृत धातू आहे. संस्कृतीचा अर्थ सर्वसमावेशक कृती असा होतो. धर्मासह समग्र अंतर्बाह्य जीवनाचा अर्थ सर्वसमावेशक कृती असा होतो. धर्मासह समग्र अंतर्बाह्य जीवनाच्या उन्नत अवस्थेसाठी संस्कृती हा शब्द वापरला जातो. प्रकृती म्हणजे निसर्ग, विकृती म्हणजे निसर्गात होतात. विकार आणि संस्कृती म्हणजे प्रकृतीत विकार होऊ नये म्हणून त्यावर करायचा संस्कार.

भारतीय संस्कृती ही देशाच्या इतिहासामुळे विलक्षण भूगोलामुळे आणि जनतेतील वैविध्यामुळे आणि जनतेतील वैविध्यामुळे आकारास आली आहे. शेजारच्या देशांतील चालीरीती, परंपरा व कल्पना सामावून घेत, भारतीय संस्कृतीत सिंधूसंस्कृती दरम्यान जगाला आलेले तसेच वैदिक काळात दक्षिण भारतातील लोहयुगकाळात, बौद्ध धर्माच्या उद्भव आणि न्हासाचा काळात तसेच भारताचे सुवर्णयुग मुसलमानी आक्रमण व युरोपियन देशांच्या वसाहतींदरम्यान झालेले बदल पचवून देखील स्वतःचे परंपरागत प्राचीनत्व टिकवून ठेवले आहे. भारतीय संस्कृतीने तिच्या इतिहासाने आदिद्वितीय भौगोलिक रचनेने, वैविध्यपूर्ण लोकजीवनाचे आणि शेजारील देशांच्या परंपरा व कल्पना स्वीकारून तसेच पुरातन परंपरा जपून आकार घेतला आहे.

भारतात जागोजाग वेगवेगळे लोक धर्म, वातावरण, भाषा, चालीरीती आणि परंपरा यात वैविध्य दिसत असूनही आढळणारे साम्य हे या देशाचे वैशिष्ट्य आहे. देशभरात पसरलेल्या विविध उपसंस्कृती आणि हजारो वर्षांच्या परंपरा यांची एकत्रित वळलेली वाट म्हणजे भारतीय संस्कृती. ती अनेक प्रसिध्द अध्यात्मिक गुरूचे व योगशिक्षकांचे आश्रयस्थान आहे. भारतीय संस्कृतीला स्वतंत्र अशी वेगळी वैशिष्ट्ये आणि परंपरा लाभलेली आहे. भारतीय संस्कृती ही अतिप्राचीन आहे. वैदिक साहित्य हे भारतीय संस्कृतीचे मूक साधन ग्रंथ आहेत. भारतीय संस्कृती समजून घेताना या धार्मिक साहित्याचा उपयोग होतो. वैदिक साहित्यामध्ये प्रामुख्याने वेदांचा उपनिषदांचा आख्यान ग्रंथ यांचा प्रामुख्याने समावेश होतो.

आशय :

मनुष्य व त्याच्या भोवतीचे विश्व मिळून निसर्ग बनतो. या निसर्गामध्ये जीवनाच्या उत्कर्षाला अनुकूल असे बदल करून म्हणजेच संसर्गावर काही संस्कार करून मनुष्य आपली जीवनयात्रा चालवितो. तो केवळ बाह्य विश्वातील पदार्थावर संस्कार करतो असे नव्हे तर स्वतःचा देह आणि मन बुद्धी यांच्यावरही संस्कार करून स्वतःमधे बदल घडवून आणतो. संस्कृती या शब्दात हे दोन्ही प्रकारचे बदल अभिप्रेत आहेत.

वैशिष्ट्ये :

भारताच्या सांस्कृतिक इतिहासाची वाटचाल पाहिली असता तिच्यात प्रमुख तीन वैशिष्ट्ये दिसून येतात. १. अखंडित परंपरा, २. राजकीय व धार्मिक संताच्या केंद्रीकरणाचा अभाव, ३. संस्कृती संघर्ष टाकून संस्कृतीसंगम करण्याची प्रवृत्ती.

ज्ञानाची उपासना :

भारतीय संस्कृतीचा पाया “वेद” हा मानला जातो. वेद म्हणजे ज्ञान. ज्ञानाचा अधिष्ठ्यावर आधारीत

अशी ही संस्कृती आहे. वेदावर आधारलेली संस्कृती म्हणजे वैदिक संस्कृती होय. वेद आपले सर्वाधिक प्राचिन साहित्य मानले जातात. वेदांची निर्मिती अनेक ऋषींनी केली. वेदांतील काही सुक्त हे स्त्रियांनीही लिहलेले आहेत. वैदिक साहित्याची भाषा संस्कृत होती. वैदिक वाङ्मय अत्यंत समृद्ध आहे. ऋग्वेदात यातील मूक ग्रंथ मानला जातो तो काव्य रूपामध्ये आहे. ऋग्वेदासह यजुर्वेद सामवेद आणि अथर्ववेद असे चार वेद आहेत. या चार वेदांच्या ग्रंथांना संहिता असे म्हणतात संहिता म्हणजे जाणणे त्यापासून वेधही संज्ञा तयार झाली तिचा अर्थ ज्ञान असा होतो. मौखिक घटनांच्या आधारे वेदांचे जतन केले गेले वेदांना श्रुती असेही म्हणतात.

संस्कृतीचे अन्य विषय :

संस्कृतीच्या संदर्भात विविध संकल्पना मानल्या आहेत .

१. ऋणकल्पना :- ही भारतीय समाजशास्त्रीय महत्वाची संकल्पना असून आश्रम व्यवस्थेशी या संकल्पनेची सांगड घातलेली दिसून येते.

२. आश्रम :- मानवी आयुष्याचे चार भाग कल्पून त्या प्रत्येक भागाला आश्रम असे नाव दिले आहे. ब्रम्हचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ आणि संन्यास असे हे चार आश्रम आहेत.

३. पुरुषार्थ :- धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष हे चार पुरुषार्थ मानले असून नीतिशास्त्राच्या दृष्टीने यांना विशेष महत्त्व आहे.

४. चातुर्वर्ण्य :- ब्राम्हण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शूद्र असे चार वर्ण मानले गेले आहेत.

धर्म :

मुख्य पाने : भारतातील सर्व धर्म व भारतीय धर्म

भारत हे हिंदू, बौद्ध, जैन व सीख या धर्मांचे जन्मस्थान आहे. त्यात हिंदू धर्म व बौद्ध धर्म हे जगातील अनुक्रमे तिसऱ्या व चौथ्या क्रमांकाचे धर्म असून या दोन्ही धर्मांचे एकत्रित सुमारे २ अब्जांवर अनुयायी आहेत. दुसऱ्या अनुमानानुसार बौद्ध धर्म व हिंदू धर्म हे जगातील अनुक्रमे दुसऱ्या व चौथ्या क्रमांकाचे धर्म असून या धर्मांची एकत्रित लोकसंख्या ही २.६ ते २.८ अब्ज आहे. काही अत्यंत गहन आध्यात्मिक समूह आणि संस्कृती आहेत. अशा धार्मिक बाबतीत अत्यंत वैविध्यशील असणाऱ्या जगातील देशांपैकी भारत एक आहे. देशात बहुसंख्य लोकांच्या जीवनात धर्माची मध्यवर्ती व निश्चित अशी भूमिका आजही आहे. भारतात सुमारे ७९% लोकांचा धर्म हा हिंदू आहे. आणि सुमारे ४% लोक इस्लाम धर्मीय आहेत. तसेच भारतात ०.७% ते ६% बौद्ध धर्मीय, २.३% ख्रिश्चन धर्मीय, १.७ शीख धर्मीय व ०.४% जैन धर्मीय आहेत. प्राचीन भारतीय संस्कृती ही अनेक प्रवाहातून तयार होत गेलेली आहे. या देशाच्या संस्कृतीला आणि इतिहासाला बौद्धिक ज्ञानाची तात्विक परंपरा लाभलेली आहे. या धार्मिक संकल्पनांची पकड भारतीय जनमानसावर आहे. जैन धर्म हा अतिप्राचीन धर्म असून या धर्माला स्वतंत्र तत्वज्ञान आणि वैभवशाली अशी परंपरा लाभलेली आहे. बौद्ध आणि जैन धर्म हे तत्कालीन सनातनी धर्मांच्या विरुद्ध प्रतिक्रियात्मक स्वरूपामध्ये पुढे आलेले धर्म असून या धर्मांना वैचारिक अधिष्ठान प्राप्त झालेले आहे. लोकशाही विचारांचा व मूल्यांचा प्रचार व प्रसार करणारे हे धर्म भारतातच नव्हे तर भारताच्या बाहेरही लोकप्रिय ठरले आहेत.

प्रेम हे चंद्रासारखे शितल असते.

विशेषतः भारतात ६% असलेला बौध्द धर्म जगभरात प्रभावशाली आहे. पारशी धर्म, ज्यू धर्म आणि बहाई या धर्मांचेही भारतात अनुयायी आहेत. पण या धर्मीयांची संस्था कमी आहे. भारतात सुमारे २६% (३१ कोटी) लोक हे अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमातीचे आहेत. भारतीय जीवनप्रवाहात धर्मांची भूमिका प्रबळ असली तरी सहिष्णुतेसह बाळगलेला निरीश्वरवादी किंवा ईश्वराविषयी अनास्था असलेले नास्तिक आणि निधर्मी लोक ३० लाखापेक्षा अधिक भारतात आहेत. भारतीय संस्कृती जगाच्या कानाकोपऱ्यात पसरलेली आहे. उच्चप्रतीची विचारसरणी भारतीय संस्कृतीने जगाला प्रधान केलेली आहे. प्राचीन काळापासून आधुनिक काळापर्यंत भारतीय संस्कृती ही अनेक स्थित्यंतरातून आणि समन्वयातून कायमच आपले अस्तित्व टिकून आहे. भारतीय धर्म आणि संस्कृतीचे वेगळेपण म्हणजे अनेक स्थित्यंतर मध्ये आणि बदलाच्या काळातही आपले अस्तित्व कायम टिकून आहे.

धर्मात दोन भाग असतात. धर्मातील “यम” नावाचा जो भाग आहे तो बदलत नाही. या म्हणजे तीनही त्रिकाल न बदलणारा भाग. सत्य, प्रेम, अहिंसा, दया, परोपकार, ब्रम्हचर्य यांना यात असे म्हटले जाते. नियम म्हणजे जानवे घालणे, ग्रंथ लावणे इत्यादी विदतरत्न केलं. दप्तरी यांनी म्हटले आहे की प्रत्येक युगात त्या त्या युगातील विचारवंत नवधर्म देत असत.

संध्या लांजेवार
बी.ए. द्वितीय वर्ष

ज्ञान सर्वाहूनी श्रेष्ठ

सुरतरू म्हणोनि बाभूळ मानिली । व्यर्थाचि ते गेली भावना घे ॥१॥
यालागी वोळखी असावी नेटकी । येईल परिपाकी गुण तया ॥२॥
साखरेचा खडा गार ते एकवर्ण । हंस पक्षी जाण सारिखेची ॥३॥
बहेणि म्हणे पाहे विचारूनी मनी । ज्ञान सर्वाहूनी श्रेष्ठ असे ॥४॥
हिंगाचिया संगे कापूर नासला । लवणे विध्वंसिला क्षतियोग ॥१॥
म्हणोनिया संग करावा तो करी । जो हे सौख्यकारी प्राणियते ॥२॥
केशव काजकासी संगत जालिया । काजळाचा तया संग लागे ॥३॥
बहेणि म्हणे संग धरावा तो ऐसा । मोक्ष तो आपैसा होय जेणे ॥४॥

अश्विनी बेलखोडे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

आयुष्यात भावनेपेक्षा कर्तव्य मोठे असते.

आई ! मला जन्म घेऊ दे !

तू जसे पाहिले जग मला देखील पाहू दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे ॥१॥
परमेश्वर प्रत्येकाच्या घरी जाऊ शकत नाही
त्याच्या जागी तू आहेस कसे तुला कळत नाही
ताईसवे माझ्या मला आनंदाने न्हाऊ दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे ॥१॥

हुंडा लागतो मोठा म्हणून त्रास माझा वाटतो का ?
झरा तुझ्या मायेचा म्हणून असा आटतो का ?
राखीसाठी दादाच्या निदान मला येऊ दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे ॥२॥

तू बहीण, तू कन्या, तू एक स्त्री आहे
काल जिथे तू होती आज तिथे मी आहे
तू कसे जसे विणले नाते तसे मला विणू दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे ॥३॥

पहा मग फिरून मी पुन्हा कधी येणार नाही
भाग्य कन्यादानाचे दोघांनाही देणार नाही
डोळे येता भरून तुझे पदर मला होऊ दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे ॥४॥

अश्विनी बेलखोडे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

रात्र

कधी तरी हवी हवीशी वाटते
रात्रीची ही निरव शांतता
सारे जग थबकलेले अन्
वातावरणातील निव्वळ स्तब्धता

शांत झोपलेली वसुंधरा अन
पांघरलेले हे निळे आकाश
मंद वाहणारा हा वारा
जणू तिला थोपटतो सावकाश

पांघरलेली शालीवरती
चांदण्यांची नाजूक नक्षी
झोपलेले सारे जग आणि
घरट्याकडे परतलेले पक्षी

सान्या जगाला थांबवून
घरी परतलेला हा दिनकर
रात्रीचे सौंदर्य खुलविण्यासाठी
आकाशात अवतरलेला हा शशीकर

भुनेश्वरी निषाद
बी.ए. द्वितीय वर्ष

समाधानी राहणे हे जगातील सर्वात मोठे सुख आहे.

प्रेम

मन कशात लागत नाही.
अदमास कशाचा घ्यावा।
अज्ञात झन्यावर रात्री
मज ऐकू येतो पावा।।

श्वासांचे घेउन बंधन,
जे हृदय फुलांचे होई।
शिशिरात कसे झाडांचे
मन वैभव निघुन जाई।।

सळसळते पिंपळ-पान,
वाज्यात भुताची गाणी।
भिंतीवर नक्षत्रांचे,
आभाळ खचवीले कोणी।।

मन बहर-गुणांचे लोभी,
समईवर पदर कशाला।।
हे गीत तडकले जेथे,
तो एकच दगड उशाला।।

चल जाऊ दूर कुठेही,
हातात जरा दे हात।
भर रस्त्यामध्ये माझा,
होणार कधितरी घात।।

मन कशात लागत नाही...।
मन कशात लागत नाही...।।

विसरले आज जरी मी...

विसरले आज जरी मी,
हा माझा अंत नाही....
पेटेन उद्या नव्याने,
हे सामर्थ्य नाशवंत नाही..।।

छाटले जरी पंख माझे,
पुन्हा उडेन मी,
अडबु शकेल मला,
अजुन अशी भिंत नाही...

माझी झोपडी जळण्याचे
केलेत कैफ कावे...
जळेल झोपडी अशी,
आग ती ज्वलंत नाही....

रोखण्यात वाट माझी,
वादळे होती आतूर...
डोळ्यांत जरी गेली धूळ,
थांबण्यास उसंत नाही....

येतील वादळे, खेटेल तुफान
तरी वाट चालतो...
अडथळ्यांना भिवून अडखळणे,
पावलांना पसंत नाही.....

(मला आवडलेली कविता)

भुनेश्वरी निषाद
बी.ए. द्वितीय वर्ष

भारतीय सण

भारत हा सण आणि उत्सवाची भूमी आहे. असे मानले तरी वावगे ठरणार नाही. भारतात विविध धर्मांचे आणि परंपरेचे लोक एकत्रितपणे एकत्र राहतात. भारतात साजरे केले जणारे विविध सण व उत्सव ही त्याची समृद्ध संस्कृती आणि परंपरेचे प्रतिबिंब दर्शवितात. तसे पाहिले तर बरेच भारतीय सण आणि उत्सव आहेत, परंतु तरी ऑक्टोबर ते जानेवारी दरम्यानच्या काळात देशात जास्त प्रमाणात साजरे होताना दिसून येतात.

१) प्रजासत्ताक दिन :- भारतात दरवर्षी २६ जानेवारी रोजी साजरा केला जाणारा राष्ट्रीय उत्सव आहे. याला गणतंत्र दिवस असेही म्हटले जाते. २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी भारताचे संविधान, संविधान समितीने स्वीकारले व भारतीय संविधान म्हणून २६ जानेवारी १९५० पासून अंमलात आणले. लाहोर येथे रावी नदीच्या काठी पंडित जवाहरलाल नेहरूंनी भारताचा तिरंगा फडकावून संपूर्ण स्वराज्याची घोषणा केली होती. त्या दिवसाची आठवण म्हणून २६ जानेवारी हा दिवस राज्यघटना अंमलात आणण्यासाठी निवडला गेला. या दिवशी संपूर्ण देशात राष्ट्रध्वजाचे भारताचे राष्ट्रगीत गायले जाते आणि आदर-सन्मान व्यक्त केला जातो. भारतीयांसाठी हा दिवस देशातील सुवर्ण दिन आहे. हजारो देशभक्तांच्या बलिदानातून या दिवसाची प्राप्ती झाली होती. शाळा व महाविद्यालयांमध्ये प्रजासत्ताक दिनी भाषणे आयोजित केली जातात.

२) मकर संक्रांती : दर वर्षी साधारण १४ किंवा १३ जानेवारीला येणारा हा सण, त्यादिवशी सूर्य मकरात म्हणजे मकर नक्षत्र किंवा राशी चक्रात प्रवेश करतो. मकर संक्रांतीशी संबंध असलेले वेगवेगळे उत्सव असतात.

हा सण महाराष्ट्र, गोवा, कर्नाटक, आंध्रप्रदेश, तेलंगणा आणि राजस्थान इत्यादी राज्यांत मोठ्या उत्साहाने साजरा केला जातो. संपूर्ण देशात आणि आशिया खंडात हा उत्सव वेगवेगळ्या प्रकारे साजरा केला जातो.

३) वसंत पंचमी – सरस्वती पूजा : वसंत पंचमी हा एक सण आहे जो वसंत ऋतूच्या तयारीची सुरुवात दर्शवितो. प्रदेशानुसार हा सण लोक वेगवेगळ्या प्रकारे साजरे करतात. वसंत पंचमी चाळीस दिवसानंतर येणाऱ्या होलिका आणि होळी या सणांची तयारी करण्याचे सुचित करते. बऱ्याच हिंदूसाठी वसंत पंचमी हा सरस्वती देवीला समर्पित उत्सव आहे. जी त्यांची ज्ञान, भाषा, संगीत आणि सर्व कलांची देवी आहे. उत्कटता व प्रेम अशा सर्व प्रकारच्या सर्जनशील उर्जेचे आणि सामर्थ्याचे प्रतीक आहे.

४) कुंभमेळा – कुंभमेळ्याची उत्तम प्रकारे व्याख्या वेडा आणि अश्वक अशी करता येईल अथून मधून मंत्रांचे जप अहोरींचे हृदयस्पर्शी नृत्य साठी ज्वलंत दिव्याने पेटलेले पवित्र घाट यांच्या दरम्यान तुम्हाला प्रवाहाबरोबर जाण्याची संधी मिळणार नाही. कुंभमेळा तुम्हाला केवळ एका दिवसाची भावना देणार नाही तर संपूर्ण आयुष्याला मनासारखा अनुभव देईल.

५) महा शिवरात्री – महा शिवरात्री हा एक हिंदू उत्सव आहे, जो दरवर्षी महादेवाच्या सन्मानार्थ साजरा केला जातो जेव्हा शिव स्वर्गीय नृत्य करतो तेव्हा त्या रात्रभर हा सण साजरा केला जातो. वर्षीतील हिवाळ्याच्या शेवटी (फेब्रुवारी/मार्च किंवा फाल्गुण) आणि ग्रीष्म येण्यापूर्वी महा शिवरात्री येते म्हणजे “शिवाची मोठी रात्र.”

जग प्रेमाने जिंकता येते, शत्रुत्वाने नाही.

काश्मिर शैव धर्मात, उत्सवाला हर-रात्रि किंवा काश्मीर प्रदेशातील शिवभक्तांनी ध्वन्यात्मकदृष्ट्या सोपी हेराथ किंवा हेरथ म्हणतात.

६) होळी/रंगपंचमी – रंगाचा उत्सव म्हणूनही ओळखला जाणारा, होळी हा देशातील प्रसिध्द उत्सवांपैकी एक आहे; जो देशभर उत्साहात साजरा केला जातो. होळीच्या आदल्या रात्री प्रचंड होलिका दहन करतात, सर्व वाईट गोष्टी जळून खाक होतात आणि होळीच्या भोवती लोक गातात, नाचतात आणि मोठ्याने बोंब मारतात, होळीच्या दिवशी, भारतीय राज्यांचा प्रसिध्द उत्सव, लोक मोकळ्या भागात जमतात आणि मोकळा रंग आणि रंगाचे पाणी एकमेकांवर उडवतात, नाही रंगाची पिचकारी आणि पाण्याने भरलेले फुगे घेऊन होळी साजरी करतात.

७) रक्षाबंधन – भारतातील सणाच्या यादीतील एक प्रसिध्द सण म्हणजे हिंदूधर्मातील रक्षाबंधन होय. भाऊ-बहिणीच्या अतूट प्रेमाच्या बंधनाने संकेत देणार सण आहे, यामध्ये बहीण भावाला ओवाळते' कपाळावर टिळक लावते आणि भावाच्या मनगटावर राखी (पवित्र धागा) बांधते. भावाच्या आयुष्यासाठी आणि त्याच्या चांगल्या प्रकृतीसाठी प्रार्थना करते. त्या बदल्यात, भाऊ बहिणीचे रक्षण करण्याचे वचन आणि भेटवस्तू देतो. हिंदूधर्मात भाऊबहिणीच्या नात्याशी संबंध असणारा आणखी एक सण आहे, तो म्हणजे भाऊबीज, जो दिवाळीनंतर लगेच येतो.

८) जन्माष्टमी (गोविंदा) – जन्माष्टमी हे भारतातील सर्वत महत्वाच्या धार्मिक सणांमध्ये पुन्हा एक सुंदर सण आहे. मथुरा आणि वृंदावनमध्ये जन्माष्टमी उत्सव खूप लोकप्रिय आहे. लोक दिवसभर उपवास करतात आणि संध्याकाळनंतर खास जेवणाने तो सोडतात. मध्यरात्री साजरा केला जाणारा हा उत्सव आहे, भक्त मंदिरात जातात, प्रार्थना करतात, नृत्य करतात आणि भजन गातात. हे सर्व भगवान श्री कृष्णाच्या जन्माच्या उत्सवाचा एक भागच आहे. बऱ्याच लहान मुले-मुलींच्या वेषभूषा या दिवशी श्रीकृष्णाप्रमाणे करतात. कृष्णाच्या जीवन कथेची प्रतिमा आणि चित्रण मंदिरातल्या “झांकी” मध्ये दर्शवितात. हा भारतातील लोकप्रिय सण आहे.

९) गणेश चतुर्थी – गणेश चतुर्थी हा भारतातील आणखी एक महत्वाचा हिंदू धार्मिक उत्सव आहे, रंगीबेरंगी उत्सवाचे हे १० दिवस साजरा केला जाणारा उत्सव हा महाराष्ट्र, गोवा, गुजरात आणि छत्तीसगड प्रांतातील सर्वात मोठा सार्वजनिक उत्सव म्हणून साजरा केला जाणारा उत्सव आहे. छोट्या-मोठ्या हस्तकलेच्या गणेश मूर्ती घराघरांमध्ये किंवा सार्वजनिक गणेश मंडळात स्थापित केल्या जातात. सकाळी व संध्याकाळी पूजा-आरती केली जाते. शेवटचा दिवस म्हणजे विसर्जनाचा दिवस पाण्यात गणेश मूर्तीचे विसर्जन करून उत्सवाची सांगता होते. गणेश उत्सवा दरम्यान सांस्कृतिक उपक्रम जसे की गायन, नृत्य आणि नाटके आणि निःशुल्क वैद्यकीय व रक्तदान शिबिरे इत्यादींचे आयोजन केले जाते.

१०) नवरात्रि – मान्सूनोत्तर नवरात्रि, ज्याला शरद नवरात्रि म्हणूनही ओळखले जाते. नवरात्रि हा भारतातील सर्वात महत्वाचा उत्सव आहे. हा उत्सव सर्व लोक वेगवेगळ्या प्रकारे साजरा करतात. हा गुजरातचा मुख्य उत्सव आहे. म्हणूनच तुम्हाला गुजरातमधील लोकांमध्ये इतका जोश आणि उत्साह दिसतो. गरबा, पारंपारिक नृत्य मोठ्या समूहांनी सादर करतात. लोक सुंदर, रंगीबेरंगी पारंपारिक कपडे घालतात

अहिंसा हे बलवानांचे शस्त्र आहे.

आणि ती वैज्ञानिक शास्त्राशी संबंधित आहे. जेव्हा जेव्हा हंगामात बदल होतो. तेव्हा एखाद्याने आपल्या पाचक प्रणालीला आराम देण्यासाठी उपवास करावा आणि पुढील हंगामात प्रतिकारशक्ती पाठवावी.

११) दसरा – विजयादशमी म्हणून ओळखला जातो. हा दुर्गा पुजेच्या समाप्तीस दसरा उत्सव असतो. आणि रावणावर राजा रामाच्या विजयाच्या रूपात चांगल्याचा वाईटावर विजय मिळवला म्हणून दसरा साजरा केला जातो. उत्तर भारतामध्ये चांगुलपणा वरील श्रद्धा पुनर्संचारीत करण्यासाठी रावणाच्या जळलेल्या प्रतिमा पाहतात. भगवान राम यांच्या विजयाची कहाणी म्हणून हजारो लोक नृत्य आणि कला सादर करतात. हिमाचल प्रदेशच्या कुल्लूव्हॅलीमध्ये सर्वात मोठ्या प्रदर्शनाचे आयोजन केले जाते आणि राज्यातील निम्म्याहून लोक त्या प्रदर्शनाला भेट देतात. राजस्थानच्या मोवाडमध्ये हा सर्वात मोठा राजपूत उत्सव मानला जातो. पूर्व भारतात दुर्गा मातेच्या मूर्तींना पाण्यात विसर्जन करून ते निरोप घेतात. शेकडो टॉवर्स घडून पश्चिम बंगाल अतिशय खास स्तरावर साजरा करतो. मैसूरला भेट दिली जाऊ शकते.

१२) दिवाळी – दिवाळी दिव्यांचा उत्सव खरोखरच सर्वाधिक प्रसिद्ध असलेला आणि भारतातील सर्वत्र साजरा केला जाणारा उत्सव आहे. देशातील प्रत्येक कानाकोपऱ्यातील लोक उत्सवाचे उत्साही भावनेने स्वागत करतात. हा आश्चर्यकारक उत्सव म्हणजे पाच दिवसाचा उत्सव असतो. दिवाळीचा पहिला दिवस बसुबारस दुसरा दिवस धनतेरस तिसऱ्या दिवशी नरक चतुर्थी लक्ष्मीपूजन, भाऊबीज आणि दिवाळी पाडवा असा उत्सव असतो. तिसऱ्या दिवशी दिवाळी सणाच्या प्रमुख विधी होतात. घरातल्या सर्वत्र दिवे व मेणबत्या पेटवणे, आरोग्यासाठी संपत्ती मिळवण्यासाठी लक्ष्मी गणेशची पूजा करणे आणि फटाके फोडून या महोत्सवाचे मुख्य संस्कार आहेत.

त्याव्यतिरिक्त, दिवाळीच्या दिवसांत मनापासून भेटवस्तूंची देवाणघेवाण हा या उत्सवाचा एक अनिवार्य भाग बनला आहे.

१३) स्वातंत्र्य दिन – सर्वात महत्वाचा आणि साजरा होणारा राष्ट्रीय सण म्हणून स्वातंत्र्य दिन हा भारताच्या स्वातंत्र्याच्या भावनेसाठी साजरा केला जातो. १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी ब्रिटिश साम्राज्यापासून भारताला स्वातंत्र्य मिळाले होते. पंतप्रधान लाल किल्यावर ध्वजारोहण सोहळा आयोजित करतात. ध्वजारोहण कार्यक्रमाच्या वेळी २१ बंदुकीच्या गोळ्या हवेत झाडतात. त्यास सलामी देणे असे म्हणतात. प्रदर्शन व स्पर्धा भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याचे संघर्ष दर्शवितात. देशभरातील लोक झेंडे फडकवून स्वातंत्र्य दिवस साजरा करतात. शाळा, महाविद्यालये, शासकीय कार्यालये इत्यादी ठिकाणी ध्वजारोहण चा कार्यक्रम आयोजित करतात. मिठाई वाटून कार्यक्रमाची सांगता केली जाते. लोक घराघरात जिलेबी आणि फरसाण खाऊन दिवस आनंदात घालवतात. त्यादिवशी देशात शासकीय सुट्टी जाहीर असते.

मनिषा भुजाडे
बी.ए. द्वितीय

भारतीय संस्कृती

मित्रानो जगभरामध्ये आपल्या भारतीय देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही ओळखली जाते. कारण आपल्या भारत देशातील संस्कृती ही देशातील इतर सर्व संस्कृती पेक्षा अतिशय भिन्न आणि प्रसिध्द आहे. भारतीय संस्कृती मध्ये शिष्टाचार, सभ्य संवाद, धार्मिक संस्कार, श्रद्धा आणि मूल्ये इत्यादी महत्वाचे घटक आहेत आणि या घटकांच्या आधारावर भारतीय संस्कृती चालते आजच्या युगाने खूप प्रगती केली आहे. म्हणून आजच्या युगाला विज्ञानाचे युग मानले जाते. भारत देशांमध्ये विविध जातीचे आणि धर्माचे लोक गुण्यागोविंदाने नांदतात. भारत हा संपूर्ण जगभरामध्ये एक मात्र असा देश आहे जेथे संस्कृती आणि सभ्यताचे पालन केले जाते. भारतीय संस्कृती ही जगातील सर्वात जुनी संस्कृती मानली जाते. सुमारे पाच हजार वर्षांपूर्वीपासून भारतीय संस्कृती चालत आहे. तसेच 'विविधतेत एकता' हे विधान भारत देशांमध्ये प्रत्यक्ष स्वरूपाने पाहायला मिळते.

भारताचा इतिहास :

आपला भारताचा इतिहास हा खूप प्राचीन आहे. प्राचीन काळापासूनच भारताची सर्व संस्कृती ही सर्व पाश्चात्य देशांमध्ये नावाजली जाते.

रामायण आणि महाभारत भारतातील महान ग्रंथ आहेत आणि या ग्रंथानुसार भारतीय संस्कृती वाटचाल करते. या व्यतिरिक्त भगवद्गीता, ज्ञानेश्वरी हे देखील भारतातील धार्मिक ग्रंथ आहेत. वेद हा भारतातील सर्वात प्राचीन धर्मग्रंथ म्हणून ओळखला जातो.

भारताचा इतिहास हा खूप महान आहे. कारण देशाचा इतिहास हा खूप महान आहे. देशाच्या इतिहासामध्ये संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, संत एकनाथ, यासारख्या महान संतांनी जन्म घेतला. याशिवाय भारतामध्ये डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर, शिवाजी महाराज, महात्मा गांधी, लोकमान्य टिळक यासारखे महान लोक देखील होऊन गेले. त्यामुळे भारताचा इतिहास हा सोनेरी अक्षरांमध्ये लिहिलेला आहे.

भारतीय परंपरा :

भारतदेशाची परंपरा आणि संस्कृती ही जगभरामध्ये प्रसिद्ध आहे. कारण भारतीय परंपरेनुसार विविध जाती धर्माचे लोक गुण्यागोविंदाने राहतात. भारतामध्ये राहणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीच्या माध्यमातून वेगवेगळ्या धर्माचा प्रसार केला जातो तसेच भारतातील प्रत्येक व्यक्ती हा स्वतःच्या धर्माचा जातीचा आदर करतो. कोणत्याही देशाची संस्कृती ही जाती आणि समुदायाचा आत्मा आहे. भारत देशामधील दिवसाची सुरवात ही, "भारत माझा देश आहे, सारे भारतीय माझे बांधव आहेत, माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे" या प्रतिज्ञेने होते. भारताव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही देशामध्ये भारताप्रमाणे संस्कृती आणि सभ्यता पाहायला मिळत नाही. परंतु भारत देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही आज देखील कायम आहे. भारतातील प्रत्येक भारतीय नागरीक हा भारतीय संस्कृतीचे पालन करतो.

भारत देशामध्ये २५ राज्य आहेत व प्रत्येक राज्याची भाषा, वेषभूषा, राहणीमान, खाद्यपदार्थ सण, उत्सव साजरा करण्याच्या पध्दती या देखील वेगवेगळ्या आहेत.

कल्पनाशक्ती ही ज्ञानापेक्षा जास्त महत्वाची आहे.

भारतातील भाषा :

भारत देशामध्ये वेगवेगळ्या भाषा बोलल्या जातात. भारत देशाची राष्ट्र भाषा जरी 'हिंदी' असली तरी देखील भारतातील प्रत्येक राज्यामध्ये वेगळी राज्यभाषा आहे. जवळ जवळ भारतामध्ये १७ मुख्य भाषा आहेत. रामायण आणि महाभारत यासारखे प्राचीन ग्रंथ लिहिण्यासाठी संस्कृत भाषेचा वापर केला आहे. तमीळ ही भारताची सर्वात प्राचीन भाषा मानली जाते.

भारतातील वेशभूषा :

ज्या प्रमाणे भारत देशातील प्रत्येक राज्याची वेगळी भाषा आहे. त्याप्रमाणेच भारत देशातील प्रत्येक राज्याची वेगळी वेशभूषा देखील आहे. भारतामध्ये अनेक प्रकारचे पोषाख घातले जातात. तसेच प्रत्येक सणाचा आणि उत्साहाचा पोषाख वेगळा आहे. महाराष्ट्राचा मुख्य पोषाख साडी आणि पुरुषांसाठी धोतर असा आहे तर पंजाबी राज्यासाठी पंजाबी ड्रेसेस प्रसिध्द आहे. याव्यतिरिक्त लग्न समारंभ यासारख्या कार्यक्रमांमध्ये वेस्टर्न ड्रेसेस देखील परिधान केले जातात.

भारतातील प्रमुख सण उत्सव :

भारत देशामध्ये विविध सण आणि उत्सव यांच्यातील उत्साहाला अतिशय महत्वाचे स्थान दिले जाते. भारत देशामध्ये वर्षभरामध्ये विविध सण साजरे केले जाते. वर्षाची सुरुवात गुढीपाडवा या सणाने होते. त्यानंतर अक्षय तृतीय, वटसावित्री, पौर्णिमा, रक्षाबंधन, नागपंचमी, रंगपंचमी, होळी, बैल पोळा, गणेश चतुर्थी, लक्ष्मीपूजन, दिवाळी, दसरा, नवरात्र, भाऊबीज, रमजान ईद व बकरी ईद यासारखे वेगवेगळे सण साजरे केले जातात. प्रत्येक सणाचे महत्त्व हे वेगवेगळे असते. भारत देशामधील प्रत्येक धर्माचे नागरिक हा प्रत्येक सण अतिशय उत्साहाने आणि आनंदाने साजरा करतो.

आदर :

भारतात आई-वडिलांचा आदर करणे ही इथली संस्कृती मानली जाते. त्यासोबतच भारत देशामध्ये गुरुंना आणि शिक्षकांना देवाचा दर्जा दिला जातो. कारण पालक आणि गुरु हेच महापुरुष असतात. भारत देशामध्ये वडीलधाऱ्या लोकांचा आदर आणि त्यांच्या आज्ञेचे पालन करणे हे महत्वाचे मानले जाते.

भारत देशाच्या संस्कृतीचे पालने देवतांनी देखील केले. जेव्हा श्री राम भगवान यांनी वडिलांचे वचनपूर्ण करण्यासाठी १४ वर्षे वनवास पूर्ण केला होता. त्याप्रमाणेच अनेक कथा आहेत ज्या तुम्ही वाचू शकता आणि तुम्हाला संस्कृतीचा अभिमान वाटू शकतो. म्हणूनच मला माझा भारत देश खूप आवडतो आणि भारतातील संस्कृती आणि सभ्यता सर्व जगभरामध्ये गाजलेली आहे याचा मला अभिमान आहे.

अंजली लिल्हारे
बी.ए. तृतीय वर्ष

गोंडी संस्कृती

गोंडी, गोंड किंवा कोईतूर हे भारतीय आदिवासी समूह आहेत. ते भारतातील सर्वात मोठ्या आदिवासी गटांपैकी एक आहेत. ते मध्यप्रदेश, पूर्व महाराष्ट्र, विदर्भ, छत्तीसगड, उत्तर प्रदेश, तेलंगणा, आंध्र प्रदेश, बिहार आणि ओडिशा या राज्यांमध्ये पसरलेले आहेत. भारताच्या सकारात्मक भेदभावाच्या व्यवस्थेच्या उद्देशाने त्यांना अनुसूचित जमाती म्हणून सूचिबद्ध केले आहे. ते भारतातील स्वदेशी समूह आहेत.

गोंडला 'राज गोंड' असेही म्हणतात. हा शब्द १९५० च्या दशकात मोठ्या-प्रमाणावर वापरला जात होता, परंतु गोंड राज च्या राजकीय ग्रहणामुळे तो आता जवळजवळ कालबाह्य झाला आहे. त्यांची स्वतःची गोंडी भाषा आहे, जी 'द्रविड भाषा' कुटुंबातील आहे.

भारताच्या २०१७ च्या जनगणनेत सुमारे २.९८ दशलक्ष गोंडी भाषकांची नोंद झाली. १९७१ च्या जनगणनेनुसार, त्यांची लोकसंख्या ५.०१ दशलक्ष होती. हे १९९१ च्या जनगणनेपर्यंत ९.३ दशलक्ष इतके वाढले. गेल्या काही दशकांपासून मध्य भारतातील नक्षलवादी माओवादी बंडखोरीचा तो साक्षीदार आहे. गोंडांनी छत्तीसगड सरकारच्या नेतृत्वाखाली नक्षलवादी बंडखोरीशी लढण्यासाठी सलवा जुडूम या सशस्त्र दहशतवादी गटाची स्थापना केली.

सुधारणावाद्यांचा असा विश्वास आहे की, इ.स. १४ ते इ.स. १९ पूर्व मध्यप्रदेश आणि पश्चिम ओडिशातील गोंडवाना येथे १९ A.D. च्या दरम्यान गोंडाचे राज्य होते. मुस्लिम लेखक १४ व्या शतकानंतर गोंड राज्याच्या उदयाचे वर्णन करतात. गोंड शासकांनी १६ व्या ते १८ व्या शतकादरम्यान मध्य भारतातील गार मंडला, देवगड, चांदा आणि खेरला या चार राज्यांवर राज्य केले. 'राणी दुर्गावती' तिने १५५० पासून तिच्या मृत्यूपर्यंत या प्रदेशावर राज्य केले. गोंड राजवटीच्या काळात त्यांनी किल्ले, राजवाडे, मंदीरे, टाक्या आणि तलाव बांधले, गोंडवाना राज्य १६ व्या शतकाच्या अखेरपर्यंत टिकले.

चंद्रकांत कन्नके
बी.ए. तृतीय वर्ष

रवींद्रनाथ टागोरांची माहिती

आयुष्यातून सूर्य प्रकाश
निघून गेला म्हणून जर
तुम्ही रडत बसाल,
तर तुमच्या अश्रुंमुळे तुम्ही
रात्रीचे मोहक चांदणेही
पाहू शकणार नाही.

बालपण :

रवींद्रनाथ टागोर यांचा जन्म ७ मे १८६१ मध्ये कोलकाता येथे झाला. देवेंद्रनाथ टागोर व सरलादेवी या आई वडीलांच्या छत्राखाली रवींद्रनाथांचे बालपण गेले. कलकत्याच्या पीराली ब्राम्हण कुटुंबात जन्म झालेल्या रवींद्रनाथांनी आठव्या वर्षी पहिली कविती लिहिली व वयाच्या सोळाव्या वर्षी त्यांनी भानुसिंह या टोपण नावाने कविता लिहिल्या. अकराव्या वर्षी मुंज झाल्यावर रवींद्रनाथांनी वडिलांसोबत १४ फेब्रुवारी १८८३ रोजी भारत भ्रमण आधी कोलकत्ता सोडले. रवींद्रनाथांनी इतिहास, भुगोल शास्त्र विज्ञान, कालिदासाचे काव्य व संस्कृत आदींचे अध्ययन केले.

जीवनप्रवास :

कलकत्ता सोडल्यानंतर त्यांच्या भ्रमंतीमध्ये त्यांनी विविध ठिकाणे पाहिली. अमृतसर व डलहौसी या ठिकाणी अनेक व्यक्तींची आत्मचरित्रे वाचली.

१८७० साली प्रकाशित रचनांमुळे रवींद्रनाथ प्रथम प्रसिध्द झाले. त्यांनी बंगाली भाषेतील पहिली लघुकथा 'भिकारिनी' प्रसिध्द केली. बॅरिस्टर होण्यासाठी त्यांनी लंडनच्या युनिव्हर्सिटी कॉलेजात प्रवेश घेतला. परंतु १८८० मध्ये पदवी न घेताच मायदेशी परतले. पुढील ९ नोव्हेंबर १८८३ रोजी मृणालिनी देवी यांच्याशी विवाह झाला. त्यांना झालेल्या पाच मुलांपैकी दोघांचा बालमृत्यु झाला. पुढे गलगुच्छ म्हणजेच कथागुच्छ नावाचे ८४ कथांचा तीन खंड असलेले पुस्तक प्रकाशित केले. जेव्हा १९०१ साली रवींद्रनाथ शांतिनिकेतनमध्ये आले तेव्हा त्यांनी येथेच स्थापन केलेल्या आश्रमात प्रार्थनागृहाची प्रयोगशाळेची बाग बगीचा व ग्रंथालयाची स्थापना केली. रवींद्रनाथांच्या पत्नीचे व दोन मुलांचा मृत्यू येथेच झाला. १९०५ ला वडिलांचे देहावसान झाल्यानंतर रवींद्रनाथ वारसदार झाले. कौटुंबिक दाग दागिने पुरी व ओडिशा मधील बंगले विकून काही धन प्राप्ती झाली.

पुस्तक म्हणजे मन निर्मळ करणारा अविश्रांत झरा आहे.

साहित्य :

१९०५ नंतर त्यांच्या साहित्याची ओढ बंगाली व विदेशी वाचकांना लागली. 'नैवेद्य' या रचना त्याकाळात प्रसिध्द झाल्या. १४ नोव्हेंबर १९१३ रोजी त्यांना स्वीडिश अकादमीचा पुरस्कारही लाभला. त्यातूनच आपल्या देशाचे राष्ट्रगीत, जनगणमन ही घेतल्या गेले. 'गीतांजली' या काव्यसंग्रहात रवींद्रनाथ टागोर यांनी लिहिलेल्या कविता व सरळ-सरळ परमेश्वराला उद्देशून लिहिलेल्या आढळतात.

रवींद्रजी यांच्या साहित्याचा विचार करून ब्रिटिश सरकारने त्यांना सर ही पदवी बहाल केली होती. परंतु १९१९ साली झालेल्या जालियनवाला बाग हत्याकांडाने रवींद्रनाथ फारच व्यथित झाले आणि मिळालेली 'सर' ही पदवी ब्रिटिशांना परत केली. शांतिनिकेतन जवळ सुरूल येथे रवींद्रनाथांनी स्थापन केलेल्या ग्रामीण संस्थेचे पुढे श्रीनिकेतन हे नामकरण केले होते. ज्ञानसंवर्धनातून अज्ञानी व सहाय्यक ग्रामीण भागाची सुटका करून घेण्यासाठी विविध देशातील विद्वान जाती व अधिकारास या उपक्रमात सहभागी करून घेतले. नाट्य कविता या माध्यमातून त्यांनी जनजागृती निर्माण करण्याचाही प्रयत्न केला. गुरूदेवांनी केरळच्या गुरूवायर मंदिरात दलिताना प्रवेश देण्यासाठी आणि देशातील जातीयते विरुद्ध प्रचार करण्याचाही प्रयत्न केला.

उल्लेखनीय कार्य :

भारतामध्ये सामाजिक, राजकीय व संस्कृतिक चळवळीच्या प्रमुख केंद्रांपैकी एक असलेल्या महाराष्ट्राचा प्रभावही रवींद्रनाथांनावर पडला होता. संत तुकारामांच्या साहित्याचाही त्यांनी अभ्यास करून संताचे काही अभंग त्यांनी बंगाली भाषेत अनुवादित केले. शिवाजी महाराजांचे जीवनही त्यांच्यासाठी प्रेरणादायी होते. रवींद्रनाथ यांनी शिवाजी महाराजांवरील खंडकाव्य लिहिले आहेत.

रवींद्रनाथांच्या व्यक्तीमत्वाने काही महाराष्ट्रीयन लोक ही प्रभावित झाले होते. रवींद्रनाथांनी बंगाली साहित्याचा अभ्यास करण्याच्या प्रेरणेतूनच महाराष्ट्र भूषण पु.ल. देशपांडे बंगाली शिकले. गीतांजलीचे इंग्रजी भाषांतरही रवींद्रनाथांनी केले. पुढे जगातील अनेक भाषात गीतांजलीचे भाषांतर झाले. संगीत, साहित्य, तत्वज्ञान, चित्रकला, नृत्य, शिक्षण अशा बहुविधक्षेत्रात रवींद्रनाथांनी संचार केला. रवींद्रनाथांना बंगाली भाषेतील आद्य लघु कथाकार समजले जाते. सामान्य माणसांच्या जीवनाचे वर्णन त्यांच्या कथेतून दिसून येते. रवींद्रनाथांना निसर्गतः लाभलेले रूप सुंदर या इतकीच मधुर आवाजाची ही उपजत देणगी होती. 'मला कधी गाता येत नाही असे आठवत नाही'. असे त्यांनी म्हटले आहे त्यांनी संगीताचे शिक्षण घेतले होते.

उगवत्या सूर्याला नमस्कार करतांना मावळत्या चंद्राला विसरू नका.

परंतु संगीताच्या कुठल्याही विशिष्ट प्रणालीत स्वतःला बांधून घेतले नाही. लहानपणी त्यांना इंग्रजी शिकवणाऱ्या शिक्षकांकडून रवींद्रनाथांना विज्ञानाची गोडी निर्माण झाली. ती आयुष्याच्या अखेरपर्यंत टिकली होती. बंगालमध्ये बरी भूम जिल्ह्यात एक विस्तीर्णमाळ रायपूरच्या जमीनदाराकडून विकत घेऊन तेथेच एक कुटीर बांधले. पुढे त्यांची दुमजली इमारत झाली आणि त्यांचे शांतिनिकेतन नाव झाले. शांतिनिकेतन शेजारी बनलेल्या सप्तपर्णीच्या विशाल वृक्षाखाली महर्षी देवेंद्रनाथ ध्यानस्थ बसत. रवींद्रनाथांच्या संस्कृत आणि इंग्रजी चा अभ्यास स्वतः देवेंद्रनाथांनी शांतिनिकेतनच्या वास्तव्यात करून घेतला. त्यामुळे रवींद्रनाथांनी काव्यलेखन बाल वयातच सुरू झाले होते. वयाच्या बाराव्या वर्षी तत्त्वबोधिनी पत्रिका नावाच्या नियतकालिकात यांची पहिली कविता अभिलाष ही प्रसिध्द झाली होती. १९३० साली ऑक्सफर्डला मानवाचा धर्म या विषयावर त्यांचे व्याख्यान झाले. १९३० साली कलकत्यातील अनेक संस्थांतर्फे त्यांचा सत्तरवा वाढदिवस साजरा करण्यात आला होता. १९३२ साली त्यांनी इराण व इराकचा दौरा केला. तिथून परतल्यानंतर कोलकता विद्यापीठात प्राध्यापक पदावर ही काम केले. देशातील अल्पसंख्यांक व अस्पृश्यांच्या स्वतंत्र मतदार संघावरून गांधीजींनी ब्रिटिश अन्वर येरवडा तुरुंगात आमरण उपोषण सुरू केले होते. गांधीजींच्या उपोषणाला रवींद्रनाथ जाहीर पाठिंबा दिला होता.

डॉ. आंबेडकर यांच्यामुळे पुणे कारावासात गांधीजींनी उपोषण सोडले. तेव्हा रवींद्रनाथ तेथेच होते. दुसऱ्या दिवशी तिथी प्रमाणे गांधीजींचा जन्म दिन होता. पुण्याच्या शिवाजी मंदिरात पंडित मालदीव यांच्या अध्यक्षतेखाली भरलेल्या अभिनंदनपर प्रचंड सभेत रवींद्रनाथांची जातीयता व अपृश्यतेचे निर्मूलन या विषयावर भाषण झाले.

१९४० साली दुसऱ्या महायुध्दाने अतिशय उग्र रूप धारण केले. होते. विश्वशांतीचा आणि मानवतेच्या कल्पनांचा वृद्ध रवींद्रनाथांना त्यांच्या डोळ्यापुढे विध्वंस दिसत होता. याच वर्षी गांधीजींनी शांतिनिकेतनला भेट दिली. गांधीजींना निरोप देतांना रवींद्रनाथांनी त्यांच्या हातात एक पत्र दिले होते. त्यात लिहिले होते. माझ्या आयुष्यातील अमोल धनाचा साठा वाहून नेणाऱ्या जहाजासारखी असणाऱ्या विश्वभारतीचा भार माझ्या मागून आपण सांभाळा. हे पत्र गांधीजींनी मौलाना अबुल कलाम आझाद यांना दिले.

देणाराही परत घेवू शकत नाही, अशी भेट म्हणजे शिक्षण.

स्वतंत्र भारताचे केंद्रीय शिक्षण मंत्री झाल्यानंतर विश्वभारतीचा आर्थिक भार भारत सरकारने स्वीकारला. वयाच्या साठाव्या वर्षी रवींद्रनाथांनी चित्रे काढायला सुरुवात केली त्यांनी जवळजवळ वीसहजार चित्रे बनवली होती. त्यांनी १९३० मध्ये त्यांचे त्यांच्या चित्रांचे प्रदर्शन पॅरिसमध्ये ठेवले होते.

भारतात मुंबई व बंगालमध्येही चित्रप्रदर्शन लावली होती. त्यांच्या चित्रांचा विषय भारतीय नारी हाच असायचा. रवींद्रनाथ टागोर आणि चिखली मध्ये पारंगत होते. पूणे शांतिनिकेतन रवींद्रनाथ टागोर हे नाव तर फारच उल्लेखनीय असं होतं. त्यांच्या कादंबऱ्यांवर चित्रपटही निघाले. परिनीती, काबुलीवाला, हे काही चित्रपट.

अखेरची वर्ष :

जीवनाच्या शेवटच्या दशकात रवींद्रनाथ त्यांची लोप्रियता विशेषतः बंगालमध्ये शिखरावर होती. रवींद्रनाथांच्या आयुष्यातील शेवटची चार वर्षे प्रदीर्घ व्याधी, आजारांनी व्यापली होती. १९३६ साली शुध्द हरपून बराच काळ कुमार होते. ७ ऑगस्ट १९४१ रोजी कोलकत्याच्या त्यांच्या वडिलोपार्जित जागेत त्यांचा मृत्यू झाला. वयाच्या ऐंशी वर्षापर्यंत ते सतत लिहित राहिले. शेवटच्या श्वास घेतांनाही त्यांनी एक कविता लिहिली. जरी त्यांनी या जगाचा निरोप घेतला तरी गीतांजली 'जन गण मन' शांतिनिकेतनच्या रूपात अजूनही ते आपल्यातच आहेत. याचा प्रत्यय येतो.

आचल हरिभजन भारती

बी.ए. तृतीय (मराठी)

हिंदी विभाग

शिक्षा हमें अंधेरे से प्रकाश की ओर ले जाती है।

हिंदी विभाग

* अनुक्रमणिका *

मैने भारत देखा है (कविता)	H1
मेरा देश महान (कविता)	H1
सैनिक (कविता)	H2
खास है मेरा देश (कविता)	H2
खानपान संस्कृती में भारत	H3
कला और संस्कृति हमें कैसे एकजुट करती है!	H5
भारतीय त्योहार	H6
भारतीय संस्कृति और परंपराएँ	H9
विश्व प्रसिद्ध भारत	H12
मेरे सपनों का भारत (कविता)	H13
भारत (कविता)	H13
भारत देश (कविता)	H14
सारे जहाँ से अच्छा हिन्दोस्ता हमारा (कविता)	H15
भारत एक सांस्कृतिक पर्व	H16
भारतीय संस्कृति (कविता)	H17
संस्कृति है शान (कविता)	H17
संस्कृति के संस्कार	H18

मैने भारत देखा है।

भारत, हिन्दुस्तान, आर्यावर्त, तियानझू,
अल-हिंद कई नाम है इसके
पर इतने नामों से संबोधित
सिर्फ एक भूमि को देखा है,
मैने भारत देखा है...
विविध धर्म, जाति, भाषा
है इस धरती पर लेकिन
लोगो के बीच एकता और
प्यार को पनपते देखा है
मैने भारत देखा है...
संस्कार, कला, रिवाज और
कई त्योहार है यहाँ पर
इन रंगो मे सब घुल मिलकर रंग जाते है।
विदेशियों को इन रंगो के प्रति आकर्षित
होते देखा है।
मैने भारत देखा है...
सारी दुनिया के पर्यटक
आते है इस भूमि पर
वापिस अपने देश न जाने की जिद करते है।
दुसरे देशो मे इस भूमि की
संस्कृति और रिवाजो को बढते देखा है,
मैने भारत देखा है...
विविधता के झगडे में
कई देशो को नष्ट होते देखा पर
'विविधता मे एकता' से प्रसिध्द
और विकास की राह पर उन्नती
करते किसी एक को देखा है
मैने भारत देखा है....

नयन पितारामजी आष्टिकर
बी. कॉम. द्वितीय वर्ष (अंग्रजी)

मेरा देश महान

जहां हिंदू-मुस्लिम सिख ईसाई
सब भाई - भाई हैं।
जहां ईद, क्रिस्मस, होली सबने
मिलकर मनाई है।
हम उस भारत के सपूत है
जहां भारतीयता रग-रग मे समाई है।
जब विश्व मे महामारी का संकट
छाया था।
तब सबने हॅलो ना कहकर
नमस्कार को अपनाया था।
हम उस भारत के सपूत है।
जहां भारतीयता रग-रग मे समाई है।
जहां मेहमान को भगवान समझा
जाता है।
और सात समंदर पार के लोगो
को भी भाई-बहन कहने की
सभ्यता दिखाई है।
हम उस भारत के सपूत है
जहां भारतीयता रग रग मे समाई है।
जहां सिर झूका कर घर मे
प्रवेश किया जाता है।
जहां फॅशन नही संस्कार
अपनाए जाते है।
और जहां दादी नानी ने हमे
ढेरो कहानियां सुनाई है।
हम उस भारत के सपूत है
जहां भारतीयता रग रग मे
समाई है।
जहां के रिती रिवाजो के चर्चे
विश्व भर मे मशहूर है।
और जहां गाय को माता मानकर
हमने उनकी पूजा करवाई है।
हम उस भारत के सपूत है
जहां भारतीयता रग रग मे
समाई है।

नंदिनी राजकूमार प्रजापति
बी.ए. द्वितीय वर्ष

व्यवहार घर का शुभ कलश है, और इंसानियत घर की तिजोरी।

सैनिक (कविता)

सैनिक.....नाम सुनते ही रोम-रोम
जग जाता है ।
देश की सेवा
करने का मौका मिले इससे बड़ा और
क्या काम कहलाता है।
सैनिक बनता यूँ ही नहीं,
कुरबानियाँ देनी पड़ती है,
सब कुछ यह उसका परिवार ही जानता है।
देश के लिए मर-मिटने वाला सैनिक
जब अपने फर्ज के लिए निकलता है
तो शायद यही कहता है....
मेरा देश मुझे पुकारे,
होशियार हो दुश्मन तू।
सरहद संभाले खड़ा है
भारत माँ का सैनिक हूँ।
एक फर्ज तेरा निभाना है,
अगर दूजी जिंदगी मिलेगी तो।
मत रोक मुझे माँ इसबार तू,
मेरा देश मुझे बुलाता है।
वापस आऊँगा मिलने जरूर
यह वादा रहा तुमसे माँ।
चल के आऊँगा वर्दी में,
या लिपटे तिरंगे से।
आँसू न बहाना कोई
अगर वापस न आय मैं।
देश के लिए कुर्बान हुआ,
सीना चौड़ाकर बताना है।
मर के भी सैनिक मरता नहीं,
हौसला देकर जाता है।
दिल मे इंडिया रखने वाला ही,
सच्चा सैनिक कहलाता है।

आकाश कुमार
बी.ए. द्वितीय वर्ष (हिन्दी)

खास है मेरा देश

भारत - भाषा - संस्कृति,
वेद - ज्ञान - भण्डार
गो - गंगा - गीता प्रिविध,
है अमूल्य उपहार।।
गुरु- ब्राह्मण - माता - पिता,
ज्ञान - लोक के द्वार।
मन वचन कर्म सेवा करो,
मेवा मिले अपार।।
नारी शक्ति है पुरुष की,
दोनो से संसार।
संतानो को ज्ञान दो,
मिट जाए अधियार।।
मर्यादा कुल की शान है,
रामायण से सीख।
समृद्धि - शान्ति का पक्षधर,
भारत बड़ा उदार
सेना कालू समान है,
शत्रु करे याद वार।।
भारतीय सब एक है,
जाति धर्म बिसराएं
हो अखण्ड भारत सुदृढ़
मिश्र - मुकुट कहलाए।।
भारत विघटन कर रहे,
बुद्धिजीवी कुछ लोग।
प्रभु इनको सद-बुद्धि दे,
मिटे स्वार्थ का रोग।।
अतिथ रूप भगवान का,
सादर भाग लगाओ।
शुध्द भारतीय संस्कृति,
मिलकर सभी अपनाओं।।

रोशनी मोतीलाल सिंधीया
बी.कॉम. प्रथम वर्ष (हिन्दी)

गिरकर उठने वाले इंसान ही इतिहास रचते हैं।

खानपान संस्कृति में भारत

भारतीय प्राचीन खानपान :

भारतीय संस्कृति में भोजन भारतीय परंपरा में एक महान भूमिका निभाता है। भारत में भोजन को पवित्र माना जाता है। किसी भी सभ्यता और संस्कृति में भोजन का महत्वपूर्ण योगदान है। प्राचीन भारत में भोजन मूल रूप से प्राचीन काल से भारतीय सभ्यता के सांस्कृतिक विकास को दर्शाता है। खानाबदोश निवासियों के मुख्य खाद्य पदार्थ फल, जंगली जामुन, मांस, मछली आदि थे।

कुछ लोग यूँ फेक देते हैं
बचे हुए खाने को,
शायद उन्हें अंदाजा नहीं,
भूखे तरसते हैं उसे पाने को

सभ्यता के आगमन के साथ लोग बस गए और खेती करना शुरू किया। इससे खाद्य फसले, दवाइयाँ आदि की खोज हुई। प्राचीन भारत में भोजन की खेती उपजाऊ नदी-घाटियों में की जाती थी। चावल उनका मुख्य भोजन था जिसे पकी हुई दाल, सब्जियों और मांस के साथ खाया जाता था। पहले ज्यादातर चावल दही के साथ खाए जाते थे। प्राचीन काल के लोगों ने खानों की शुरूवात जंगल के प्राणियों से की व उनके मांस का सेवन करते थे तथा उनके साथ नमक तथा मिर्ची डालकर खाने लगे उसके बाद मांस का स्वाद और भी अच्छा लगने लगा।

इस प्रकार प्राचीन काल के लोगों ने फिर खेती करना शुरू कर दिया अनाज, गेहूँ का उत्पादन किया। इस प्रकार सभी प्रकार के भोजन का सेवन शुरू कर दिया। प्राचीन भारत के लोग हरी सब्जियों का सेवन ज्यादातर करते थे। तथा उनकी थाली में सभी प्रकार के भोजन रहते थे। जिसे खा कर प्राचीन काल के लोग दृष्ट पुष्ट रहते थे।

आधुनिक भारतीय खानपान में परिवर्तन :

अन्न का कभी तुम अपमान न करना।
जरूरत मंद को जरूर दान करना।

प्रत्येक व्यक्ती के यातायात के दौरान उनके खानपान में भी अधिक परिवर्तन हुआ है। पहले के व्यक्ती ज्यादातर फास्ट फूड का सेवन नहीं करते थे, मगर आज के युग में देखा जाए तो प्रत्येक व्यक्ती फास्ट फूड का सेवन अधिक करते हैं। जिससे प्रत्येक व्यक्तियों को अलग-अलग बिमारियों का सामना करना पड़ता है। भारत में जिस राज्य में जो भोजन ज्यादातर प्रचलित है, सिर्फ वहीं लोग उस भोजन का सेवन करते थे। मगर आज आधुनिक काल में देखा जाए तो सभी राज्यों का प्रसिद्ध भोजन प्रत्येक राज्य सेवन करते हैं। जैसे की हम देखते हैं कि महाराष्ट्र का सर्वाधिक लोकप्रिय है, वडापाव जो कि अब भारत के प्रत्येक व्यक्ती सेवन करते हैं। पहले के व्यक्ती ज्यादातर खानपान के ऊपर ध्यान नहीं देते थे, मगर प्रत्येक व्यक्ती के लिए यातायात एक

सफलता का चिराग परिश्रम से जलता है।

ऐसा माध्यम बन गया कि लोगो को नए-नए भोजन के बारे में पता चल गया जिसका भारत के लोगो पर अधिक प्रभाव पडा। आधुनिक युग में देखा जाए तो अगर लोगो को कोई व्यंजन बनाना है मगर उसको कैसे बनाना यह उनको पता नहीं रहता है, मगर मोबाईल के द्वारा प्रत्येक व्यक्ती अच्छे से अच्छा भोजन तैयार कर सकता है। आधुनिक युग में देखा जाए तो भारतीय खानपान में अधिक परिवर्तन हुआ है। मगर भारतीय लोग आधुनिक युग मे अधिकतर फास्ट फूड तथा जंक फूड का कम से कम उपयोग करना चाहिए। ताकी बीमारियों का सामना न करना पड़े। स्वास्थ्य को देखते हुए हमें हरी सब्जियाँ तथा संतुलित आहार का उपयोग करना चाहिए।

अन्न की बर्बादी

सबसे बड़ा पाप है जीवन में,

इसलिए जितनी हो भूख

उतना ही भोजन लो थाली में।

रंजना अशोक साहू
बी.ए. द्वितीय वर्ष (हिंदी)

कला और संस्कृति हमें कैसे
एकजुट करती है !

- हमारा देश भारत एक अनूठी संस्कृति, कला और परंपराओं का देश है
- हम सभी अनेको त्योहारों और कलाओं को एकजुट होकर मनाते हैं।
- दुनिया के अन्य देशों से आने वाले पर्यटक हमारी कला और संस्कृति को देखकर बहुत ही मोहित होते हैं।
- भारत एक महान सांस्कृतिक विविधता से संपन्न देश है।
- यहाँ विभिन्न संस्कृति और कलाएं एक साथ रहती हैं।
- लोग यहाँ शांति और सद्भाव से मिलजुलकर रहते हैं।
- हमारे देश की संस्कृति मूल रूप से हमारे जीवन जीने के तरीकों को दर्शाती है।
- हम सभी बहुत धन्य हैं। जो हमने ऐसी महान भूमि पर जन्म लिया है।

अनिल सुरेश रामटेके
एम.कॉम. द्वितीय वर्ष (अंग्रेजी)

भारतीय त्योहार

विश्व भर में भारत ही एक ऐसा देश है जिसे त्योहारों का देश कहा जाता है। यहां विभिन्न धर्मों के लोग रहते हैं। हर धर्म के लोग अपनी संस्कृति और परंपराओं के अनुसार अपने त्योहार मनाते हैं। भारत को धर्मनिरपेक्ष देश भी कहा जाता है। भारत, यहां सभी लोग एक साथ मिलजुल कर भाईचारे के साथ रहते हैं। वे अपने और अन्य धर्मों के त्योहार को भी बड़ी धूमधाम से मनाते हैं। इनका हर्षोल्लास इन त्योहारों के समय देखा जा सकता है। हर धर्म के त्योहारों का अपना महत्व और विशेषताएं होती हैं। महिलाओं और बच्चों में त्योहार का एक अलग उत्साह और जीत देखी जा सकती है।

भारत विभिन्न धर्मों के साथ अनेकता में एकता का देश है। त्योहार चाहे किसी भी धर्म का हो सभी धर्म और जाती के लोग इन्हें मिल जुलकर मनाते हैं। सभी लोग आपसी भेदभाव को भुलाकर इन त्योहारों का एक साथ आनंद लेते हैं। लोग उसी धर्म और संस्कृति के रंग में रंगकर उस त्योहार को बड़े ही उत्साह और आनंद के साथ मनाते हैं। इसके साथ ही आपसी प्यार और सद्भाव की भावना देखने को मिलती है।

भारतीय त्योहारों की श्रेणिया :

भारत में विभिन्न धर्मों के त्योहारों का अपना एक महत्व है। त्योहारों को मनाये जाने का एक विशेष कारण भी होता है। कारण धार्मिक, सांस्कृतिक या पारम्परिक भी हो सकता है। भारतीय त्योहारों को तीन श्रेणियों में विभाजित किया गया है।

धार्मिक त्योहार :

भारत में हिन्दू, मुस्लिम, सिख, ईसाई व अन्य धर्मों को मानने वाले लोग रहते हैं और सभी एक साथ मिलकर त्योहारों को मनाते हैं। यहाँ जैसा की नाम से पता चल रहा है, इस प्रकार के त्योहार विभिन्न धर्मों और उनकी परम्पराओं के अनुसार होते हैं। इन त्योहारों में जैसे - होली, दिवाली, दशहरा, रक्षाबंधन, कृष्ण जन्माष्टमी इत्यादी अन्य त्योहार हिन्दुओं के मुख्य त्योहार हैं। ईद-उल-फितर, बारावफात, मुहर्रम इत्यादी मुसलमानों के मुख्य त्योहार हैं। क्रिसमस गुडफ्रायडे, ईस्टर जैसे त्योहार ईसाइयों के हैं। विभिन्न त्योहारों की विशेषता इस प्रकार है-

दिवाली :

दिवाली या दिपावली को हम दीयों या रौशनी के त्योहार के नाम से भी जानते हैं। इसे हिंदूओं के महत्वपूर्ण त्योहारों में से एक जाना जाता है। हिंदू मान्यताओं के अनुसार ऐसा कहा जाता है की इसी दिन भगवान रामचंद्र के अपनी पत्नी सीता और भाई लक्ष्मण के साथ १४ वर्ष का वनवास काटकर अयोध्या वापस आये थे। वनवास के दौरान राक्षस राजा रावन ने सीता को धोखे से अगवा कर लिया था। इसी कड़ी में श्री रामचंद्र ने रावन ने मारकर सीता को उनके चंगुल से आजाद करवाया था। अयोध्या वासियों ने श्री राम को अपने राज्य में वापस आने की खुशी में पुरे राज्य की दीयों से सजाया था। एक परंपरा के अनुसार अंधकार और अज्ञानता को दूर भागने के लिए दीयो और मोमबत्तियों से चारों ओर रोशनी की जाती है। सभी इस महान त्योहार को बहुत ही उत्साह और खुशी के साथ मिल जुल कर मनाते हैं।

जिंदगी एक शिक्षक की तरह होती है जो, समय समय पर सबकी परीक्षा लेती है।

क्रिसमस :

ईसाई धर्म के लोगों के लिए यह सबसे बड़ा और महत्वपूर्ण त्योहार होता है। लोग इसे ईसा मसीह के जन्मदिवस के रूप में हर्षोल्लास और उत्साह के साथ मनाते हैं। इस दिन क्रिसमस के पेड़ को खास तौर पर सजाया अध्यात्म में विश्वास करते हैं। यहां के लोग योग ध्यान और अन्य आध्यात्मिक गतिविधियों में विश्वास करते हैं।

जाता है और चर्च में प्रार्थनाएं की जाती है। बाद में लोग आपस में मिलकर प्यार और सद्भाव को बाटते हैं और एक दुसरे को उपहार और बधाइयाँ भी देते हैं। इस दिन सांता क्लॉस कच्ची के लिए उपहार लाता है और बच्चे उपहार पाकर बहुत ही प्रसन्न होते हैं।

ईद-उल-फितर :

मुख्य रूप से मुसलमानों का यह एक बड़ा त्योहार है। यह रमजान के पवित्र महीने के बाद मनाया जाता है। इस दिन बच्चे बड़े सभी मस्जिदों में नमाज अदा करते हैं और एक दूसरे को शुभकामनाएं और बधाइयां देते हैं। बड़े बच्चों को ईदी के रूप में उपहार देते हैं और बच्चे बहुत ही प्रसन्न होते हैं। इस दिन उनके घरों में सेवय्या और विभिन्न प्रकार के पकवान बनाये जाते हैं और सभी अपने मित्रों, रिश्तेदारों को दावत के लिए आमंत्रित करते हैं।

राष्ट्रीय पर्व :

राष्ट्रीय त्योहार हमारे देश के महान स्वतंत्रता सेनानियों की देश भक्ति और राष्ट्र के प्रति उनके बलिदान की याद में मनाया जाता है। ऐसे त्योहारों में उनके कार्य और बलिदान की कृतज्ञता और उन्हें सम्मान देने के लिए मनाते हैं। राष्ट्रीय पर्व की सभी धर्मों के लोग मिल कर मनाते हैं।

गांधी जयंती :

यह पर्व प्रत्येक वर्ष २ अक्टूबर के दिन महात्मा गांधी के जन्म समारोह के रूप में मनाते हैं। इस दिन महात्मा गांधी के उनके अद्भुत कार्य और उनके बलिदान की याद में समर्पित किया जाता है। गांधी जयंती के दिन सभी सहकारी और गैर सहकारी संस्थाओं में विभिन्न कार्यक्रमों का आयोजन कर उनके महान कार्य को याद किया जाता है और उन्हें श्रद्धांजलि दी जाती है।

स्वतंत्रता दिवस :

प्रतिवर्ष १५ अगस्त को हमारे देश के प्रधानमंत्री द्वारा लाल किले पर झंडा फहराकर स्वतंत्रता सेनानियों द्वारा देश के प्रति किये गए कार्य और बलिदान को याद किया जाता है। इस दिन सभी सरकारी और गैर सरकारी संस्थाओं में भी भारतीय झंडे को फहराया जाता है और इन महान स्वतंत्रता सेनानियों के बलिदान को याद किया जाता है। इनके सम्मान में भाषण और अन्य कार्यक्रमों का भी आयोजन किया जाता है।

गणतंत्र दिवस :

२६ जनवरी १९५० के दिन हमारे देश का संविधान लागू हुआ था, तब से इसे गणतंत्र दिवस के रूप में मानते हैं और देश के स्वतंत्रता सेनानियों और डॉ. भीमराव अम्बेडकर जिन्होंने हमारे देश के संविधान को लिखा था उन्हें

लक्ष्यहीन जीवन बिना पतवार की नाव के समान है।

याद किया जाता है। स्कूलों में कई कार्यक्रम आयोजित होते हैं। और बच्चों को मिठाईया बांटी जाती है।

भारतीय के मौसमी त्योहार :

भारत में कई प्रकार के मौसमी त्योहार फसलों की कटाई या मौसम के परिवर्तन के लिए मनाये जाते हैं। उनमें कुछ पारम्परिक तो कुछ सांस्कृतिक त्योहारों को दर्शाते हैं। जिसमें से कुछ पारम्परिक तो कुछ सांस्कृतिक त्योहारों को दर्शाते हैं। जिसमें से कुछ इस प्रकार हैं।

वसंत पंचमी :

वसंत पंचमी हिन्दूओं का एक प्रमुख त्योहार है। आमतौर पर यह फरवरी-मार्च के महीने में होता है। वसंत पंचमी इस बात का प्रतीक है कि इस दिन से वसंत ऋतू और होली के पर्व का शुभारंभ होता है। इस दिन लोग “माँ सरस्वती” की पूजा करते हैं, गीत संगीत के साथ इस पर्व को धूमधाम से मानते हैं।

पोंगल : मकर संक्रान्ति :

भारत के उत्तरी हिस्से में १४ जनवरी के दिन मकर संक्रान्ति के रूप में तो वही देश के दक्षिण इलाके में पोंगल के रूप में मनाते हैं। इस दिन सभी उपज से पैदा अन्न के पकवान बनाकर भगवान की अर्पित कर उनसे समृद्धि और आशीर्वाद मांगते हैं। इस दिन सूर्य देवता की पूजा की जाती है। इस पर्व के माध्यम से सूर्य को धन्यवाद और उनकी पूजा भी की जाती है। परम्पराके अनुसार सूर्य के दक्षिणायन से उत्तरायन में प्रवेश करने के रूप में भी मनावा जाता है।

बिहू :

बिहू पर्व असम राज्य की फसल कटाई के पर्व के रूप में मनाया जाता है। इस दिन फसलों की अच्छी पैदावार के लिए भगवान से प्रार्थना की जाती है और घरों की साफ सफाई कर हलकुदाल इत्यादी उपकरणों की पूजा नए वस्त्र पहनाकर की जाती है। गीत-संगीत के साथ इस पर्व में लोग आपस में मिलकर एक-दूसरे को बधाइयाँ और उपहार बाटते हैं।

छठ :

इस पर्व को मुख्य रूप से बिहार, झारखण्ड और उत्तर प्रदेश में मनाई जाती है। इस पर्व में उसले कराते और डूबते सूरज की आराधना और अर्क दीया जाता है। परिवार में अपनों की सलामती के लिए यह पर्व मनाया जाता है। यह त्योहार दीवाली से छः दिन पश्चात हर वर्ष मनाया जाता है।

निष्कर्ष :

विश्व भर में मनाये जाने वाले सभी पर्वों में भारत सबसे ज्यादा पर्व वाला देश है। ये पर्व देश के सांस्कृतिक और समृद्धि का भी प्रतीक है। भारत में उनके धर्म के लोग अपने धर्म, संस्कृति और परंपराके प्रचार-प्रसार करने के लिए बड़ी ही धूमधाम से एक साथ-मिलकर मानते हैं कि सभी पर्व हमारे देश की अनेकता में एकता का संदेश सारे विश्व में देते हैं।

मनिषा कृष्णा बांधे

बी.कॉम. प्रथम वर्ष

बढ़ता वही है जो बदलता है।

भारतीय संस्कृति और परंपराए

“बिना संस्कृति और संस्कार, मानव
जीवन में हो जाता है अंधकार।”

भारतीय संस्कृति अपनी पहचान :

देश है मेरा ऐसा अलबेला यहाँ नहीं रहता कोई अकेला हिन्दू, मुस्लिम, सिख, ईसाई कई धर्मों से बना ये प्रदेश है। मेरा विभिन्न भाषाएँ यहाँ बोली जाती ऐसी सर्वगुण देश है मेरा।

बड़े का सम्मान, छोटे का प्यार इसको संस्कृति हमें सिखाती, प्रेम की बोली बोलो, यही हमें बताती है।

अनेकता में है एकता, यही हमारी संस्कृति की है विशेषता महिमा इसकी इतनी न्यारी कि लोग देखने आते हैं। हर राज्य की है अलग संस्कृति फिर भी मानवता का पाठ पढ़ाती।

होली में रंग लगाएँ, रंगों का भेद मिटाएँ दिवाली में दिये जलाएँ। मन के अंधेरे को उज्वल बनाएँ। ईद में गले लगाएँ। ईश्वर के सामने मस्तिष्क झुकाएँ बिना यहाँ कोई न सोता।

वीरो को सम्मान मिलता और पूजा जाती है। नारी। हमारा काम ऐसा हो, जो दूर करे गरीबी और लाचारी।

माँ का दर्जा देते हम अपने इस देश को विभिन्न संस्कृति और परंपराओं के लिए जाना जाता है भारत देश हमारा।

राष्ट्र को संस्कृति और परंपरा महज एक संकल्पना नहीं होती है, बल्कि यह एक अभिमान और गर्व की बात होती है, जो हम सभी में एक भारतीय होने के नाते होनी चाहिए, भारतीय संस्कृति और परंपराओं की जो विरासत हमारे हिस्से में आई है। इस विरासत को संभालना जतन करना और इस पर गर्व करना, हमारा फर्ज है लेकिन हम अक्सर शिकायत करते रहते हैं कि हमारी भारतीय संस्कृति और परंपराओं का न्हास हो रहा है।

भारत ने विश्व को शून्य दिया गणित, खगोल, विज्ञान, वेद, आयुर्वेद जैसी बातें दी हैं। विवाह, परिवार जैसी संकल्पनाएँ दीं। भाषाएँ, धर्म, संगीत, नृत्य, स्थापत्य खानपान पहनावा, संस्कृति, परंपराएँ आदि सभी बातों में भारत में प्रांत और प्रदेश के अनुसार विविधता पायी जाती है। हमारी विश्व भर में फैली विरासत हमें कहती है कि लेवनान का बालक मंदिर ४३०० वर्ष पूर्व भारतीयों ने बनाया था।

संस्कृति का अर्थ है उत्तम या सुधरी हुए स्थिती, बुद्धि के प्रयोग से अपने चारों ओर की प्राकृतिक परिस्थिती को निरन्तर सुधारता रहता है। ऐसी प्रत्येक जीवन पद्धति, रीति-रिवाज, रहन-सहन, आचार-विचार पशुओं और जंगलवासियों से उँचा उठता है तथा सभ्य बनता है। सभ्यता संस्कृति का अंग है। भारतीय संस्कृति सत्य पर खड़ी है और इसी कारण वह आज तक गतिशील तथा विकासोन्मुखी हैं। भारत भूमि आदि मानव की प्राचीनतम कर्मभूमि रही है। सिन्धु घाटी कि सभ्यता के विवरणों से भी प्राणाणित होता है कि आज से लगभग पाँच हजार वर्ष पहले उत्तरी भारत के बहुत बड़े भाग में एक उच्च कोटि की संस्कृति का विकास हो चुका था। भारतीय संस्कृति व परंपरा १४०० बोलियों तथा औपचारिक रूप से मान्यता प्राप्त २२ भाषाएँ, विविध धर्म, कला, वास्तु कला, साहित्य, संगीत नृत्य की विभिन्न शैलियाँ भारत में विविधता में एकता के

अनुभव ही जगत में सर्वश्रेष्ठ शिक्षक है।

अखंडित स्वरूप वाले सबसे बड़े प्रजातंत्र का प्रतिनिधित्व करती है।

भारतीय परंपराओं की यात्रा :

परंपरा का अर्थ है कि बिना व्यवधान के श्रृंखला रूप में जारी रहना। परंपरा एक पिढ़ी से दुसरी पिढ़ी में विश्वास और रिती-रिवाजों हस्तांतरण को संदर्भित करती है। भारतवर्ष में परंपरागत संस्कृति की विवेचना से और भी अधिक स्पष्ट होगा।

“भारत की परंपरा विभिन्नताओं से भरी पड़ी है, पग-पग बदले बोली, पग पग बदले भेष।”

भारतीय संस्कृति एवं परंपरा के लोक नृत्य भारत में मनाए जाने वाले त्योहार उत्सव या पर्व और इन उत्सवों त्योहारों पर किए जाने वाले लोक नृत्य जो भारत की संस्कृति को और अधिक रोचक बनाती है। लोकनृत्य उन नृत्यों को कहते हैं जिनकी शुरुवात प्रायः उन्नीसवीं शताब्दी या उसके पहले की है। भागड़ा-यह नृत्य शैली पंजाब की है और इससे केवल पुरुष करते हैं। सन १८८० के दशक के दौरान पंजाब के उत्तरी क्षेत्र में नृत्य होता था।

छक – यह एक लोक नृत्य है जो बंगाल में होता है। और ओडिशा एवं झारखंड में पचलित है।

चागूं नृत्य – ओडिशा आदिवासी नृत्य है।

भारतीय परंपराओं का विदेशों में अस्तित्व :

भारत दक्षिण एशिया में स्थित भारतीय उपमहाद्वीप का सबसे बड़ा देश है। भारत की सांस्कृतिक विरासत इसकी ५००० वर्ष पुरानी संस्कृति एवं सभ्यता है। भारत की पुरानी सभ्यता एवं सांस्कृतिक जीवन ने विश्व में अपनी पहचान छोड़ी है। श्री स्वामी नारायण मंदिर यह ब्रिटेन का पहला मान्यता प्राप्त हिन्दू मंदिर है। राधा माधव धाम अमेरिका, श्री स्वामी नारायण मंदिर अमेरिका। न्यूयॉर्क से प्रारम्भ हुई कृष्ण भक्ति कि निर्मल धारा शीघ्र ही विश्व के कोने-कोने में बहने लगी। कई देश ‘हरे रामा हरे कृष्णा’ के पावन भजन से गुंजायमान होने लगे।

इतिहास, वर्तमान एवं भविष्य : भारतीय संस्कृति :

भारत का इतिहास अति प्राचीनतम सभ्यताओं में से एक है। प्राचीन काल से विश्व गुरु की भूमिका वाला भारत अपने आप में सांस्कृतिक विरासत भी समेटे हुए है। भारतीय संस्कृति, युग की मांग के अनुसार विकसित और रूपांतरित होती रही हैं। देव पूजा, वृक्ष पूजा, प्रकृति पूजा, पशु पूजा, पक्षियों के प्रति सचेतता, संवेदनशीलता, सहजता दर्शाना यह सब हमारे संस्कृति कि रीढ़ है, जोकि हजारों वर्ष से मान्यताएँ हैं। मिरत्र, असीरिया, यूनान और रोम कि संस्कृतियाँ अपने मूल स्वरूप को लगभग विस्मृत कर चुकी हैं।

भारत को महान एवं विश्वगुरु बताते हुए कविता में पूर्व प्रधानमंत्री श्री अटल बिहारी वाजपेई भारत मुक्ति मार्ग का अन्वेषक बताते हुए कहते हैं-

मैं अखिल विश्व का गुरु महान,
देता विद्या का अमर दान
मैंने दिखलाया मुक्ति मार्ग
मैंने सिखलाया ब्रम्ह ज्ञान.

चिंतन करो, चिंता नहीं।

भारतीय संस्कृति लौकिकता, अधिभौतिकता और भोगवाद कि बजाय अध्यात्मवाद और आत्मत्व कि भावना पर केंद्रित है। जिसका मूल लक्ष्य शांती, सहिष्णुता, एकता, सत्य, अहिंसा और सदाचरण जैसे मूलतत्त्व हैं।

भारतीय संस्कृति एक महान जीवन धारा है जो प्राचीनकाल से सतत प्रवाहित है। भारतीय संस्कृति से उत्सर्जित “वसुधैव कुटुंबकम्” से हमने समस्त विश्व को नजदीक लाकर एक बना दिया। वहाँ अतिथि देवो भवः” की भावना से परायों को भी अपना बना लिया। यह हमारा गौरव है कि हम एक ऐसे देश के नागरिक हैं, जहाँ परंपरा इतनी प्राचीन और विकसित होने के साथ साथ विभिन्नताओं से परिपूर्ण है।

रीती रिवाजों का महत्त्व :

भारतीय संस्कृति में रीती-रिवाजों और परंपराओं का वैज्ञानिक महत्त्व है, हर धर्म के अलग रीती-रिवाज हैं। उदाहरण, हिन्दू परिवार में अपने से बड़े को नमस्ते कह कर अभिवादन किया जाता है उसी तरह मुस्लिम आदान कहकर अभिवादन करते हैं। विश्व में कहीं भी कोई मानव ऐसा नहीं है जहाँ लोगो ने सारे रीती रिवाज छोड़कर केवल भावनात्मक क्रियाओं के सहारे जीवन बिताया हो, जैसे पूजा करना रिवाज है उसी तरह झंडा उड़ाना, फहराना, शपथ लेना रीति है। समाज की जरूरत के अनुसार बदलते हैं।

“जब तक संस्कृति है तब तक आस है,
बिना संस्कृति मानवता का विनाश है”

पहनावे के विविध रंग :

‘अनेकता में एकता’ यह शब्द समृद्ध देश पर लागू है। मौर्य, चोल और मुगल काल और ब्रिटिश साम्राज्य के समय भारत आतिथ्य के लिए महशूर रहा। पहनावे में विविधता उदा. (१) साफा (२) टोपी (३) कुर्ती एवं पायजामा (४) धोती इत्यादी। (५) चोली और ब्लाउज (६) लहंगा (७) शरारा सूट (८) पंजी (९) जैकेट, ब्लेजर और भी बहुत कुछ। ७ वीं शताब्दी में हर्ष का दरबारी ‘कवि बाणभट्ट’ वस्त्रों का वर्णन करते थे। चाहे आंतर्राष्ट्रीय समावेश हो या सौंदर्य प्रतियोगिताएं विश्व मंच पर भारत ने प्रति संस्कृति का प्रदर्शन किया है।

उसी तरह भारत

खान पान कि विविधताओं में माहिर है-

(१) मराठी व्यंजन (२) गुजराती व्यंजन (३) मारवाडी व्यंजन (४) पंजाबी व्यंजन (५) दक्षिण भारत, बिहार, उड़ीसा जैसे कितनी जगहों पर अलग अलग व्यंजन मिल जाएंगे। हर व्यंजन एक अलग कहानी कहता है और इन अलग-अलग कहानियों को मिलाकर बनी एक सभ्यता, भारतवर्ष की सभ्यता। भारत के सभी जंगहों की राज्यों की कुछ विशेष विशेषताएं हैं, जो त्योहारों के माध्यम से प्रदर्शित होता है।

“पग पग पर जहाँ बोली बदले, बदले पोशाक,
रंगों कि बात अलग हैं, त्योहार भी न्यारा
ऐसा है भारत मेरा”।

महक संदिप क्षिरसागर
बी.बी.ए. प्रथम वर्ष

कम बोलो, मीठा बोलो और धीरे बोलो।

विश्व प्रसिद्ध भारत

भारत अपनी संस्कृति और परंपरा के लिए विश्व प्रसिद्ध देश है, यह विभिन्न संस्कृति और परंपरा की भूमि है और यह दुनिया की सबसे पुरानी सभ्यताओं का देश है। भारतीय संस्कृति के आवश्यक घटक अच्छे शिष्टाचार, शिष्टता, सभ्य संचार, मूल्य, विश्वास आदि हैं। सभी की जीवनशैली आधुनिक होने के बाद भी भारतीय लोगों ने अपनी परंपराओं और मूल्यों को नहीं बदला है। विभिन्न संस्कृतियों और परंपराओं के लोगों के बीच एकजुटता के धन ने भारत को एक अनुठा देश बना दिया है। यहां के लोग अपनी संस्कृति और परंपराओं का पालन करते हुए भारत में शांति से मिलजुलकर रहते हैं। भारत की संस्कृति विश्व में लगभग ५,००० वर्ष पुरानी है। इसे विश्व की प्रथम एवं सर्वोच्च संस्कृति माना जाता है। “अनेकता में एकता” का अर्थ है कि भारत एक विविधतापूर्ण देश है जहाँ कई धर्मों के लोग अपनी विभिन्न संस्कृतियों के साथ एक साथ मिलकर रहते हैं। भारत की राष्ट्रीय भाषा हिंदी है, हालांकि भारत में इसके विभिन्न राज्यों और क्षेत्रों में लगभग २७ अधिकारिक भाषाएँ हैं और ४०० अन्य भाषाएँ प्रतिदिन बोली जाती हैं। इतिहास के अनुसार भारत को हिंदु धर्म और बौद्ध धर्म जैसे धर्मों के जन्मस्थान के रूप में मान्यता दी गई है। भारतीय संस्कृति ने दुनिया भर में अपार लोकप्रियता हासिल की है और इसे दुनिया की सबसे पुराना और बहुत ही रोचक संस्कृति माना जाता है। भारत में लोग अपनी संस्कृति के प्रति अत्याधिक समर्पित हैं और सामाजिक संबंधों को बनाए रखने के लिए अच्छे शिष्टाचार जानते हैं। भारत संस्कृतियों का एक समृद्ध देश है जहाँ लोग अपनी शिक्षा में रहते हैं, और हम अपनी भारतीय संस्कृतियों का बहुत सम्मान करते हैं।

भारत एक विशाल जनसंख्या वाला देश है। हम गणतंत्र दिवस स्वतंत्रता दिवस और गांधी जयंती जैसे विभिन्न सामाजिक कार्यक्रमों को मिलाकर कुछ राष्ट्रीय त्यौहार भी मनाते हैं। देश के अलग-अलग हिस्सों में अलग-अलग धर्मों के लोग अपने त्यौहारों को बड़े उत्साह और उत्सुकता से मनाते हैं। बुद्ध पूर्णिमा, महावीर जयंती, गुरुपर्व आदि जैसे कुछ कार्यक्रम कई धर्मों के लोगों द्वारा संयुक्त रूप से मनाए जाते हैं। भारत अपने विभिन्न सांस्कृतिक नृत्यों जैसे शास्त्रीय भरत नाट्यम, कथक, कथकली, कुचीपुडी और, लोकगीतों के लिए प्रसिद्ध देश है। पंजाबियों ने भांगड़ा का आनंद लिया, राजस्थानियों ने धूमर का आनंद लिया, गुजराती ने गरबा का आनंद लिया और असमियों ने बिहू का आनंद लिया, जबकि महाराष्ट्रीयन ने लावणी का आनंद लिया। भारत समृद्ध, संस्कृति और विरासत का देश है जहाँ लोगों में मानवता, सहिष्णुता, एकता, धर्मनिरपेक्षता, सामाजिक बंधन और अन्य अच्छे गुण हैं। भारत एक ऐसी भूमि है जहाँ महात्मा गांधी का जन्म हुआ और उन्होंने अहिंसा की उच्च संस्कृति दी। उन्होंने हमें बताया कि इस धरती पर हर व्यक्ति प्यार, सम्मान, देखभाल और साथ का भूखा है; यदि यह सब उन सबको दे दें, तो निश्चय ही वे तेरे पीछे हों लेंगे। गांधीजी हमेशा अहिंसा में विश्वास रखते थे। और तथ्य यह है कि वे एक दिन भारत को ब्रिटिश शासन से स्वतंत्रता दिलाने में सफल रहे। उन्होंने भारतीयों से कहा कि वे अपनी एकता और सभ्यता की शक्ति दिखाएं और फिर बदलाव देखें। भारत अलग-अलग पुरुषों और महिलाओं, जातियों और धर्मों का देश नहीं है, बल्कि वह एकता का देश है, जहाँ सभी वर्ग और पंथ के लोग एक साथ रहते हैं। यहां के लोग आधुनिक हैं और आधुनिक युग के अनुसार सभी परिवर्तनों का पालन करते हैं, लेकिन वे अभी भी अपने पारंपरिक और सांस्कृतिक मूल्यों के संपर्क में हैं। यह एक आध्यात्मिक देश है जहाँ लोग अध्यात्म में विश्वास करते हैं। यहां के लोग योग ध्यान और अन्य आध्यात्मिक गतिविधियों में विश्वास करते हैं।

उर्वशी खिलेन्द्र शाह
बी.कॉम. प्रथम वर्ष (हिन्दी)

जीवन में हमेशा एक दुसरे को समझने का प्रयत्न करिए। परखने का नहीं।

मेरे सपनों का भारत

मेरे सपनों का भारत
यहाँ हर जगह समानता होगी,
हर इंसान में अपनापन होगा,
मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।।
यहाँ ना होगा बैर किसी में,
सिर्फ प्यार होगा सभी में,
यहाँ ना कोई भेदभाव होगा,
मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।।
यहाँ जाति-धर्म पर विवाद ना होगा,
यहाँ सिर्फ इंसानियत का भाव होगा,
मैं देख रही हूँ ऐसा सपना
भ्रष्टाचार मुक्त होगा।
मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।।
यहाँ हर जगह हरियाली होगी,
मेरे भारत में सिर्फ खुशियाली होगी,
यहाँ डाल-डाल पर सोने की चिड़िया होगी
मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।।
मिलेगी सभी को अच्छी शिक्षा,
कोई इंसान ना माँगेगा भिक्षा,
हर इंसान पढ़ेगा, मेरा भारत आगे और आगे बढ़ेगा,
मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।।
यहाँ होगा हर नारी का सम्मान,
नहीं होगा यहां किसी नारी का अपमान,
मेरा भारत फिर होगा महान,
मेरे सपनों का भारत ऐसा होगा।।

नेहा रामगोपाल गुप्ता
बी.सी.ए. द्वितीय वर्ष

भारत

हिन्दु मुस्लिम कोई नहीं यहां।
हम सब भारत के रहनेवाले हैं।
ना कोई हिन्दू यहाँ, ना सिख ईसाई
हर कोई भारत माँ के मतवाले है।
मस्जिद यहाँ, मंदिर यहाँ
यहाँ चर्च, गुरुद्वारा है।
बहती यहाँ गंगा यमुना
सरस्वती की पवित्र धारा है।
यहाँ गाय, धरती, गुरुओं
की होती पूजा।
यहाँ पत्थर की भी
होती पूजा।
अतिथि को दिया स्थान भगवान का।
ऐसा स्थान ना मिलेगा
विश्व में कहीं दूजा।
कोई भी हो संस्कृति
या हो वेद विज्ञान।
हर किसी को मिला सम्मान,
चाहे हो किसान, या हो जवान।
लहलहाते खेत यहाँ के,
हर धर्म के तीज त्योहार
है, यहां की शान
इसलिए तो माना सबने,
भारत देश महान है
भारत देश महान है।

प्रेरणा ए. शर्मा
बी.कॉम. प्रथम वर्ष (हिन्दी)

जैसा तुम सोचते हो, वैसे ही बन जाते हो।

भारत देश

‘विविध कलाओ, भाषाओं, संस्कृतियों और परंपराओ से सुसज्जीत इस देश को बनने में ना केवल समय लगा बल्कि कई बलीदान भी दिये गए। जहां पूरी दुनिया में अमेरिका, चाईना और जापान इन देशों का डंका बजता है। वहीं दूसरी ओर भारत को ‘गुरु-शिष्य परंपराओ वाला देश’ के रूप में जाना जाता है। इस देश में उत्तर से लेकर दक्षिण या पूर्व से लेकर पश्चिम तक चार भाषाएं, पोशाख और परंपराएं भिन्न क्यों न हो फिर भी हम भारतीयों का दिल एक ही तिरंगे के लिए धड़कता है।

जब दुनिया में युद्ध का माहौल था तब हमने अहिंसा के माध्यम से इस देश को आज़ाद किया। और अपने देश के बारे में कुछ बताना चाहूं तो मैं केवल कविता के माध्यम से बताना चाहूंगा।

मैं उस देश का वासी हूँ।
जहाँ सत्य, अहिंसा और धर्म का पाठ पढ़ाया जाता है।
मैं उस देश का वासी हूँ
जहाँ नदियों को माँ
और सूरज को भगवान कहा जाता है।
मैं उस देश का वासी हूँ
जहाँ पूरी दुनिया को जीतने वाला सिकंदर
भी हमारे गुरुओं के आगे घुटने टेक कर चला जाता है।
मैं उस देश का वासी हूँ।
जहाँ बड़ी बहन को माँ,
छोटी बहन को बेटी और
नारी को देवी शक्ति कहा जाता है।
मैं उस देश का वासी हूँ।
जो कभी सारे जहाँ से अच्छा
तो कभी पंजाब, सिंध, गुजरात, मराठा
द्राविड, उत्कल बंगा है।
मैं उस देश का वासी हूँ।
जो कभी सारे जहाँ से अच्छा
तो कभी पंजाब, सिंध, गुजरात, मराठा
द्राविड, उत्कल बंगा है। मैं उस देश का वासी हूँ।
जीसे अपने भूगोल से पहले
पूरी दुनिया का भूगोल समझ आता है।
मैं उस देश का वासी हूँ,
जो कभी कर्मण्ये वाधीकारस्ते गाता है
तो कभी सभी धर्म एकरूप होकर
वन्दे मातरम के नारे लगाता है।

- जयहिंद

मनोज विनोद नागपुरे
बी. कॉम. द्वितीय वर्ष

जिस जिस पर यह जग हंसा है उस उस ने इतिहास रचा है।

सारे जहाँ से अच्छा हिन्दोस्ता हमारा

दुनिया जहाँ से अच्छा हिन्दोस्ता हमारा
दुनिया मे क्या रखा है जब
सारे जहाँ से अच्छा हिन्दुस्ता हमारा है
दो सौ वर्ष बहाई नदियां खून की
तब जाकर यह रत्न हाथ आया है।
दुनिया मे क्या रखा है
जब सारे जहाँ से अच्छा हिन्दुस्ता हमारा है
अपना लहू तपा दिया अंगारो मे
दिवाली मनाई शमशानो में
शतःशत नमन हो ऐसे वीर जवानो को
जिन्होंने दिया बलिदान इस
नन्ही सी चिड़िया को बचाने मे
दुनिया मे क्या रखा है, जब
सारे जहाँ से अच्छा हिन्दुस्तां हमारा है
ललकार सुनी सुभाष चंद्र बोस की,
जज़्बातो से भरे उद्घोष किए,
आँखो मे स्वातंत्रता की ज्वाला लिए
मर मिटे वह हिन्दुस्तान पर
दुनिया मे क्या रखा है,
जब सारे जहाँ से अच्छा हिन्दुस्तां हमारा है।
पार कर चुके हिमालय की चोटी
साधु संत और हनुमान मिले
गंगा जैसी पवित्र नारी

सिर्फ मेरे हिन्दुस्तान में मिले
दुनिया मे क्या रखा है जहाँ,
सारे जहाँ से अच्छा हिन्दोस्ता हमारा है।
चारो दिशाएं चारो ओर मिले
छलनी कर दिया कितनों के जीने को
फिर भीतर श्री राम मिले
एक सिख सवा लाख बराबर
यहां साबित कर दिखलाया है,
धर्म, जाती अलग-अलग है,
मगर दिलों मे प्रेम का सागर हिन्दुस्तान में है।
दुनिया मे क्या रखा है, जहां
सारे जहाँ से अच्छा हिन्दुस्ता हमारा है।
आखिर वह शुभ दिन आया है,
भारत वासी ने यह कर दिखलाया है,
दुश्मनों की आँखो के आगे,
फिर तिरंगा शान से लहराया है।

प्रियंका सुनिल पाठक
बी.सी.ए. प्रथम वर्ष

भारत एक सांस्कृतिक पर्व

पुरे विश्व में भारत अपनी संस्कृति और परंपरा के लिए प्रसिद्ध देश है। ये विभिन्न संस्कृति और परंपरा की भूमि है। हमारा भारत विश्व की सबसे पुरानी सभ्यता का देश है। भारतीय संस्कृति का महत्वपूर्ण तत्व अच्छे शिष्टाचार, तहजीब, सभ्य, संवाद, धार्मिक संस्कार, मानवताएँ और मूल्य आदि है। अब पुरे विश्व की जीवन शैली आधुनिक हो रही है भारतीय लोग आज अपनी परंपरा से लोगों के बीच की धनिष्ठता से एक अनोखा देश 'भारत' बनाते हैं। अपनी खुद की संस्कृति और परंपरा का अनुसरण करके भारत में लोग शांतिपूर्ण तरीके से रहते हैं।

संस्कृति :

भारतीय संस्कृति विश्व की सबसे प्राचीन संस्कृति है जो लगभग ५,००० हजार वर्ष पुरानी है। विश्व की पहली और महान संस्कृति के रूप में भारतीय संस्कृति मानी जाती है। "विविधता में एकता" का कथन यहाँ पर आम है अर्थात् भारत एक विविधतापूर्ण देश है। यहाँ विभिन्न धर्मों के लोग अपनी संस्कृति और परंपरा के साथ शांतिपूर्ण तरीके से एक साथ रहते हैं। विभिन्न धर्मों के लोगों की अपनी भाषा, खाने की आदत, रीति-रिवाज आदि अलग हैं फिर भी वो रहते हैं।

पुरे विश्व में भारतीय संस्कृति बहुत प्रसिद्ध है। विश्व की बहुत रोचक और प्राचीन संस्कृति के रूप में इसे देखा जाता है। अलग-अलग धर्मों, परंपराओं, भोजन, वस्त्र आदि से संबंधित लोग यहाँ रहते हैं। विभिन्न संस्कृति और परंपरा के रहनेवाले लोग यहाँ सामाजिक रूप से स्वतंत्र है इसी वजह से धर्मों की विविधता में एकता में मजबूत संबंधों का अलग परिवारों, जातियों, उपजातियों और धार्मिक समुदाय में जन्म लेने वाले लोग एकसाथ शांतिपूर्वक एक समूह में रहते हैं। यहाँ लोगों का सामाजिक जुड़ाव लंबे समय तक रहता है। अपनी तारतम्यता और सम्मान की भावना, इज्जत और एक दुसरे के अधिकार के बारे में अच्छी भावना रखते हैं। अपनी संस्कृति के लिये भारतीय लोग अत्यधिक समर्पित रहते हैं और सामाजिक संबंधों को बनाए रखने के लिए अच्छे सभ्यताओं को जानते हैं।

सभ्यता और संस्कृति को भले ही आज एक-दुसरे का पर्याय कहा जाता है, लेकिन दोनों एक-दुसरे से काफी अलग अलग होती हैं। सभ्यता का संबंध मानव जीवन के बाहरी ढंग अथवा भौतिक विकास से होता है जैसे उसका रहन-सहन खान-पान, भाषा आदि, संस्कृति का सीधा अभिप्राय मनुष्य की सोच, चिंतन, अध्यात्म विचार आदि से होता है।

संस्कृति का क्षेत्र काफी व्यापक और मध्यम होता है। इसके तहत आन्तरिक गुण जैसे विनम्रता, सुशीलता, सहानुभूति, सहृदयता, एवं सज्जनता आदि आते हैं जो इसके मूल्य व आदर्श होते हैं।

हालांकि, सभ्यता एवं संस्कृति का आपस में काफी घनिष्ठ संबंध होता है; क्योंकि मनुष्य अपने विचारों से इसे बनाता है।

जिससे उन्हें अपने जीवन के आदर्शों और नैतिक मूल्यों पर चलने की प्रेरणा मिलती है और अच्छी भावनाओं का विकास होता है। विरासत में मिले विचार, कला, शिल्प, वस्तु आदि किसी देश की मूल संस्कृति कहलाती है।

अभिषेक कुंवर राहॉगडाले

बी.कॉम. प्रथम वर्ष

हमेशा अर्थ और अनर्थ दोनों आपके हाथ में होते हैं।

भारतीय संस्कृति

भारत की संस्कृति निराली
सबको देती मान सम्मान
बडो की सेवा सब करते हैं
छोटो से करते हैं प्यार
संस्कारो की भूमि यह है
सबको देती मान सम्मान।
सुबह सबेरे माता पिता की
करते है चरण वंदना यहां।
आशीष पाते है ये बच्चे
जीवन में सफल हो जाते है।
संस्कारो की भूमि यह है
सबको देती मान सम्मान।
सद्गुण हर बाला में हो,
सदाचारी हर बालक हो,
मर्यादित हर नारी हो
पुरुष आदर्शों की खान हो,
संस्कारो की भूमि यह है
सबको देती मान-सम्मान।
वेद पुराणो ने जो बतलाया।
करते आचरण यहां सभी
प्रेम, स्नेह, मान मर्यादा को
जीवन में अपनाते सभी
संस्कारो की भूमि यह है
सबको देती मान सम्मान।
माँ है ईश्वर, गुरू भगवान
करते है सभी इसका गुणगान
त्यौहारों को मनाते मिलजुल कर
भारत की संस्कृति महान
संस्कारो की भूमि यह है
सबको देती मान सम्मान।

सुमती शैलेंद्र पाण्डेय

बी.ए. द्वितीय वर्ष (हिन्दी)

संस्कृति है शान

देश है मेरा ऐसा अलबेला
यहाँ नहीं रहता कोई अकेला।
हिन्दू, मुस्लिम, सिख, ईसाई
कई धर्मों से बना ये प्रदेश मेरा।
विभिन्न भाषाएँ यहाँ बोली जाती
ऐसा सर्वगुण देश है मेरा।
बड़े का सम्मान, छोटे को प्यार
इसकी संस्कृति हमें सिखाती,
प्रेम की बोली बोलो, यही हमें बताति।
अनेकता में हैं एकता,
यही हमारी संस्कृति की है विशेषता।
महिमा इसकी इतनी न्यारी
कि लोग देखने आते हैं,
हर राज्य की है अलग संस्कृति
यही भावना मानवता का पाठ पढ़ाती है।
होली में रंग लगाएं, रंगो का भेद मिटाएँ,
दिवाली में दिये जलाएं
मन के अंधेरे को उज्वल बनाएँ
हर खुशी पर्व बन जाती
हर त्योहार हमारा इतिहास बताता।
बिहू हो, गरबा हो या भांगड़ा, घूमर हो या लावणी,
हर राज्य में लोकप्रिय है लोक नृत्य।
अवसर कोई भी हो नृत्य किए बिना न पूरा होता,
ईश्वर के सामने मस्तिष्क झुकाएँ बिना यहाँ कोई
न सोता।
वीरों को सम्मान मिले और पूजी जाती है नारी,
कर्म हमारा ऐसा हो,
दूर करे गरीबी और लाचारी
माँ का दर्जा देते हम अपने इस देश को
विभिन्न संस्कृति और परंपराओं के लिए
जाना जाता भारत देश हमारा।

रोशनी बघेल

बी.कॉम. प्रथम वर्ष (हिन्दी)

कल की चिंता नही, कल की उत्सुकता होनी चाहिए।

संस्कृति के संस्कार

“बिना संस्कृति और संस्कार, मानव जीवन हो जाता है बेकार”।

भारतीय संस्कृति जिस पर है मुझे अभिमान। हम भारतीयों को इस भारतीय संस्कृति में जन्म लेने पर है, स्वाभिमान। शिश झूका कर इस भूमि को है मेरा प्रणाम है।

जहाँ धर्म रक्षक वीर छत्रपति शिवाजी राजे जैसे – राजाओं ने धर्म की रक्षा के खातिर अनगिनत युद्ध जीते हैं। जिनकी गौरव गाथा आज हम भारतीय बड़े गर्व से सुनाते हैं।

मैं उस देश का नागरिक हूँ। जहाँ बचपन- से ही बच्चों को अतिथि देवो भवः समझाया जाता है।

भारतीय संस्कृति की क्या ही मैं बात करूँ जहाँ सर्व धर्म सम्मान की बात हमारी- संस्कृति की है शान। हिन्दू, मुस्लिम, सिख, ईसाई – तथा जैन आदि धर्म सभी इस की शान है।

मैं उस देश का नागरिक हूँ। जहाँ हर ३०-४० मील पर रूप, पहनावा, धर्म, पानी बदल जाता है। जहाँ हर पर्व-त्यौहार को आपसी प्रेम भाव से मनाया जाता है।

समूचे विश्व में भारतीय संस्कृति के अनमोल विचारों को अपनाने लगे हैं। क्योंकि हमारी सांस्कृतिक की अलग ही एक पहचान है।

भारतीय संस्कृति में कई पर्व मनाए जाते हैं। जैसे, दीपावली एक दिपो का त्यौहार है। जहाँ हम सब मिलकर दिप जलाते हैं। और होली एक रंगों का त्यौहार है। जहाँ हम सभी सगे-सम्बन्धी सर्व मित्रगण को रंग लगा कर गले मिलते हैं। पैर छुते हैं। और रक्षाबंधन एक ऐसा पर्व है। जहाँ उस सब की बहने अपने भाईयो की कलाईयों में रक्षा सेतु बांधती है। दशहरा, बसंत पंचमी, बुद्ध पूर्णिमा क्रिसमस, ईद आदि भारतीय संस्कृति के विशेष पर्व हैं।

भारत विभिन्न धर्मों के साथ अनेकता में एकता का देश है। हजारों साल पहले वैदिक काल में भारतीय संस्कृति का जन्म हुआ, जिस संस्कृति की बुनियाद ही भागवत गीता, श्रीरामचरितमानस पाठ, वेद, गुरु ग्रंथ साहिब, बुद्धिजम, बाईबल, कुरान जैसे पाठग्रंथ हैं।

ऐसे भारतीय संस्कृति को मेरा प्रणाम है।

जय हिन्द जय भारत!

जय श्री राम

अथर्व मोहन लारोकर

बी.बी.ए. प्रथम वर्ष

प्रत्येक अनुभव से शक्ति, साहस व आत्मविश्वास बढ़ता है।

English Section

Knowledge is power.

English Section

* Contents *

India : Is Cultural Festivals	E1
India has a rich culture and Tradition	E2
Essay on Indian Culture and Tradition.	E3
Indian cultural Festival	E4
India : A Cultural Festival	E5
Culture of India	E6
Indian : A Cultural Heritage	E8
Indian Culture at a glance	E10
India Cultural Festival	E13
Indian Culture in short note	E13
Diversity to Unity.... Indian Culture	E14

Absence makes the heart grow fonder.

India : Is Cultural Festivals

The world without festivals will just become a jungle where we lead a monotonous life. Festivals in India are much larger than almost any occasion we consider them the best part of the year and wait for them early. People of all ages and economic conditions find their ways to enjoy with their families and worship the gods and goddesses.

Festivals are the oldest rituals and traditions our countrymen follow to pay tribute to the almighty gods and goddesses. In fact, these celebrations are nothing but the symbols of peace and happiness. India is a diverse country with multiple religions and cultures conglomerated in a single form. This is why our festivals draw a unique picture for the rest of the world to follow as a brilliant example of harmony.

In India, we have three different types of festivals. The national festivals are those days when something remarkable happened that changed the course of history for our country. For instance, 26th January is celebrated as Republic Day. October 2 is Gandhi Jayanti, the birthday of Mahatma Gandhi, the father of the nation. These festivals are called gazetted holidays declared year back. These days every public and private office celebrates and declares holidays for the employees.

Independence Day is celebrated on August 15, 1947. On this day, we received independence from the colonial rule of the British. We celebrate and pay tribute to the revolutionaries who led their lives to make us free from the shackles of British tyranny. Republic Day is celebrated gallantly in New Delhi, our capital. Our defence forces join hands to perform tricks and showcase their power to the public. These festivals are celebrated across the country.

The most prominent religious festivals that we celebrate are Dussehra, Diwali, Eid-ul-Fitr, Christmas, Guru Nanak Jayanth, Holi, etc. Dussehra and Diwali are considered to be the prime religious festivals of India. The states celebrating these festivals get decorated like a new bride. New colorful dresses and tasty things to eat are the prime attractions for kids. During this time of the year, people of all ages and economic stature unite, at a single place to worship the gods and goddesses.

Every Indian religious festival has a story behind it. These stories carry a message for all the common men. Most of the festivals convey the message of peace and the victory of good over evil. Every family prepares delectable preparations and invites guests, relatives and other family members. Families reunite, people enjoy for a few days and then, jet back with their monotonous lives. They again wait for another year eagerly for the religious festivals to arrive with the wish to see their loved ones again.

Where there is smoke, there is fire.

Seasonal Festivals generally focus on cultivation or other seasonal phenomena. For example, Onam in Kerala, Pongal in Tamil Nadu, Bihu in Asam, etc. are the seasonal examples. India is an agricultural country and these festivals have immense importance in our history. These festivals generally depict the advent of new harvests. The farmers worship the Gods and Goddesses of agriculture and harvest, wishing good yield for the next year. The amazing fact is that despite the cultural differences, the seasonal festivals related to harvests are celebrated at the same time of the year.

These festivals make India a single entity. It is the beauty of diversified unity that no other country can display. The festivals are the social glues that keep different communities together despite the social differences and make India stronger. This is the legacy of our country that we have been carrying from one generation to the other far ages.

Anusaiya Biselal Deshlar
B. A. – I (E)

India has a rich culture and Tradition

India has a rich culture and tradition that has become our identity in religion, art, intellectual achievements and performing arts, it has made us colourful, rich and diverse nation. Indian culture reflects in dance, art, medicine, yoga, music and ayurved etc. In Indian culture festivals are celebrated with family friends and neighbors.

Touching feet of elders is one of the famous Indian cultures in greeting. We have a tradition of respecting elders, being truthful and helping each other. India is well known for the rich and vibrant culture and its country of various festivals. Festivals in India celebrate the Unity in diversity of the country. All festivals in India have their own special significance.

We respect all festivals in the country. Every Year India celebrates more than 100 of festivals across different religions. Here people of all regions celebrate festivals with together. India has 3 national festivals or Independence Day, Republic Day and Gandhi Jayanti. Indian festivals reflect the cluster of different religions and culture.

Shrey Shukla
B.A. - III

Love is an irresistible desire to be irresistibly desired.

Essay on Indian Culture and Tradition.

India enjoys a wide variety of cultural and presence amongst the 29 states. Indian origin religions Hinduism, Jainism and Buddhism are all based on dharma and karma. Even, India is a bless holy place which is also nature place for most of the religions.

Indian are great with working, which are rich in spices and also serve medicinal purposes. The majority of the population is vegetarian due to their religious aspects. Talking about the language, India is blessed with a wide range of languages used. Each state has its own language. Hindi is the national language o the country submit is considered as an ancient language.

Indian culture is one of the oldest and most unique cultures known cross the globe. It has various kinds of traditional values, religion, dance, festivals, music and clothes which varies from each state or even town. Indian art, usme religion, literature, education, heritage etc. has a huge impact on the whole world where everyone admires and follows it. It is known as the land of culture diversity. It can be referred as one. of the world's most culturally enriched countries.

India is a land where different religious beliefs are followed. It is the land of many religions such as Hinduism, Islam, Christianity, sikhism, Janisma and Buddhism. The religious here not only confined to belief but also include ethics rituals, reremories, life philosophies and many more.

Family plays a vital role in every Indian household. Indians are known to line together as a joint family with their grandparents, uncles, and the next generation of offspring as well. The house gets passed down from family to family throughout she generations. But with the new modern age nuclear families are starting to become more common as children go out of town into cities for more or studies and get settled there, also now everyone prefers to have their own private life. Family gatherings are not lost as everyone does come together frequently.

India is well known for to traditional festivals all over the world. As it is a secular unity with diversity in religious, every month some festival celebration happens. These festivals can be religions, seasonal or of nation importance. Every festival is celebrated uniquely. Festivals bring love and moments of happiness among people.

Indian cuisine is known for a variety of spicy dishes, curry, rice terms, sweets etc.Each region of India cooks different types of food using different ingredients, also food varies from every festival and culture as well. Hindus are mostly vegetation which people belonging to an Islamic culture and non-vegetations.

Two wrongs don't make a right.

Indian clothing is considered as the epitome of modesty and every styles is very different in each regions and state. The two pieces of clothing that represent Indian culture are dhoti for men and saree for woman around themselves ultra a lot of bangles and anklets are worn around the ankles muslim women wear shalwar-kameez whereas Christian women wear gowns. Indian clothes are still valued but are now in more trendy and fashionable styles.

India is an excellent example of 'unity in diversity

Zainab Khan

B.A. - I

Indian cultural Festival

India is a vast subcontinent known for it's cultural diversity. Our age-old traditions have gifted the country with various festivals and fairs. It has multiple religious that have existed for over decades. Each community, religion and region have this own set of festivals along with a number of nation wide festivals. The such and vibrant festivals of India are a testimony to our diverse tradition and culture. From predominantly Hindu festivals to popular sikh festivals, this Indian festivals culture shows a very different side of India. Festivals in India revolve around lord is birthdays, traditional myths, seasonal changes, relationships, ploughing day, harvesting day etc. The colours, the rituals and most of all, the feeling of togetherness, in which make these festivals so special. We celebrate festivals irrespective of religion or caste in the country, bringing people closer and creating a strong bond of humanity. Earlier, there was something to celebrate every single day, so people had festivals for 365 days in a year. However, now with our busy schedules we can manage to celebrate only 8-10 festivals an an average in a year. Some of these includes Diwali, Durga Puja, Dussehra, Christmas, Holi, Eid, Lohri, Ralesh Bandhan, Karva Chauth, Onam, Ganesh Chaturthi etc. These vibrant festival celebrations enhances the beauty of our country. These can get chaotic but it will still bound to sweep you as fascinating as the other. With so many festivals to celebrates, we the Indians surely have millions of reasons to rejoice! Indian festival culture truly enhances the Indian culture.

Yashika M. Wairagade

B. A. - I

God helps those who help themselves.

India : A Cultural Festival

The religious festivals are one of the most famous festivals not only throughout Indian but our the world. Some of the most prominent religious festivals are Diwali, Eid-ul-Fitr, Christmas, Guru Nanak Jayanti, Holi and many more. Diwali and holi are the most prominent festivals of the Hindu religious.

Festivals are larger than life celebrations of various things. They occur at regular intervals and helping in breaking the monotony of life. India is a very cultural and diverse country. The national festivals include Republic Day, independence Day, Gandhi Jayanti and more. These festivals are celebrated all our India. These festivals are gazetted holidays all our the country and are enjoyed with great enthusiasm. The capital of India, New Delhi is the seat of national festivals. In North India and west Bengal as well. The new Delhi, which is broadcasted on national television for the whole country to use.

Festivals are very important. They make us forget our cultural and religious differences. They unite people and they come together for the sole purpose of celebration and happiness. They are very helpful in breaking the monatory life. People look forward to festivals all around the year. In addition, people also repair their homes and paint them that look like brand new out beautifies the look of the locality. Maha-Shivratri is celebrated as the day lord Shiva married Goddess Parwati. This religious Indian festival is celebrated on the 14th/15th day of the month of February with devotes flagging to the temples to offer their prayers. The festirities are marked with all-day fasting and call-night vigils through singing and dancing. Therefore, festivals are quite important and must be celebrated with passion. An extraordinary event celebrated by a community and centering on some characteristic and its religion or cultures.

Kashish Ahirwar
B.A. – I (E)

Strength does not come from physical capacity, It comes form an indomitable will.

Culture of India

India is a country that boasts of a rich culture. The culture of India refers to a collection of minor unique cultures. The culture of India comprises of clothing, festivals, languages, religions, music, dance, food, architecture and art in India.

Most Noteworthy, Indian culture has been influenced by several foreign culture throughout its history. Also, the History of India's culture is several millenia old. Indians generally place a high value on harmony and unity with others keeping a strong nerves with their community and relatives. First of all, Indian origin religions are Hinduism, Buddhism, Jainism and Sikhism. All of these religions are based on Karma and Dharma Furthermore, these four are called Indian religions.

Indian religions are major category of world religions along with Abrahamic religions Also, many foreign religions are present in India as well. These foreign religions include Arbuhamic religion.

The Abrahamic religions in India certainly are Juduism, Christianity and Islam. Beside Abrahamic religion, Zoroastrianism and Bah'a i Faith are other foreign religions that exist in India. Consequently, the presence of so many diverse religions has given rise to tolerance and secularism in Indian culture.

The Joint family system is the prevailing system of Indian culture. Most Noteworthy the family members consist of parents, children, children's spouse and offspring. All of these family members live together. Furthermore, the eldest male member in the head of the family. Arranged Marriages are the norm in Indian culture. Probably most Indians have their marriages planned by their parents. In almost all Indian Marriages the bride's family gives dowry to bridegroom. Weddings are certainly festive occasions in Indian culture. There is Involvement of striking decoration, clothing, music, dance, rituals in Indian weddings most note worthy the divorce rates in India are very low.

India celebrates a huge number of festivals. These Festivals are very diverse due to multi-religious and multi-cultural Indian society Indian greatly value festive occasions. Above all, the whole country joins in the celebration irrespective of the difference some festivals are Holi, Diwali, Eid, Raksha bandhan, Makar Sankranti etc.Traditional Indian Food, arts, Music, Sports, clothing and architecture very significantly across different regions. These components are Influenced by various factors. Above all, these factors are geography, climate, culture and rural/urban setting.

Yoga is the journey of the self, through the self to the self.

Indian culture has been an Inspiration to many writers. India is certainly a symbol of unity around the world. However, despite this a typical Indian culture does exist. The creation of this typical Indian culture results from some internal forces. Above all, these forces are a robust constitution universal adult franchise, secular policy, flexible federal structure etc.

Indian culture is characterized by strict social hierarchy. Furthermore, Indian children are taught their roles and place in society from an early age. Probably, Many, Indians believe that Gods and Spirits have a role in determining their life. Earlier, Hindus were divided into polluting and non-polluting occupations, Now, this difference is declining.

Indian culture is certainly very Diverse. Also, Indian children learn and assimilate in the differences. In recent decades, Huge changes have taken place in Indian culture. Above all, these changes are : Female Empowerment, westernization, A decline of superstition, higher literacy Improved Education, etc. To sum it up, the culture of India is one of the oldest culture in the world. Above all, many Indians still stick to the traditional Indian culture in spite of rapid westernization.

Indians have demonstrated strong unity irrespective of the diversity among them. Once Martin Luther king Jr said, “ To other countries I may go as a tourist but to India I come as a pilgrim.”

“ Unity is Diversity in the ultimate mantra of Indian culture.
India is; the cradle of the human race the birthplace of human speech
the mother of history the grand mother of legend And the great grand
mother of tradition”.

- Mark twain

Laxmi Shrama
B.A. – I (E)

Yoga is when every cell in the body sings the song of the soul.

Indian : A Cultural Heritage

An Introduction :

Indian heritage dates back several centuries. It is vast and vibrant. Flora and Fauna, music, architecture, classical dance, and the innate secular philosophy of its people are the highlights of India's treasure. Ever since the beginning. We have preserved culture and tradition beautifully for our upcoming generations. We can never forget our tradition and culture as they are embedded in us and are an inseparable part of our lives no matter how far we plan to reach and how much we have progressed in all these years.

In India, people from numerous religious castes and creeds reside in the same country and so it is the land of diversified cultures and traditions. Each religion and caste has its own traditions and customs. Each religious group follows the culture and has a deep unwavering faith and underlying roots.

Every religion has its own set of music, dance forms, festivals, and several other forms of the art that have their own charming essence our respect towards our culture is equally divided in the culture and traditions of other religion as well, which is the reason for the survival of the vivid Indian heritage for centuries.

We take pride in our heritage and we also have a magnification of monumental Heritage. Most of the beautiful edifices exhibit a royal past that was built by the rulers and still stands tall.

Unity in Diversity :

Unity in diversity - this depicts India very well. Thus the range of Indian heritage is also quite vast. As the number of religions is quite innumerable in India so does the diversity and so does the heritage sites.

One will find various historical heritage sites in every corner of India (basic-ally ever state). These heritage sites are built decades ago and still stand alive with all the significance. These historical monuments and sites are proof of how India witnessed the footsteps of various religions various dynasties and traditions.

Various Architectural Sites :

Among all there Indian heritage, architectural sites are the treat to the eyes of travelers from all over the world. Besides, Indian's love for its rich history keeps these heritage sites alive. It is the duty of the older generations to invoke the same love and respect for these sites. They shall learn the significance and keep their willingness to preserve the heritage for future generations.

For every minute you are angry, you lose sixty seconds of happiness.

UNESCO World Heritage Sites :

Heritage sites don't necessarily mean only historical monuments or sites, it also includes various forests temples, churches, etc. India has a total of 38 total UNESCO world heritage sites i.e., 30 sites are cultural sites, 7 are natural sites and 1 is from mixed - criteria sites. Below are some of the world heritage sites in India recognized by UNESCO.

- Ajanta caves in India (Maharashtra)
- Ellora caves in India (Maharashtra)
- Agra fort in India (Uttar Pradesh)
- Taj Mahal in India (Uttar Pradesh)
- Sun Temple in India (Orissa)
- Group of monuments of Mahabalipuram in Indian.
- Kaziranga National Park in India.
- Manas wildlife sanctuary in India.
- Churches and convents in Goa.
- Khajuraho in India.
- Hampi in India.
- Bodh Gaya in India.
- Red fort in India.
- Sanchi in India.
- Chola Temples in India.

Conclusion :

India is one of the world's oldest countries which is deeply rooted in the ancient history of human civilization. Hence these heritage sites still remain perfectly preserved to date. Hence it is our responsibility as a citizen of India to preserve these beautiful monuments for our future generations.

Our various art forms, literature monuments, tradition and culture forms a part of our heritage. These works have been appreciated worldwide. We should be proud of such a vivacious culture that prevails in our country. India's natural heritage invokes a sense of pride in each and every citizen of this century.

Ashesha Neware

B. A. - II

Anyone who has never made a mistake has never tried anything new.

Indian Culture at a glance

India has a vibrant culture, which has shaped who we are we now a vibrant wealthy and diversified country thanks to it whether in terms of religion, art, intellectual achievements, or performing arts. The essay on India culture and tradition is a manual for the target of numerous invasions, which only increased the existing variety, given that it has assimilated numerous cultures and advanced. Indian is recognized as a strong and multicultural society today. Many different religions, traditions, and customs have been practiced here. India is a huge culture melting pot due to its diverse habits and beliefs. Even though people are becoming more contemporary. They continue to uphold moral. Principles and observe traditional holiday celebrations. Therefore, the epic, lessons of the Ramayana and Mahabharat are still being lived today's Indian are superb cooks but it might be difficult for visitors to adapt to the potent flavors because they employ their spices expressly for medicinal purposes. For a very long time. People have utilized spices like cumin turmeric and cardamom to improve the flavor and nutritional value of food.

Among the 29 states. India has a strong cultural and traditional presence. The majority of religions were developed in the beautiful holy country of India. Religions centered on dharma and karma that has Indian Roots Include Buddhism. Jainism and Hinduism. The phrase India is my nation and I am proud of its rich and varied heritage was also added to the vow. India are superb cooks, but it might be difficult for visitors to adopt to the potent flavors because they employ their spices expressly for medicinal purposes, for a very long time, people have utilized spices like cumin turmeric and cardamom to improve the flavor and nutritional value of food, it was commonly been observed that when athletes came to India. They either had a cook or cooking skills as they are not used to spicy food. The meal is made complete with wheat, rice and legumes. Because of their religious beliefs the Bulk of the Population is vegetarian.

Speaking of languages, India is fortunate's use a vast variety of them. Every state speaks its dialect most of the states population can only speak its native tongue the representative languages of the respective states more Gujrathi, Malayalam, Marathi, Tamil, Punjabi and Telugu, among many more. Although there are 15 regional tongues. Hindi is the majority language in the nation the majority of Sanskrit which is regarded as an ancient and revered language.

When the going gets tough, the tough gets going.

Various religious roots can be traced back to practices used more than 5,000 year age. Additionally it is taken into account because Hinduism derives from the vedas. As a result Sanskrit has been used to rewrite all of the holy Hindu writings. Jainism is thought to have also originated and existed in the Indus valley in antiquity. The other religion that developed in this nation through the teachings of Gautam Buddha is Buddhism.

There have been many differences, but none of them had much of an impact on now the actual culture felt. As a result, Older generations continue to influence younger generations cultures. Additionally our ethnic culture instils respect for the authority figures, good manners, compassion for the weak and assistance to the under privileged. Further more, it is part of our wonderful tradition to treat visitors to this country as guests. We have a well known adage like "Atithi Devo Bhava" Because of their spiritual rituals and humanism are the fundamental roots of our civilization. Most outsiders find Indian attire to be lovely.

A woman wearing a saree is a symbol of national pride thanks to these pleasant effects she looks so stunning that most international women aspire to be like her. Temple dancers first wore the saree in ancient times. They may still move freely and modestly. Thanks to the saree. Men on the other hand typically dressed in a dhoti and kurta. Dhoti is a sort of fabric with no further embellishments, most people wore it with dignity because the great mahatma Gandhi loved it so much. Aside from the facts listed above. Indians are renowned for their artistic talent and academic prowess. Amitabh Bachchan, Dhirubhai Ambani, Sachin Tendulkar and Shah Rukh-Khan.

There are other Indians who are shining and representing their country worldwide, including Rajnikant and Sundar Pichai. Every year 20 to 30 major festivals are observed and each one has a rich history and shows respect for the associated religion. India is not falling behind in terms of business either for 70% of individuals in India agriculture is their preferred line of work, it is our duty to protect our vibrant culture. Indian culture is one of the oldest and most distinctive in the world. It has a variety of traditional beliefs as well as customs related to dance festivals, music, and clothing that differ from state to state or even town to town. India's influence on the entire world, where everyone admires and follows it can be seen in its art, cuisine, religion, literature,

Absence makes the heart grow fonder.

education, heritage and clothing among other things, its is referred to as the “country of diversity in cultures” Due to the unique racial make up of its population. India thrives on many language faith and civilization it is one of the countries in the world with the most varied civilization. India conjures image of vivid colors happy children running though the streets, bangle sellers street cuisine music, religious celebrations etc. India is a country where many different religious are practiced it is the home of numerous religions, including Budhism, Sikhism, Jainism, Islam, Hinduism and Islam.

The four Indian religions of Hinduism Sikhism Jainism and Buddhism originated in India. However there are also adherents of other religions that are also adherents of India. However there are also adherents of other religions that are not Indian India's population maintains a strong conviction in religion because they consider it way of life which gives their lives meaning and purpose. Religion in their this country encompass a wide range of practices in addition to only beliefs such as morals customs rites and way of life theories, Every Indian Family places a high values on their family Indians are renewed for lines near their grand parents, uncles, aunts and the following generation of progeny.

The House has been handed down from family to family over many year. However when children move to cities for jobs or school and settle there nuclear families become more prevalent in the new modern age. Additionally everyone today wishes to have their own private life free from out side intrusion. Now ever since everyone does get together frequently the idea of family get to gathers and reunions is still alive and well India is renowned thought the world for its traditional festivities. Every month there is a festival celebration because it is a secular nation with a wide range of religious practices. These celebration may be religious seasonal or of significant national significance.

Vishakha C. Gour
B.A. -I

A Journey of a thousand miles begins with a single step.

India Cultural Festival

India's culture with custom and tradition is unique having festival and celebration. Beauty of folk or tribal is all. Where as India gate is India's heart. Clothing differ with Geographical bases and ornaments show their amazing grace. Wall painting is art of activity. Indeed India depicts unity in diversity. India a hard to compete. Our culture none can beat.

Whether it is caste or religion all live here in every region What a wonderful land of India is. Celebration Eid, diwali, holi with bless spreading love and brotherhood. Creating zeal and livelihood.

Every festive seen to be new with hearty feelings of dew India is whole heart humanity. to joint us with one eternity Festive shows peace, joy, experience. like awareness over ignorance we are special from inside and outside,India's cultural festival is our pride.

Jasneem Nagpurwala
BBA -I

Indian Culture in short note

The culture of India is the oldest culture of the world around 5,000 years. Indian culture is considered as the first and supreme culture of the world. There is a common saying about India that "Unity in Diversity" means India is a diverse country where people of many religions live together peacefully with their own separate cultures. People of various religions differ in their language, food tradition rituals, etc. however they live with unity.

The National Language of India is Hindi however there are almost 22 official languages and 400 other languages are spoken daily in India in its various states and territories. According to the history, India has been recognized as the birth place of the religions like Hinduisim and Buddhism. Huge population of the India belongs to the Hindu religion other variations of the Hinduism are Shaiva, Shakteya, Vaishnava and Smarta.

"We as Indians must respect our glorious heritage and pass it to the next generation".

Sudha Ramesh Mishra
B.com - II

Cleanliness is next to godliness.

Diversity to Unity.... Indian Culture

India has 29 states and different state has different culture. There is so many tradition, cost culture and these are also divided like a branch of trees. Yes, Indian peoples are very different than other people lived in other country. As there is both or we can say that other is very different shed of skin tone you can see.

Yes, here you see cold like Kashmir and hot like Sahara Marusthal. As different people, as different dishes and different languages you can see India has its unique culture and tradition which makes it distinct from whole world. Despite of these having so many cultural traditions and religions still the people live in peace, harmony and Love. Showing that 'Unity in Diversity'.

As Indian peoples are very humble not only for people but also for animals. The worship animals and non living things materials also like sun, Fire Moon not only these They worship tulsi, pipal, Banyan tree as they are God. Yes they are God because they gives us life. Indians are very very Humbles..... Jay Hind Jay Bharat.

Pooja G. Pal
B.A - I

Don't bite the hand that feeds you.

विद्यार्थियों के लिए आयोजित महाविद्यालयीन गतिविधियाँ

Department of Commerce

Activity	Date
1. Induction Program B.com - I	08.08.2022
2. Installation for Study Circle	20.09.2022
3. Group Discussion	18.10.2022
4. Industrial Visit at Swetal Enterprises, Nagpur	08.02.2023
5. Guest Lecture on Budget Analysis	10.02.2023
6. Quiz Competition	04-02-2023
7. Student Seminar on Budget Analysis	14.03.2023
8. Poster Competition	17.03.2023
9. PPT Competition	21.03.2023
10. Interface Programme : B.A. and B.sc. Students (Topic - Know How About GST within India)	29.03.2023

Department of English

Activity	Date
1. Interface	18.08.2022
2. Language Lab Certificate Crash Course 'Fundamentals of English Grammar'.	03.11.2022 to 12.11.2022
3. Essay Competition	10.03.2023
4. Language Lab Certificate Crash Course - Business Correspondence	10.04.2023 to 20.04.2023

बुरी संगति से अकेलापन सौ गुणा बेहतर है।

हिंदी विभाग

कार्यक्रम	दिनांक
१) हिन्दी दिवस के अवसर पर विद्यार्थियों के लिए काव्य पाठ एवं पुस्तक वार्ता प्रतियोगिता	१४/०९/२२
२) समकालीन हिन्दी साहित्य में पर्यावरण विमर्श विषय पर आधारित एक दिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी	२७/०९/२२
३) हिन्दी विभाग एवं एन.एस्.एस. का संयुक्त आयोजन - डॉ. कीर्ति काले एवं डॉ. नीरज व्यास द्वारा काव्य पाठ	१३/०२/२३

मराठी विभाग

कार्यक्रम	दिनांक
मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा	
१) चित्रपट प्रक्षेपण आणि समीक्षा लेखन	मंगळवार दिनांक १७/१/२३
२) ग्रंथालय भेट	बुधवार दिनांक १८/१/२३
३) उत्कृष्ट वाचन स्पर्धा	गुरुवार दिनांक १९/१/२३
४) आंतरमहाविद्यालयीन कथाकथन स्पर्धा	शुक्रवार दिनांक २०/१/२३
५) शिक्षकांसोबत संवाद/मुलाखत	शनिवार दिनांक २१/१/२३
६) पीपीटी. स्पर्धा	सोमवार दिनांक २३/१/२३
७) आंतरमहाविद्यालयीन निबंध स्पर्धा	मंगळवार दिनांक २४/१/२३
८) शुध्दलेखन कार्यशाळा	बुधवार दिनांक २५/१/२३
९) वक्तृत्व स्पर्धा	शुक्रवार दिनांक २७/१/२३
१०) समारोप/बक्षिस वितरण	शनिवार दिनांक २८/१/२३
मराठी भाषा दिवस	२७ फेब्रुवारी २०२३

महान काम ताकत से नही लगातार लगे रहने से होते है।

Department of Political Science

Activity	Date
1. Guest Lecture on International Relation	25.03.2023

Department of History

Activity	Date
1. Shivaji Maharaj Jayanti	20.02.2023
2. Shaheed Diwas	23.03.2023

Department of Home Economics

Activity	Date
1. Students Seminar	20.03.2023 to 30.03.2023

Department of Economics

Activity	Date
1. Panel Discussion on Union Budget -23	18.03.2023

जब आप कुछ नहीं कर सकते तो एक चीज जरूर करे प्रयास ।

Department of Humanities

Activity	Date
1. Induction Programme	05.08.2022
2. Teachers' Day Celebration	05.09.2022
3. Study Circle Inaugurations	22.09.2022
4. PPT Competition	13.03.2023
5. Competitive Examination	16.03.2023
6. Quiz Competition	21.03.2023
7. Educational Tour at DikshaBhoomi	24.03.2023

Department of Mathematics UG

Activity	Date
1. Induction Programme	10.08.2022
2. Science Study Circle	23.09.2022
3. Group Discussion	09.11.2022
4. Books Exhibission	04.03.2023
5. Quiz Competition	14.03.2023
6. P.P.T. Competition	23.03.2023
7. Guest Lecture	25.03.2023

अतीत से अच्छा अपने वर्तमान पर फोकस करो।

Department of Mathematics PG

Activity	Date
1. Group Discussion	10.10.2022
2. Induction Programme	12.10.2022
3. Library Visit	07.11.2022
4. P.P.T. Competition	23.03.2023
5. Guest Lecture	23.03.2023

Department of Physics UG

Activity	Date
1. Induction Programme	10.08.2022
2. Bridge Course	12.09.2022 to 19.09.2022
3. Remembrance Day of Dr. Homi J. Bhabha	24.01.2023
4. Visit to Raman Science Centre on National Science Day celebration week	02.02.2023

Department of Physics PG

Activity	Date
1. Bridge Course	26.09.2022 to 10.10.2022
2. Induction Programme	12.10.2022
3. Success Story of Dr. Vikram Sarabhai	12.01.2023
4. Visit to Raman Science Centre & Planetarium Science Day celebration week	19.01.2023
5. Seminar Competition	20.01.2023

सीखने की कोई उम्र नहीं होती हर रोज कुछ नया सीखो।

Department of CBZ

Activity	Date
1. Slogan Writing Competition	19.10.2022
2. Medicinal Plant Exhibition	21.10.2022

Department of Computer Science

Activity	Date
1. National Science Day Science Model Competition	25.02.2023
2. Fun Based Learning Program	15.02.2023
3. Code Debugging	21.03.2023
4. Poster Presentation Activity	15.02..2023
5. Success Story Activity	15.02.2023
6. Group Discussion	17.03.2023

Department of BBA

Activity	Date
1. Induction Program	12.08.2022
2. Installation of Study Circle	21.09.2022
3. Management Games	05.11.2022
4. Group Discussion	03.02.2023
5. Guest Lecture	24.02.2023
(BBA - BCA)	
6. Budget Analysis	03.03.2023
7. Industrial Visit	16.03.2023
8. Ad-Mad Competition	24.03.2023

जैसे आपके दोस्त होंगे वैसाही आपका भविष्य बनेगा।

Department of MCA

Activity	Date
1. Induction Program for the MCM & PGDCCA students	26.09.2022
2. Neoteric 2k22 (Fresher's & Farewell Party)	10.12.2022
3. Guest Lecture for the MCM & PGDCCA students	16.09.2022
4. Garba Outfit Competition in MCA Department नवरात्रोत्सव	29.09.2022

Department of Library

Activity	Date
1. Ranganathan Jayanti	12.08.2022
2. Old Book for sale	10.10.2022 to 11.10.2022
3. वाचन प्रेरणा दिवस (सामुहिक वाचन, मुलाखत, शब्दकोश वितरण)	15.10.2022
4. Book Exhibition of poster & Home Economics	17.10.2022 to 18.10.2022
5. Chemistry Book Exhibition	07.11.2022
6. Library Visit Mathematics Department	07.11.2022
7. Library Visit for Marathi Language Dept. B.A - I Students	18.01.2023
8. N List Presentation for Staff	04.02.2023
9. Marathi Language Book Exhibition	27.02.2023 to 28.02.2023
10. Mathematics Dept. Book Exhibition	04.03.2023

तुम ही अपने जीवन के हीरो हो।

सृजन भिती पत्रिका

कार्यक्रम	दिनांक
१) स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव यावर आधारीत पोष्टर स्पर्धा	दिनांक २२/४/२२
२) सृजन भिती पत्रिका उद्घाटन	दिनांक १५/८/२२
३) कलाविष्कार पोष्टर स्पर्धा प्रथम क्रमांक - उन्नती व्ही. सुरपने (B.C.A. II) द्वितीय क्रमांक - श्वेता तु. सिंगणजुडे (B.A.I.M.)	दिनांक १८/११/२२
४) पोष्टर प्रदर्शनी	दिनांक २३/९/२२
५) वाणिज्य विभाग चर्चा सत्राच्या निमित्ताने पोष्टर स्पर्धा	दिनांक १७/२/२३
६) आंतरमहाविद्यालयीन पोष्टर स्पर्धा	

स्त्री प्रकोष्ठ समिती (Women Cell)

कार्यक्रम	दिनांक
१) इंडियन सायन्स काँग्रेसला भेट	६ जानेवारी २०२३
२) महिला दिनाच्या निमित्ताने महिला स्वच्छता कर्मचाऱ्यांचा सत्कार	१० मार्च २०२३

Training & Placement Cell

Activity
1. Career opportunities in Finance Management
2. Campus Placement - RSE Business IT Solutions Nagpur
3. Opportunities in Banking and Finance & CPBFI Certification

छोट्या गोष्टी? छोटे क्षण- छोटे नाहीत.

राष्ट्रीय सेवा योजना समिती (सत्र २०२२-२३)

नियमित कार्यक्रमाचा अहवाल

कार्यक्रम	दिनांक
१ माझी वसुंधरा अभियान	१३ जून २०२२
२ आंतरराष्ट्रीय योग दिवस	२१ जून २०२२
३ राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाचा शताब्दी महोत्सव	४ ऑगस्ट २०२२
४ हर घर तिरंगा अभियान	८ ऑगस्ट ते १७ ऑगस्ट २०२२
५ मतदार नोंदणी आणि आधार लिंकिंग शिबिर	२५ ऑगस्ट २०२२
६ राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यशाळा	७ ऑगस्ट २०२२
७ इंडियन स्वच्छता लीग (Indian Swachhata league)	१७ सप्टेंबर २०२२
८ राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिवस	२४ सप्टेंबर २०२२
९ स्वच्छता ही सेवा	१ ऑक्टोबर २०२२
१० स्टॉप कॅन्सर मिशन	४ ऑक्टोबर २०२२
११ राष्ट्रीय सेवा योजना सल्लागार समितीची बैठक	६ ऑक्टोबर २०२२
१२ राष्ट्रीय एकता दिवस	३१ ऑक्टोबर २०२२
१३ पंडित जवाहरलाल नेहरू जयंती	१४ नोव्हेंबर २०२२
१४ रक्तदान आणि हिमोग्लोबिन तपासणी शिबिर	२० जानेवारी २०२३
१५ नेताजी सुभाष चंद्र बोस जयंती	२३ जानेवारी २०२३
१६ राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष हिवाळी शिबिर : घोरपड (शिरपूर)	८ फरवरी ते १४ फरवरी २०२३

संजीवनी सक्तदान समिती

कार्यक्रम	दिनांक
१) रक्तदान एवं हिमोग्लोबिन जाँच हेतु जागरूकता अभियान	१९ जनवरी २०२३
२) रक्तदान शिबिर एवं हिमोग्लोबिन जाँच शिबिर	२० जनवरी २०२३
३) हिमोग्लोबिन और आहार समुपदेशन	२१ जनवरी २०२३

चारित्र्याचा विकास हेच खरे शिक्षण होय.

सांस्कृतिक कार्य समिती अहवाल

(Report of Cultural Activities Committee)

2022-2023

महाविद्यालयातील सांस्कृतिक कार्य समिती विद्यार्थ्यांच्या अंगी असलेल्या कलागुणांना प्रोत्साहन व दिशा देण्याच्या दृष्टीने निरंतर कार्यरत असते.त्या अनुषंगाने संपूर्ण सत्रात महाविद्यालयात विविध सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित केले जातात. तसेच या समितीच्या माध्यमातून विविध महाविद्यालयात होणाऱ्या आंतर- महाविद्यालयीन स्पर्धांमध्ये विद्यार्थ्यांना सहभाग घेण्यासाठी प्रेरित करून मार्गदर्शन केले जाते. २०२२-२०२३ या सत्रात महाविद्यालयात या समितीच्या माध्यमातून विविध सांस्कृतिक कार्यक्रम व युवा महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले होते. स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवानिमित्त महाविद्यालयात 'भारत@२०४७' या शीर्षकाखाली पीपीटी सादरीकरण स्पर्धेचे आयोजन दिनांक १० ऑगस्ट २०२२ रोजी करण्यात आले. स्पर्धेत कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे सहभाग घेतला.या स्पर्धेत प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय क्रमांक प्राप्त करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना स्वातंत्र्यदिनाच्या कार्यक्रमात पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले.

स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवाप्रसंगी महाविद्यालयात दिनांक १४ ऑगस्ट २०२२ रोजी 'महा तिरंगा यात्रेचे' आयोजन करण्यात आले होते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एम.जी.चांदेकर यांच्या हस्ते या महा तिरंगा यात्रेला सुरुवात करण्यात आली. तिरंगा यात्रेत भारत माता की जय आणि वंदे मातरम च्या घोषणा देण्यात आल्यात. महाविद्यालय आणि महाविद्यालयाच्या बाहेरच्या परिसरात ही यात्रा काढून सामूहिक राष्ट्रगीताने यात्रेचे समारोप करण्यात आले.

१५ ऑगस्ट २०२२ रोजी महाविद्यालय स्वातंत्र्य दिन मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला हे. श्री नागपूर गुजराती मंडळाचे अध्यक्ष श्री योगेश भाई पटेल तसेच श्री नागपूर गुजराती मंडळाचे उपाध्यक्ष श्री नरेंद्रभाई झा यांच्या हस्ते ध्वजारोहण करण्यात आले. यावेळी विद्यार्थ्यांनी साकारलेल्या 'सृजन' भित्तिपत्रकाचे उदघाटन कार्यक्रमाचे अध्यक्ष व प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते करण्यात आले. याप्रसंगी विद्यार्थ्यांनी देशभक्तीपर नृत्य व वी.व्होक.च्या विद्यार्थ्यांनी 'सूर्यास्त के पहले' हे देशभक्तीपर नाटक सादर केले. शैक्षणिक क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य करणाऱ्या शिक्षक वर्ग आणि विद्यार्थ्यांचा सत्कार करण्यात आला तसेच पीपीटी सादरीकरण स्पर्धेच्या विजेत्या विद्यार्थ्यांना पुरस्कृत करण्यात आले. कार्यक्रमाला विद्यार्थी, शिक्षक व शिक्षकेतर वर्ग मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

महाविद्यालयात दिनांक १८ ते २३ नोव्हेंबर २०२२ रोजी 'युवा- महोत्सव कलाविष्कार २०२२' च्या अंतर्गत क्रीडा आणि सांस्कृतिक स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. क्रीडा महोत्सवाच्या उद्घाटन प्रसंगी पारंपारिक मल्लखांब आणि कराटे प्रत्यक्षिके सादर करण्यात आली. क्रीडा महोत्सवात स्लो सायकलींग, सॅक रेस, संगीत खुर्ची,बॉक्स क्रिकेट, व्हॉलीबॉल आणि टग ऑफ वॉर यासारख्या स्पर्धा घेण्यात आल्यात. दि. २१ आणि २२ नोव्हेंबरला सांस्कृतिक महोत्सवाच्या अंतर्गत नृत्य, गीत गायन, मोनो अॅक्ट यासारख्या स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. तसेच शिक्षक ,शिक्षकेतर ,सेवानिवृत्त कर्मचारी वर्ग आणि माजी विद्यार्थ्यांचे सांस्कृतिक कार्यक्रम घेण्यात आले. रास गरबा आणि जलसा या संगीतमय कार्यक्रमाचे आयोजन सुद्धा करण्यात आले होते. २३ नोव्हेंबरला कलाविष्कार २०२२ च्या समापन समारोहाच्या निमित्ताने प्रमुख अतिथींच्या हस्ते स्पर्धेत विजय ठरलेल्या विद्यार्थी, शिक्षक शिक्षकेतर वर्ग आणि माजी विद्यार्थ्यांना पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले

दिनांक १० जानेवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयातील सांस्कृतिक कार्य समिती अंतर्गत गांधी रिसर्च फाउंडेशन जळगाव यांच्या सहकार्याने 'गांधी विचार संस्कार परीक्षेचे' आयोजन करण्यात आले होते. महात्मा गांधींचे विचार व त्यांनी केलेल्या कार्याची

आळस, अज्ञान आणि अंधश्रद्धा हे माणसाचे मोठे शत्रु आहेत.

माहिती विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचविणे हा या परीक्षेचा प्रमुख उद्देश होता. वरिष्ठ महाविद्यालयातील ५२ तर कनिष्ठ महाविद्यालयातील ९८ विद्यार्थ्यांनी ही परीक्षा दिली. महाविद्यालयात ७४ वा प्रजासत्ताक दिन उत्साहात साजरा करण्यात आला. कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे प्रसिद्ध उद्योगपती मा. श्री विरेंद्रभाई ठक्कर यांच्या हस्ते ध्वजारोहण करून राष्ट्रपिता महात्मा गांधी आणि भारत माताच्या प्रतिमेला माल्यार्पण करण्यात आले. याप्रसंगी अभिजीत टिचकुले आणि स्नेहल भांगे या विद्यार्थ्यांनी देशभक्तीपर गीतांची प्रस्तुती सादर करून देशभक्तीपर वातावरण निर्मिती केली. मान्यवरांच्या हस्ते महाविद्यालयाचे त्रैमासिक व्हीएमव्ही बुलेटिन चे प्रकाशन सुद्धा करण्यात आले. यावेळी विद्यापीठ तसेच बोर्डाच्या परीक्षेत गुणवत्ता यादीत स्थान मिळविलेल्या विद्यार्थ्यांना मान्यवरांच्या हस्ते स्मृतीचिन्ह देऊन गौरविण्यात आले. त्याचबरोबर जिल्हा, राज्य आणि राष्ट्रीय पातळीवर खेळामध्ये उत्कृष्ट कामगिरी करून महाविद्यालयाचे नाव उंचावणाऱ्या विद्यार्थ्यांचाही स्मृतीचिन्ह देऊन सत्कार करण्यात आला. तसेच निरनिराळ्या उपलब्धी प्राप्त करणाऱ्या शिक्षकांचा सत्कार करण्यात आला. कु. रुमा पटेल व कु. नंदिनी प्रजापती यांना यावर्षीचा उत्कृष्ट विद्यार्थी पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले. शिक्षकेतर वर्गातून श्री यमेश पटेल तर शिक्षक वर्गातून डॉ. अमर बोंदरे आणि प्रा. राधा मोहरे यांना अनुक्रमे वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयातून उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.

दिनांक २५ फेब्रुवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात स्व. श्री जे. एम. ठाकर स्मृती प्रित्यर्थ 'समान नागरी कायदा राष्ट्रीय एकात्मतेसाठी आवश्यक आहे' या विषयावर आंतरमहाविद्यालयीन वादविवाद स्पर्धा संपन्न झाली. यावेळी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून श्री नागपूर गुजराती विश्वस्त मंडळाचे अध्यक्ष अधि. चंद्रकांतभाई ठाकर तर उदघाटक म्हणून शिवाजी विज्ञान महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एम. पी. ढोरे उपस्थित होते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. मुरलीधर चांदेकर, आयक्यूएसी समन्वयक डॉ. शुचिस्मिता मिश्रा विचारपीठावर उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक सांस्कृतिक कार्य समितीचे समन्वयक डॉ. अमर बोंदरे यानी केले. या स्पर्धेत एकूण १० महाविद्यालयातील २० विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. त्यामध्ये शिवाजी विज्ञान महाविद्यालयाचा विद्यार्थी मयूर शिवणकर, रामदेवबाबा इंजिनीयरिंग महाविद्यालयाचा वेदांत मराई या विद्यार्थ्यांना उत्तेजनार्थ तर राष्ट्रपंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या लोकप्रशासन विभागाची चेतना भोसले, रामदेवबाबा इंजिनीयरिंग महाविद्यालयाचा अमय गांधीकर व हिस्लॉप कॉलेजची कु. शीतल खवसे यांना अनुक्रमे प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले. वादविवाद स्पर्धेचा फिफरता चषक रामदेवबाबा इंजिनीयरिंग महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी पटकावला.

याप्रसंगी महाविद्यालयात आयोजित आंतर-महाविद्यालयीन रांगोळी स्पर्धा, भिक्तीपत्रक स्पर्धा आणि विज्ञान प्रदर्शनीचे देखील आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धांमध्ये विविध महाविद्यालयातील अनेक विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे सहभाग नोंदविला. रांगोळी स्पर्धेमध्ये नबीरा महाविद्यालय काटोल ची विद्यार्थिनी कु. वृषाली भांगे, व्हीएमव्ही महाविद्यालयातील विद्यार्थिनी कु. नेहा गुप्ता, तसेच एस. के. पोरवाल कामठी च्या विद्यार्थी राकेश उमके, भिक्तीपत्रक स्पर्धेत संताजी महाविद्यालय नागपूर कु. दिशा चिंचाळकर, व्हीएमव्ही महाविद्यालय कु. आकांक्षा सिंहणे, संताजी महाविद्यालय नागपूर कु. साक्षी जगताप या विद्यार्थ्यांनी अनुक्रमे प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय पुरस्कार प्राप्त प्राप्त केले. समारोपीय कार्यक्रमात डॉ. राजेश सिंह आणि मा. समय बन्सोड यांच्या हस्ते विजेत्या स्पर्धकांना पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले

विविध महाविद्यालयात आयोजित आंतर-महाविद्यालयीन स्पर्धेत विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन पुरस्कार प्राप्त केलेत.

• सर्वोदय आश्रम नागपुर तर्फे महात्मा गांधी जयंती निमित्त दि. २ ऑक्टोबर २०२२ रोजी आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा स्पर्धेत महाविद्यालयातील बी.ए.भाग २ मराठी माध्यम ची विद्यार्थिनी कु. राजेश्वरी वर्मा हिला द्वितीय पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले.

जो गुरुला वंदन करत नाही त्याला आभाळाची उंची लाभत नाही.

- डॉ. मधुकरराव वासनिक पी.डब्ल्यू.एस. आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज आणि राजकुमार केवलरामानी कन्या महाविद्यालय नागपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २ ऑक्टोबर २०२२ रोजी आयोजित आंतर- महाविद्यालयीन सायकल शर्यत स्पर्धेत महाविद्यालयातील बी.ए. भाग दोन हिंदी माध्यमचा विद्यार्थी मनीष यादव याने पाचवे स्थान प्राप्त केल्याबद्दल पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले. गांधी विचारधारा पदव्युत्तर विभाग राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठातर्फे आयोजित महात्मा गांधी जयंती निमित्त सामान्य ज्ञान स्पर्धेत एम. ए. इंग्रजी द्वितीय वर्गातील विद्यार्थिनी कु. पूर्वा वानखेडे हिने प्रथम पुरस्कार प्राप्त केला.
- श्रीमती बिंझाणी महिला महाविद्यालय महाल नागपूर तर्फे आयोजित 'ए बुक रिव्यू कॉम्पिटिशन कम एक्झिबिशन' स्पर्धेत महाविद्यालयातील बी.कॉम.प्रथम वर्ष हिंदी माध्यमचा विद्यार्थी साहिल चौधरी याला प्रथम पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले.
- दिनांक २२ डिसेंबर २०२२ रोजी संताजी महाविद्यालय नागपूर यांच्यातर्फे आयोजित आंतर महाविद्यालयीन वादविवाद स्पर्धेमध्ये महाविद्यालयातील कु. राजेश्वरी वर्मा बी.ए. द्वितीय वर्ष मराठी आणि कु नंदिनी प्रजापती बी.ए. भाग द्वितीय वर्ष हिंदी यांनी व्यक्तिगत प्रथम पुरस्कार प्राप्त केला तसेच स्पर्धेचा उत्कृष्ट संघ म्हणून सन्मानित करण्यात आले.
- दिनांक २३ डिसेंबर २०२२ रोजी संताजी महाविद्यालय नागपूर यांच्यातर्फे आयोजित आंतर महाविद्यालयीन देशभक्तीपर गीत गायन स्पर्धेत महाविद्यालयातील विद्यार्थी अभिषेक टीचकुले बी.कॉम.भाग द्वितीय वर्ष मराठी याने प्रथम पुरस्कार प्राप्त केला.
- दिनांक २५ फेब्रुवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात आयोजित आंतर महाविद्यालयीन रांगोळी स्पर्धेत कु. नेहा गुप्ता बीसीए भाग द्वितीय वर्ष हिने द्वितीय पुरस्कार प्राप्त केला
- दिनांक २५ फेब्रुवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात आयोजित आंतर- महाविद्यालयीन पोस्टर मेकिंग स्पर्धेत कु.आकांक्षा सिवने बी.एस.सी. भाग दोन हिने द्वितीय पुरस्कार प्राप्त केला.
- दिनांक २३ मार्च २०२३ रोजी श्रीमती बिंझानी महिला महाविद्यालय नागपूर तर्फे आयोजित अंतर महाविद्यालयीन सुंदर वकृत्व स्पर्धेत कुमारी श्रेया शुक्ला बी.भाग प्रथम वर्ष इंग्रजी हिला द्वितीय पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले.
- दिनांक २५ मार्च २०२३ रोजी श्रीमती बिंझानी महिला महाविद्यालय नागपूर तर्फे आयोजित डॉ. डी.व्ही. दामले आंतर- महाविद्यालयीन नाट्य अभिनय स्पर्धेत महाविद्यालयातील बी.व्होक. विभागाच्या विद्यार्थ्यांना द्वितीय पुरस्कार तसेच स्पर्धेचा फिरता चषक देऊन सन्मानित करण्यात आले.

डॉ. अमर कृ. बोंदरे
समन्वयक
सांस्कृतिक कार्य समिती

ग्रंथालय समिती अहवाल २०२२-२३

व्हि.एम.व्हि. महाविद्यालयाचे ग्रंथालय म्हणजे विविध विषयांच्या पुस्तकांनी समृद्ध असा वाचकांच्या कक्षा रुंदावनारा महत्वाचा विभाग आहे. विद्यार्थी तसेच शिक्षक ह्यांना सतत पाठयपुस्तक तसेच अवांतर वाचनाकरीता पुस्तके देण्यास तत्पर असा हा विभाग विद्यार्थ्यांकरीता सतत विविध कार्यक्रम आयोजित करित असतो. २०२२-२३ ह्या शैक्षणिक वर्षात ग्रंथालयात नेहमी प्रमाणे विविध कार्यक्रम आयोजित केले गेले त्यात सर्वप्रथम ग्रंथालयातील जूनी रद्दबातल पुस्तकांचेही प्रदर्शन व विक्री चा कार्यक्रम दि. १० ते १४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी आयोजित करण्यात आला होता. दि. १५ ऑक्टोबर २०२२ रोजी डॉ. ए.पी.जे अब्दुल कलाम ह्यांचा जन्म दिवस “वाचन प्रेरणा दिन” मोठ्या उत्साहात साजरा केला गेला त्या अंतर्गत ग्रंथालयात दादासाहेब फाळके पुरस्कार विजेत्या प्रा. साँची जीवने ह्यांची प्रकट मूलाखत ग्रंथालयाच्या वाचन कक्षात विद्यार्थ्यांकरीता आयोजित करण्यात आली. त्याच बरोबर विद्यार्थ्यांचे सामुहीक वाचन आणि थोर पुरुषांच्या जीवनावर काही विद्यार्थ्यांनी आपले विचार व्यक्त केले. वाचन प्रेरणा दिवसाच्या कार्यक्रमास उपस्थित सर्व विद्यार्थ्यांना पॉकेट डिक्शनरी चे वाटप ग्रंथालया तर्फे करण्यात आले.

ग्रंथालय विभाग व गृहअर्थशास्त्र विभागाद्वारे १७ आणि १८ ऑक्टोबर रोजी ग्रंथालयात पोषण आहार ह्या विषयावर पोस्टर आणि पुस्तक प्रदर्शनि आयोजित केले होते त्यात महाविद्यालयातील मुर्लीचा मोठ्या प्रमाणात सहभाग होता.

दिनांक ०७ नोव्हेंबर २०२२ रोजी Chemistry (रसायनशास्त्र) ह्या विषयाच्या पुस्तकाचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते त्यात B.Sc. आणि M.Sc. च्या सर्व विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

दिनांक ०७ नोव्हेंबर २०२२ रोजी ११ वाजता सायंन्सच्या विद्यार्थ्यांची ग्रंथालय भेट आयोजित करण्यात आली होती. ज्या अंतर्गत सर्व विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयातील पुस्तके, जर्नल्स, मॅगझीन, न्युजपेपर ई-जर्नल्स, ई-बुक्स आणि OPAC सहीत विविध सुविधांची माहिती करून देण्यात आली. दि. १८ जानेवारी २०२३ रोजी मराठी विभागातील प्रथम वर्ष विद्यार्थ्यांची ग्रंथालय भेट आयोजित करण्यात आली होती.

शिक्षणावर केलेली गुंतवणूक उत्तम व्याज मिळवून देते.

त्यात विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयातील व तेथील विविध सुविधांची ओळख ग्रंथपालांनी विद्यार्थ्यांना करून दिली.

मराठी भाषेतील विविध प्रकारचे साहित्याची कवीता, कादंबरी, कथा, नाटक, सुखात्मीका (कॉमेडी) ह्याची विद्यार्थ्यांना ओळख करून दिली. दिनांक ४ फेब्रुवारी २०२३ रोजी N-List Scheme मधील e-book आणि e-journal चा वापर कसा करावा ह्या विषयी प्राध्यापकांकरिता कार्यक्रम घेण्यात आला. मराठी भाषा गौरव दिनाचे औचित्य साधून दि. २७ व २८ फेब्रुवारी रोजी मराठी विषयाचे विविध प्रकारचे साहित्य प्रदर्शित केले गेले त्यात मोठ्या प्रमाणात विद्यार्थ्यांनी भेट दिली.

दि. ०४ मार्च २०२३ रोजी Mathematics विभागाच्या मदतीने गणित विषयाच्या पुस्तकांचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.

महाविद्यालया तर्फे दरवर्षी दिल्या जाणारा 'Best Library User Student Award ' करिता वरिष्ठ महाविद्यालयात B.com.II च्या ओमप्रकाश विलास भाजीपाले आणि कनिष्ठ महाविद्यालयात फातिमा शेरखान बरगुझीया (१२वी विज्ञान) या विद्यार्थ्यांची निवड झाली. विद्यार्थ्यांना दरवर्षी प्रमाणे ग्रंथालयातून 'Book Bank Scheme' मधून ४७ विद्यार्थ्यांना वर्षभरा करीता पुस्तके पुरविली गेली. शासन आदेशानुसार ग्रंथालय विभागात महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचे मतदान जागृती व नोंदणी अभियानाचे उपक्रम वेळोवेळी घेण्यात आले.

राष्ट्रीय सेवा योजना समितीचा वार्षिक अहवाल

महाविद्यालयीन शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये समाज सेवेची भावना निर्माण व्हावी आणि त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास घडविण्याच्या उद्देशातून राष्ट्रीय सेवा योजना समितीने सत्र २०२२-२०२३ विभिन्न कार्यक्रम आणि उपक्रमांचे आयोजन केले आहे.

माझी वसुंधरा अभियान :-

माझी वसुंधरा अभियानांतर्गत दिनांक १३.०६.२०२२ रोजी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना समितीच्या माध्यमातून पर्यावरण जनजागृती व स्वच्छता सप्ताहाचे आयोजन करण्यात आले. महाविद्यालयात ग्रीन क्लब ची स्थापना करून महाविद्यालयात स्वच्छता अभियान आणि महाविद्यालयीन वर्धमान नगर परिसरात स्वच्छता व पर्यावरण जनजागृती संदर्भात पोस्टर्स लावून जनजागृती करण्यात आली. महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना समितीच्या वतीने राबविण्यात आलेल्या या उपक्रमात राष्ट्रीय सेवा योजनेचे १० विद्यार्थी आणि ५ प्राध्यापकांनी प्रत्यक्ष सहभाग घेतला.

आंतरराष्ट्रीय योग दिवस :-

राष्ट्रीय सेवा योजना समिति, एनसीसी आणि क्रीडा विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने २१.०६.२०२२ रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिनानिमित्त कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.मुरलीधर चांदेकर, योग प्रशिक्षक श्री बारस्कर गुरुजी आणि माजी विद्यार्थी मेहुल लखानी (भारत यात्री) व्यासपीठावर उपस्थित होते. मेहुल लखानी यानी भारत यात्रा करताना येणाऱ्या समस्या आणि त्यातून मिळणारी ऊर्जा यासंदर्भात मार्गदर्शन केले. योग गुरु बारस्करजी यांनी योग प्रशिक्षण दिले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा. राधा मोहरे, प्रास्ताविक डॉ. अमर बोंदरे तर आभार राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी प्रा. अविनाश अवचट यांनी केले. या कार्यक्रमात ८२ प्राध्यापक व विद्यार्थी उपस्थित होते .

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाचा शताब्दी महोत्सव :-

दिनांक ४ ऑगस्ट २०२२ रोजी कविवर्य सुरेश भट सभागृहात राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या शताब्दी महोत्सव कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमाला राज्यपाल श्री भगतसिंह कोश्यारी, श्री अनिल काकोडकर, कुलगुरु श्री शुभाष चौधरी यानी मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमात राष्ट्रीय सेवा योजना समितीचे २० स्वयंसेवक आणि ४ प्राध्यापकांनी प्रत्यक्ष सहभाग घेतला.

हर घर तिरंगा अभियान :-

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव अंतर्गत ८ ऑगस्ट ते १७ ऑगस्ट २०२२ दरम्यान हर घर तिरंगा हे अभियान पोहोचविण्याच्या उद्देशातून राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी ६५० तिरंगा ध्वजाचे वितरण केले. १३ आणि १४ ऑगस्ट ला वर्धमान नगर परिसरात तिरंगा रॅलीचे आयोजन करण्यात आले. प्राचार्य डॉ. एम.जी. चांदेकर यांनी तिरंगा ध्वज दाखवून या रॅलीची सुरुवात केली. या रॅलीत महाविद्यालयातील जवळपास ५०० विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला.

यशाच्या शिखरावर पहोचण्यासाठी स्वतः बनवलेल्या मार्गाचाच उपयोग करा.

मतदार नोंदणी आणि आधार लिंकिंग शिबिर :-

महाविद्यालयातील विद्यार्थी, पालक वर्ग, शिक्षक वृंद आणि कर्मचाऱ्यांचे मतदान ओळखपत्र आधार कार्डशी जोडण्याच्या उद्देशातून वरील शिबिराचे आयोजन दिनांक २५ ऑगस्ट २०२२ रोजी करण्यात आले. पूर्व नागपूर विधानसभा मतदार नोंदणी अधिकारी श्री अभिमन्यू बोदवड यांनी वोटर हेल्पलाइन या ऑपच्या माध्यमातून मतदार ओळखपत्र आधार कार्ड लिंक करण्याची माहिती दिली. याप्रसंगी कार्यक्रमाच्या अध्यक्ष डॉ. शुचिस्मिता मिश्रा, निवडणूक साक्षरता मंडळ समन्वयक डॉ. अमर बोंदरे, राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश अवचट आणि मतदार नोडल अधिकारी प्रा. ज्योत्सना वाकुडे उपस्थित होते. या कार्यक्रमाला १३८ शिक्षक आणि विद्यार्थ्यां उपस्थिती होते.

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यशाळा :-

७ सप्टेंबर २०२२ रोजी महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय सेवा योजनेची माहिती सांगून नोंदणी प्रक्रिया सुरू करण्यात आली.

इंडियन स्वच्छता लीग (Indian Swachhata league):-

स्वच्छ भारत अभियानांतर्गत नागपूर महानगरपालिका आणि राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने दिनांक १७ सप्टेंबर २०२२ रोजी महाविद्यालयात इंडियन स्वच्छता लीग संदर्भात जनजागृती पर कार्यक्रम घेण्यात आला. या कार्यक्रमाची माहिती लगडगंज झोनचे अधिकारी श्री अशोक बनसोड आणि त्यांच्या चमुने दिली. हा कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश अवचट आणि डॉ. अमर बोंदरे यांनी सहकार्य केले. या कार्यक्रमाला महाविद्यालयातील एकूण २३४ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिवस :-

राष्ट्रीय सेवा योजना समिती आणि गृह अर्थशास्त्र विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिवस आणि राष्ट्रीय पोषण महिने अंतर्गत समतोल आहार आणि पोषणाचे महत्त्व या विषयावर श्रीमती मीना पिंगळे आहार तज्ञ यांचे अतिथी व्याख्यान दिनांक २४ सप्टेंबर २०२२ रोजी घेण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी डॉ. शुचीस्मिता मिश्रा, डॉ. सीमा पांडे आणि डॉ. अविनाश अवचट व्यासपीठावर उपस्थित होते.

स्वच्छता ही सेवा :-

स्वच्छ भारत अभियान अंतर्गत स्वच्छता ही सेवा ही भावना विद्यार्थी आणि समाजामध्ये रुजविण्यासाठी १ ऑक्टोबर २०२२ रोजी महाविद्यालय परिसर आणि वर्धमान नगर परिसरात स्वच्छता अभियान राबविण्यात आले. या अभियानात राष्ट्रीय सेवा योजना समितीच्या ४८ स्वयंसेवक आणि ५ प्राध्यापकांनी प्रत्यक्ष सहभाग घेतला.

स्टॉप कॅन्सर मिशन :-

स्वस्थ भारत समृद्ध भारत अभियान अंतर्गत राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून कॅन्सर संदर्भात जनजागृती करण्याचा उद्देशातून प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी अतिथी व्याख्यानाचे आयोजन दिनांक ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी करण्यात आले होते. डॉ. किरण सोनेकर यांनी कॅन्सर आजारा संदर्भात मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ. शुचीस्मिता मिश्रा आणि रासेयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश

कार्य छोटे असले तरी प्रयत्न मोठे असावेत.

अवचट व्यासपीठावर उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे संचालन प्रा.पवन रेवतकर तर आभार प्रा. विलास कांबळे यांनी केले.

राष्ट्रीय सेवा योजना सल्लागार समितीची बैठक :-

दिनांक ६ ऑक्टोबर २०२२ रोजी प्राचार्य डॉ. एम.जी.चांदेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली सल्लागार समितीची बैठक पार पडली. याप्रसंगी श्रीमती मीरा कडवे समुपदेशक तसेच राष्ट्रीय सेवा योजना समितीचे सर्व सदस्य आणि विद्यार्थी प्रतिनिधी कुमारी नंदनी प्रजापती उपस्थित होती.

राष्ट्रीय एकता दिवस :-

राष्ट्रीय सेवा योजना समिती आणि एनसीसी यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयात ३१ ऑक्टोबर २०२२ रोजी सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या जयंतीनिमित्त राष्ट्रीय एकता दिवस साजरा करण्यात आला. त्या अंतर्गत एकता शपथ कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. प्राचार्य डॉ. मुरलीधर चांदेकर यांनी उपस्थिताना शपथ दिली.कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी डॉ. अविनाश अवचट तर आभार एनसीसी प्रमुख डॉ. अभय मुदगल यांनी केले.

पंडित जवाहरलाल नेहरू जयंती :-

दिनांक १४ नोव्हेंबर २०२२ रोजी पंडित जवाहरलाल जयंती निमित्त इतवारी स्थित नेहरू पुतळ्याला स्वच्छ करून पुष्प अर्पण करण्यात आले. याप्रसंगी राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश अवचट प्रा.विलास कांबळे प्रा. पवन रेवतकर आणि स्वयंसेवक उपस्थित होते.

रक्तदान आणि हिमोग्लोबिन तपासणी शिबीर :-

संजीवनी ब्लड डोनर सेल, राष्ट्रीय सेवा योजना समिती आणि एनसीसी च्या संयुक्त विद्यमाने १९ जानेवारी ला वर्धमान नगर येथे जनजागृती रॅली काढण्यात आली. दिनांक २० जानेवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात रक्तदान आणि हिमोग्लोबिन तपासणी शिबीर घेण्यात आले. या शिबिरात एकूण ५० विद्यार्थ्यांनी रक्तदान केले तर ३४० विद्यार्थ्यांनी हिमोग्लोबिन तपासणी करून घेतली. दिनांक २१ जानेवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात हिमोग्लोबिन आणि आहार समुपदेशन या विषयावर डॉ. सुमिता जोगड शासकीय आयुर्वेद महाविद्यालय नागपूर यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमात १६५ विद्यार्थी उपस्थित होते.

नेताजी सुभाष चंद्र बोस जयंती :-

दिनांक २३ जानेवारी २०२३ रोजी नेताजी सुभाषचंद्र बोस जयंती निमित्त दत्तक पुतळा नेताजी सुभाष चंद्र बोस यांच्या पुतळ्याला स्वच्छ करून पुष्पहार अर्पण करण्यात आले. याप्रसंगी प्रभारी प्राचार्य डॉ.शुचिस्मिता मिश्रा, राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ.अविनाश अवचट, प्रा. विलास कांबळे डॉ. मीना देशमुख डॉ. अमर बोंदरे आणि राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक उपस्थित होते.

संकट तुमच्यातली शक्ती जिध्द पाहण्यासाठीच येत असतात.

राष्ट्रीय सेवा योजना शिबिर :-

व्ही. एम. व्ही. वाणिज्य, जे.एम. टी. कला आणि जे. जे. पी. विज्ञान महाविद्यालय वर्धमान नगर नागपूर चे राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष हिवाळी शिबिर दत्तक ग्राम घोरपड (शिरपूर)येथे दिनांक ८ ते १४ फेब्रुवारी २०२३ दरम्यान घेण्यात आले. स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव अंतर्गत युवकांचा ध्यास ग्राम शहर विकास या संकल्पनेवर आधारित शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. ग्रामस्वच्छता, अंधश्रद्धा निर्मूलन, पर्यावरण संरक्षण, वृक्षारोपण, आरोग्य तपासणी, रक्तदान आणि नेत्र तपासणी हे उपक्रम या शिबिरांतर्गत राबविण्यात आले. या शिबिराचे उद्घाटन महाविद्यालयाच्या आय क्यू ए सी समन्वयक डॉ. शुचीस्मिता मिश्रा यांनी केले. घोरपड गावच्या सरपंच श्रीमती ताराबाई कडू, उपसरपंच श्री अनिकेत वानखेडे सहकार्यक्रम अधिकारी डॉ. मीना देशमुख याप्रसंगी व्यासपीठावर उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन राष्ट्रीय सेवा योजना प्रतिनिधी कुमारी नंदिनी प्रजापतीने, प्रास्ताविक राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश अवचट तर आभार प्रा. विलास कांबळे यांनी केले. सात दिवशी शिबिरात बौद्धिक कार्यक्रम, विद्यार्थी व्यक्तीमत्त्व पूरक कार्यक्रम आणि गावकऱ्यांच्या सहकार्याने सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, अंधश्रद्धा निर्मूलन, आपत्ती व्यवस्थापन यासारख्या विषयांवर स्वयंसेवकांनी नाटकांचे सादरीकरण केले. शिबिराच्या समारोपीय कार्यक्रमापूर्वी डॉ. निरज व्यास, डॉ. कीर्ती काळे यांचे काव्य पाठ सादर करण्यात आले. समारोपीय कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. मुरलीधर चांदेकर यांनी स्वयंसेवकांच्या कार्याची स्तुती करून या शिबिर यशस्वीते बद्दल अभिनंदन केले. याप्रसंगी व्यासपीठावर सरपंच श्रीमती ताराबाई कडू, ग्रामपंचायत सदस्य गीता पांडे, सुनिता कार्वेकर, भारती मानमुंडरे, प्रकाश खांडेकर उपस्थित होते. राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश अवचट यांनी सात दिवशीय शिबिराचा अहवाल सादर केला. स्वयंसेवकांनी शिबिराचे अनुभव कथन केले. कार्यक्रमाचे संचालन कुमारी प्रेरणा ठवकर तर आभार प्रा. विलास कांबळे यांनी केले. शिबिराच्या यशस्वीतेसाठी डॉ. अरविंद युगंधर, डॉ. अमर बोंदरे, डॉ. राखी जाधव डॉ. निरव पंड्या प्रा. पवन रेवतकर तसेच श्री कुणाल कडू आणि श्री मुरलीधर मानमुंडरे या ग्रामस्थांनी सहकार्य केले.

राज्यस्तरीय साहसी क्रीडा शिबिर :-

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग मंत्रालय मुंबई आणि संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना राज्यस्तरीय साहसी क्रीडा शिबिर मध्ये आपल्या महाविद्यालयाची राष्ट्रीय सेवा योजना स्वयंसेविका कुमारी नंदिनी प्रजापती हिने दिनांक २ ते ६ नोव्हेंबर २०२२ रोजी चिखलदरा येथील शिबिर यशस्वी पणे पूर्ण केल्याबद्दल महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य डॉ. शुचितस्मिता मिश्रा यांनी अभिनंदन केले.

आव्हान-२०२२ राज्यस्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबीर :-

कवियत्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ जळगाव येथे दि. १९ ते २८ डिसेंबर २०२२ पर्यंत झालेल्या आव्हान -२०२२ राज्यस्तरीय आपत्ती प्रशिक्षण शिबिरामध्ये आपल्या महाविद्यालयाचा राष्ट्रीय सेवा योजनेचा स्वयंसेवक नयन राऊत याने शिबिर यशस्वीपणे पूर्ण केल्याबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. मुरलीधर चांदेकर यांनी अभिनंदन केले.

आपदा मित्र प्रशिक्षण शिबीर :-

जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण नागपूर यांचे द्वारे नागपूर जिल्ह्यातील युवक युवती साठी आपदा मित्र हा उपक्रम राबविण्यात येत आहे . दिनांक २१.०१.२०२३ ते ०१.०२.२०२३ या दरम्यान १२ दिवसीय निवासी प्रशिक्षण शिबिरात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या १० स्वयंसेवकानी सहभाग घेतला. या शिबिरात उत्कृष्ट स्वयंसेवीका म्हणून कुमारी नंदिनी प्रजापतीला सन्मानित करण्यात आले. दिनांक १४.०२.२०२३ ते २४.०२.२०२३ या दरम्यान १२ दिवसीय निवासी प्रशिक्षण शिबिरात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या १० स्वयंसेवकानी सहभाग घेतला. या शिबिरात उत्कृष्ट स्वयंसेवीका म्हणून कुमारी खुशबू शाहू आणि प्रशांत पटले यांना सन्मानित करण्यात आले.

राष्ट्रीय एकता शिबीर :-

राष्ट्रीय एकता शिबीर (NIC) कलकत्ता येथे दिनांक १८.०२.२०२३ ते २४.०२.२०२३ आयोजित शिबिरात आपल्या महाविद्यालयाचा राष्ट्रीय सेवा योजनेचा स्वयंसेवक नयन राऊत याने सहभाग घेतला. राष्ट्रीय एकता शिबीर (NIC) नागपूर येथे दिनांक २६.०२.२०२३ ते ०४.०३.२०२३ आयोजित शिबिरात आपल्या महाविद्यालयाचा राष्ट्रीय सेवा योजनेची स्वयंसेवीका कुमारी नंदिनी प्रजापती हिने सहभाग घेतला.या शिबिरात घेण्यात येणाऱ्या गीत गायन स्पर्धेत तिने तृतीय क्रमांक प्राप्त केला. तसेच आपल्या महाविद्यालयाचे राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी डॉ. अविनाश अवचट यांची निवड विद्यापीठाच्या वतीने राष्ट्रीय एकता शिबिरात शिबीर व्यवस्थापक म्हणून करण्यात आली होती.

कठोर मेहनत ही प्रार्थनेच्या समान आहे.

Highlights of the events related to Cultural advancement in VMV College in the session 2022-23.

VMV College of East Nagpur has been contributing in inculcating the cultural values among its stakeholders since last so many years by organizing various activities.

Few highlights are as follows:

1. HAR GHAR TIRANGA MAHOTSAV

To elevate the patriotic effect of Azadi Ka Amrit Mahotsav in the educational institutions, VMV College participated in this event with full enthusiasm. As, the National flag exhibits the hope and aspirations of the people of India and proves to be an important symbol of our national pride, College organized a sale of National Flag within the premises for all the stakeholders of the institution. Following events were organized to celebrate Har Ghar Tiranga successfully.

- a) Tiranga Rally
- b) Selfie with Tiranga

2. BIRTH AND DEATH ANNIVERSARIES

To commemorate the birth anniversaries of legends of Azad Bharat, VMV College paid tribute by organizing events like-

Dr. Ambedkar Jayanti- 14th April 2022

Rashtrasant Tukdoji Maharaj Jayanti- 30th April 2022

Gandhi Jayanti -2nd October 2022

Subhash Chandra Bose Jayanti- 23rd January 2023

Chhatrapati Shivajimaharaj Jayanti- 19th February 2023 (Celebrated on 20th Feb'23)

Shahid Diwas- 23rd March 2023

3. INTERNATIONAL YOGA DAY CELEBRATION

'The 7th International Yoga Day' was observed on 21st June, 2022 by the stakeholders of the college in PiyushBhai Thakkar Sabhagruh.

4. INDIAN SCIENCE CONGRESS ASSOCIATION-2023 in NAGPUR

108th Indian Science Congress was held from January 3 -7, 2023 at R.T.M. Nagpur University, Nagpur. VMV College made its relevant contribution in the success of the event by organizing-

- Paper presentation by College faculties

- Participation in cultural event of ISCA by presenting different dance forms (Garba and Gidda).
- Student Visits
- Kisan Visit

1. RESIDENTIAL CAMP by NSS at GHORPAD (Mah.)

As a premium project of NSS, Residential Camp by NSS was organised in Ghorpad Village near Nagpur. The famous Hindi poets of Nagpur Dr. Kirti Kale and Dr. Neeraj Vyas presented their work for entertaining the villagers. The villagers too participated in various cultural events organised by NSS.

2. KALAVISHKAR

To encourage the visually impaired girl and to salute her “NEVER SAY DIE” spirit....VMV College felicitated the International Blind Swimmer(Ishwari Pandey) who had so many records to her credit in various swimming competitions at State , National and International level.

3. CONFERENCES

Today being the era of research and environment sensitivity, National conferences were organized by Department of Commerce and Hindi Department, where research papers were invited to get insight of various new approaches in their respective fields. Theme of Commerce Conference : **Innovative and Sustainable Development Practices**

Theme of Hindi Conference: **Samkaleen Hindi Sahitya Me ParyavaranVimarsh**

4. WOMEN'S DAY CELEBRATION

Famous Woman Activist – Mrs Madhuri Sakulkar and Mrs Volga Thakar were invited to create awareness among female's rights and duties in the institute. Female sanitation workers of the college were felicitated to mark International Women's day.

5. G20 SUMMIT, Nagpur.

An awareness camp was organized by Computer Science Department to make students aware of the Event of G20 to be held in Nagpur.

Academic Development : Support Activities

The growth of a disciple, now, no more rests exclusively on the designed curriculum meant for related streams, by the apex bodies, rather it has gone beyond the trodden path, that envisages result-oriented support activities for the complete academic development, Hence, keeping with the pace of changes in the field of employment, our institution has shouldered the responsibility of moulding the disciple's personality in view of their employability.

We have created the following capability enabling facilities.

Computer Aided language lab (CALL) :

A unique venture to upgrade the ability of students in listening, understanding and speaking English Language following the Received Pronunciation (RP) through training for voice modulation.

Electronics Lab:-

A Fully equipped and operative electronic lab caters to the subject requirements of students offering electronics as an elective subject.

Career Counseling and Placement cell:-

This scheme looks after the preparatory part of a students' prospective career and invites corporate houses for their requirements based placements.

NET/SET Coaching:-

Students with Master's degree aspiring to take up teaching career in colleges are being trained to face the National and State Level Eligibility Tests.

Staff Training Centre :

The college is equipped with the staff training centre which trains teachers about advanced mode of teaching using the ICT.

Lifelong Education & Extension :

The College runs certificate course in collaboration to RTM Nagpur University Under Jeevan Shikshan Abhiyan.

Crash Course :

The college runs regular crash courses to benefit student with communication skills & other academic skills.

If you want something done right, you have to do it yourself.

Network Resource Centre :

An obligatory facility for all institutions of higher education, is available with us that caters to the needs of both staff & students seeking information required for academic and research purpose.

Soft Skills Development Programme :

Under these scheme, training is imparted to enhance the students ability to communicate fluently in English in different situations keeping in view the total personality development of the student.

Women Cell -

The cell functions towards redressal of grivences, if any, of all the women (teachers and students) of the college.

Students development committee -

It provides health care facilities to the girls students through rubella vaccination camp. To inculcate moral values amongst the students committee organizes visit to old age home With the objective of providing a pollution free environment ,college organized Nirmalay visarjan drive every year on the eve of ganesh visarjan

Gymnasium :

The College has a well equipped gymnasium for students and teachers.

Movie Club:-

The movies with the purpose of educating students are screened. Improvement of students in English accent, vocabulary and overall awareness is the sole aim of this venture.

Counselling Cell (Saarathi) :-

The cell has been established to counsel students facing problems in their social, psychological, domestic or academic realm.

Sanjivani Blood Donor's Cell :

To inculcate social consciousness among its students, the college has established the 'Sanjivani Blood Donor's cell

Centre for Enhancement of Employability Skill

Various short term professional courses, like Hardware, Networking, Tally, Soft Skills & Spoken English have been started.

Science Laboratories :

Well Equipped Science Laboratories for Post Graduate Students

AVAILABLE COURSES

SENIOR COLLEGE (CONVENTIONAL)

- B.Com. (Medium : English, Hindi, Marathi)
- B.A. (Medium : Hindi, Marathi & English)
- B.Sc. (PCM Group and Physics, Maths and Computer)
- B.Sc. (Chemistry, Botany, Zoology)
- M.Com. (Master of Commerce)
- M.A. (English Lit.)
- M.A. (Hindi)
- M.A. (Economics)
- M.Sc. (Maths, Chemistry, Physics)

PROFESSIONAL COURSES

- B.B.A. (Bachelor of Business Administration)
- B.C.A. (Bachelor of Computer Application)
- B.C.C.A. (B.Com. Computer Application)
- M.C.A. (Master in Computer Application)
- M.C.M. (Master of Computer Management)
- P.G.D.C.C.A. (P.G. Diploma in Computer & Commercial Application)
- B.Voc. (Acting, Theatre & Stage Craft)

Ph.D Research center - Commerce

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nasik

- Master in Business Administration (M.B.A.)
- Bachelor of Commerce (B.Com.) in English, Marathi
- Bachelor of Arts (B.A.) Marathi
- Preparatory Course in Marathi, English

Education is not preparation for life, education is life itself.

Shri Nagpur Gujarati Mandal, Nagpur
====* TRUSTEE MANDAL *====

* Adv. Shri Chandrakantbhai J. Thakar	Chairman
* Shri Rajivbhai R. Patel	Trustee
* Shri Rameshbhai M. Shah	Trustee
* Shri Prakashbhai N. Suchak	Trustee
* Shri Rajeshbhai S. Thakkar	Trustee
* Shri Rakeshbhai N. Joshi	Trustee
* Shri Rajeshbhai P. Patel	Trustee
* Shri Devendrabhai M. Dave	Trustee

Education is the key to unlocking the golden door of freedom.

Shri Nagpur Gujarati Mandal, Nagpur
===== * EXECUTIVE BODY * =====

01. Shri Yogeshbhai H. Patel	President
02. Adv. Shri Narendrabhai K. Jha	1st Vice President
03. Shri Mahendrabhai C. Patel	2nd Vice President
04. Adv. Shri Sanjaybhai C. Thakar	General Secretary
05. Shri Chandreshbhai S. Badani	Secretary
06. Shri Sundarbhai K. Patel	Secretary
07. Adv. Shri Chandrakantbhai J. Thakar	Life Member
08. Shri Vrijlalbhai V. Patel	Life Member
09. Shri Bhanubhai M. Patel	Member
10. Shri Dhirajlal P. Patel	Member
11. Shri Khetabhai S. Patel	Member
12. Adv. Shri Vinodbhai D. Patel	Member
13. Shri Shashikantbhai B. Ajmera	Member
14. Shri Harishbhai S. Patel	Member
15. Shri Nileshbhai P. Patel	Member
16. Dr. Shri Piyushbhai C. Thakkar	Member
17. Shri Bhagwanbhai P. Patel	Member
18. Shri Yogeshbhai K. Joshi	Member
19. Shri Ramdasbhai C. Vajani	Member
20. Shri Gopalbhai J. Patel	Member
21. Shri Rohitbhai V. Patel	Member

Sr. College Committee for the Academic Session 2022-23

Sr. No.	Name of Committee	Convener
1	Academic Planning and Skill Development Committee	Dr. (Mrs.) S. R. Karnagutkar
2	Academic Resource Mobilisation	Dr. A. I. Mudgal
3	Admission Cell (UG)	Dr. (Mrs.) A. S. Singh
4	Admission Cell (PG)	Dr. M. B. Vyas
5	Admission Cell (B.Voc.)	Dr. A. I. Mudgal
6	Alumni Committee	Dr. M. B. Vyas
7	Annual Magazine Committee	Dr. (Mrs.) M. A. Deshmukh
8	Anti Sexual Harassment Committee	Dr. (Mrs.) S. A. Pande
9	Backward Students' Caring Committee	Dr. A. C. Yugandhar
10	Campus Beautification Committee	Dr. (Mrs.) M. A. Deshmukh
11	Competitive Exam Coaching Centre Committee	Dr. A. R. Gore
12	Continue Adult Education निरंतर प्रौढ शिक्षण	Mr. V. B. Kamble
13	Counseling Cell	Dr. (Mrs.) S. R. Mishra
14	Cultural Activities Committee	Dr. A. K. Bondre
15	Discipline & Anti-Ragging Committee	Dr. M. B. Vyas
16	Earn & Learn Cell	Dr. B. C. Bhuptani
17	Examination & Evaluation Committee	Dr. D. N. Padole
18	Feedback Committee	Dr. (Mrs.) P. G. Pandya
19	Grievance & Redressal Cell	Libn. (Ms.) J. N. Wakude
20	ICT Committee	Mrs. M. M. Ghotkar
21	Internal Quality Assessment Cell (IQAC)	Dr. (Mrs.) S. R. Mishra
22	Language Lab	Dr. (Mrs.) P. G. Pandya
23	Library Committee	Ms. J. N. Wakude
24	Mentoring Committee	Dr. S. R. Choubey
25	NCC Committee	Dr. A. I. Mudgal
26	Network Resource Centre Committee	Mrs. M. M. Ghotkar
27	NIRF Cell	Mr. N. H. Gaikwad
28	NSS Unit	Mr. A. B. Awachat
29	Perspective Plan Committee	Dr. (Ms.) S.V. Deogirkar
30	Prospectus and I-Card Printing Committee	Dr. A. R. Gore
31	Rainbow - Journal Committee	Dr. M. J. Kolhatkar
32	Research & Development Committee	Dr. M. J. Kolhatkar
33	Retired Employees Felicitation Committee	Dr. (Mrs.) A. S. Singh
34	Sanjeevani Blood Donor Cell	Dr. (Mrs.) S. S. Gawande
35	Social Extension Committee	Mrs. M. M. Rajdev
36	Sports Committee	DPES – Dr. N. A. Pandya
37	Srujan Wallpaper Committee	Dr. (Mrs.) R. M. Jadhav
38	Staff Placement Committee	Mr. N. H. Gaikwad
39	Studen Welfare Committee	Dr. B. C. Bhuptani
40	Teachers & Parents Committee	Dr. (Mrs.) S. S. Khedikar
41	Time Table Committee	Dr. A. R. Gore
42	Training & Placement Cell	Dr. P. M. Chauhan
43	VMV Bulletin Committee	Dr. (Ms.) S. A. Jeswani
44	Website Updation & Maintenance Committee	Mrs. M. M. Ghotkar
45	Women's Cell	Dr. (Mrs.) R. M. Jadhav

The pen is mightier than the sword.

TEACHING STAFF (Degree College) 2022-2023

S.No.	Name of the Employee	Designation	Subject
01.	Dr. M. G. Chandekar	Principal	Commerce
02.	Dr. D. N. Padole	Asso.Prof.	Commerce
03.	Prof. N. H. Gaikwad	Asso.Prof.	English
04.	Dr. (Mrs.) A. S. Singh	Asso.Prof.	Hindi
05.	Dr. A. C. Yugandhar	Asso.Prof.	Marathi
06.	Dr. (Mrs.) S. S. Khedikar	Asso.Prof.	Pol.Sci.
07.	Dr. (Ms.) S. A. Jeswani	Asso.Prof.	Hindi
08.	Dr. P. M. Chauhan	Asso.Prof.	Commerce
09.	Dr. A. R. Gore	Asst.Prof.	Commerce
10.	Dr. (Mrs.) S. S. Gawande	Asst. Prof.	Economics
11.	Dr. (Mrs.) M. A. Deshmukh	Asst.Prof.	Commerce
12.	Dr. A. K. Bondre	Asst. Prof.	Pol.Sci.
13.	Dr. (Mrs.) R. M. Jadhao	Asst. Prof.	Marathi
14.	Dr. (Mrs.) S. R. Mishra	Asst Prof.	History
15.	Prof. V. B. Kamble	Asst. Prof.	Economics
16.	Dr. (Mrs.) S. R. Karangutkar	Asst.Prof.	Commerce
17.	Dr. M. B. Vyas	Asst.Prof.	Commerce
18.	Ms. J. N. Wakude	Librarian	
19.	Dr. M. J. Kolhatkar	Asst.Prof.	Commerce
20.	Dr. (Mrs.) S. A. Pande	Asst. Prof.	Home Eco.
21.	A. B. Awachat	Asst. Prof.	History
22.	Mrs. M. M. Ghotkar	Asst. Prof.	Comp.Sci.
23.	Dr. S. V. Deogirkar	Asst. Prof.	English
24.	Dr. B. C. Bhuptani	Asst. Prof.	Commerce
25.	Dr. P. G. Pandya	Asst. Prof.	English
26.	Mrs. M. M. Rajdev	Asst. Prof.	Commerce
27.	Dr. S. R. Choubey	Asst. Prof.	Physics
28.	Dr. N. A. Pandya	Director of Phy. Edu.	Phy. Edu..

Kindness is the language that the deaf can hear and the blind can see.

ગુજરાતી વિભાગ

અનુક્રમણિકા

◆ સંપ – સુહૃદભાવ-એકતા

G1

સંપ-સુહૃદભાવ-એકતા

સંપ-

આ જીવનમંત્ર દરેક ક્ષેત્રે, દરેક વ્યક્તિને, દરેક કુટુંબને, દરેક સંસ્થા કે સમાજને, દરેક રાષ્ટ્રને અને સમગ્ર વિશ્વને ઉપયોગી છે.

સમૂહમાં રહેવું એ માનવનો સ્વભાવ છે. છતાં આ જીવનમંત્રના અભાવે ઝઘડા થાય છે. ભારત ઉપર પરદેશી શાસન વર્ષો સુધી રહ્યું તેનું મૂળ કારણ કુસંપ-એકતાનો અભાવ.

દરિયાકાંઠે એકવાર ચાર ભાઈ તપ કરતા હતા. દરિયાએ બ્રાહ્મણરૂપ લઈ ચાર ભાઈઓને જુદા પાડી એક-બીજામાં કુસંપ કરવા પ્રયત્ન કર્યો. પણ ચારેય ભાઈઓનો એક જ અભિપ્રાય નીકળ્યો કે ‘મારો ભાઈ મારા માટે ખોટું કરે નહિ ને ખોટું વિચારે પણ નહિ.’ તેમનો આવો સંપ જોઈ દરિયાદેવે ફાંટ ભરીને રત્નો દઈ દીધાં.

ટીટોડીનાં બચ્ચાંને દરિયો પાણીમાં ખેંચી ગયો. ટીટોડીની આખી નાત ભેગી થઈ અને દરિયાને ખાલી કરવા તૈયાર થઈ. આ જ્ઞાતિસંપ જોઈ ભગવાને ગરૂડજીને આજ્ઞા કરી: ‘તમે તમારી નાતને મદદ કરો, ગરૂડજીએ પાંખથી જે ધૂળ ઉડાડવા માંડી કે દરિયો પુરાવા માંડ્યો. દરિયો ગભરાઈને નમી ગયો અને ટીટોડીનાં બચ્ચાં પાછાં આપી દીધાં. એટલે સંસ્કૃતમાં કહ્યું છે : ‘સંહતિઃ કાર્યસાધિકા’ સંપથી અશક્ય કાર્ય પણ શક્ય બને છે. વળી કહ્યું છે કે ‘સંઘે શક્તિઃ કલૌ યુગે’ કળિયુગમાં સંઘશક્તિ જ બળવાન છે. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે ‘યુનાઈટેડ વી સ્ટેન્ડ ઍન્ડ ડીવાઈડ્ડ વી ફોલ.’ સંપ ત્યાં જંપ. કુસંગ ત્યાં કળિ-આ જ વાતને દઢ કરે છે.

‘સંપ વગર ઘરના ગોળાનું પાણીય સુકાઈ જાય. એટલે કે ગોળાનું પાણી બધાં પીવે પણ તેમાં કોઈ ઉમેરે નહિ !’ આવી રીતે સંપ હોય તો બહારનો શત્રુ તો નહિ પણ અંતઃશત્રુ પણ પરાભવ ન કરે અને અધર્મસર્ગ પ્રવેશે જ નહિ

એકતા :

એકતાનું મૂળ છે નિષ્ઠા. આ નિષ્ઠામાં ફેર હોય તો એકતા તૂટે. ટાંઝાનિયાના માજી રાષ્ટ્રપતિ જુલિયસ ન્યરેરેએ એકવાર કહેલું કે, ‘વ્યક્તિગત ભારતીય બુદ્ધિશાળી છે પણ તે બધા ભેગા થાય ત્યારે ભેંસની જેમ વર્તે છે !’ ભારતની આ જ વાતને કોઈ ચિંતકે ‘ઈન્ટેલીજન્ટ ફેઈલર’-બૌદ્ધિક નિષ્ફળતા કહી છે. પાંડવોને ‘કરિષ્યે વચનં તવ’ મુજબ એક કૃષ્ણ કહે તેમ જ કરવાનો નિર્ધાર હતો તો તેઓની જીત થઈ. દુર્યોધને સેનાપતિ પદે ભીષ્મને નીમેલા પણ તે કર્ણ, દુઃશાસન, શકુનિ વગેરેની સલાહ પ્રમાણે વર્તતા હતા તો તેમની હાર થઈ. અંગ્રેજીમાં પ્રસિદ્ધ કહેવત છે કે ‘લવ ઓલ, ટ્રસ્ટ ફ્યુ બટ ફોલો વન’. બધાને ચાલો, વિશ્વાસ થોડાનો જ કરો પણ અનુસરણ તો એકનું જ કરો!’ અમેરિકામાં માનસશાસ્ત્ર વિષયક સંશોધનકાર પ્રોફેસરો ગાંડાઓની એક વિખ્યાત હોસ્પિટલમાં ગયા. તેમાં બસો ગાંડા હતા અને સંચાલકો ચાર-પાંચ હતા. તેમણે સંચાલકોને પૂછ્યું : ‘તમે આટલા ઓછા છો તો આ બધા ગાંડા ભેગા થઈ તમને મારીને જતા નહિ રહે ?’

તેમણે કહ્યું : ‘ગાંડાઓ કોઈ દિવસ ભેગા થાય જ નહિ. ભેગા થઈને કામ કરે તો ગાંડા ન કહેવાય.

સુહૃદભાવ :

કોઈનાય અપકાર સામું જોયા વગર તેના ઉપર ઉપકાર કરવો તે સુહૃદપણું. ‘સુહૃદં સર્વભૂતાનામ્’ ગીતા કહે છે કે ભગવાન જ સૌના સાચા સુહૃદ છે. જીવોના અપકાર સામું જોયા વગર સૌને હવા-પાણી ખોરાક આપે છે. સુહૃદ એટલે મિત્ર. મિત્ર એટલે સૂર્ય. સૂર્યનાં કિરણો પાપી-પુણ્યશાળી, ગરીબ-તવંગર બધાના ઘેર પહોંચે છે. સુહૃદભાવ-મિત્રભાવની વિશિષ્ટ વાત આપડે રાજા અને પ્રધાનના પુત્રોની વાર્તા દ્વારા સમજી. પ્રધાનના પુત્રે સૂતેલા રાજાના કુંવરના ગળામાં છરીથી કાપો મારી લોહીને પડીયામાં ભરી પાટો બાંધી દીધો. પછી તે લોહી કુંવરના પૂર્વના વેરી સર્પને પાઈ તેને તેટલાથી સંતોષ પમાડી વિદાય કરી દીધો. રાજાના કુંવરે છરી વાગી એટલે ઘડીક આંખઉઘાડીને પોતાના મિત્રને જોયો પછી તરત જ આંખ બંધ કરી દીધી. તેને પૂછ્યું પણ નહિ કે આ તે કેમ કર્યું ?

સવારે પ્રધાનપુત્રે સામેથી પૂછ્યું : ‘રાતના બનાવ અંગે તમે મને કેમ કંઈ પૂછતા નથી ?

રાજાના કુંવરે કહ્યું : ‘મારો મિત્ર જે કંઈ કરતો હોય તે મારા સારા સાહેબ જ હશે.’

સીસલ્સના રાજા ડાયોનિસિપસે વાંકમાં આવેલા ડીમન નામના એક પ્રજાજનને ફાંસીની સજા કરી. ડીમને કહ્યું : ‘હું છેલ્લે છેલ્લે મારાં કુટુંબીઓને મળી આવું. પછી મને ફાંસીએ ચડાવજો.’ રાજાએ જામીન માગ્યો. પિથેયસ નામનો તેનો મિત્ર જામીન થયો. મુકર થયેલી તારીખ આવીછતાં ડીમન દેખાયો નહીં. પિથેયસ રાજા પાસે આવી ગયો અને બોલ્યો : ‘મને ફાંસીએ ચડાવી દો.’ આને ફાંસીએ ચડાવવાની તૈયારી થતી હતી ત્યાં ડીમન હાંફતો હાંફતો આવી પહોંચ્યો અને રાજાને કહ્યું : ‘મારું વહાણ તોફાનમાં ફસાયેલું તેથી મોડું થયું પણ હવે હું આવી ગયો છું-મને ફાંસીએ ચડાવો.’

રાજાએ આ બંનેની મિત્રતા જોઈ ખુશ થઈ બંનેને છોડી મૂક્યા. ચિત્રરથ ગંધર્વે કૌરવોને કેદ કર્યા ત્યારે કૌરવોના અપકારને ન જોતાં પાંડવોએ-‘અન્યેઃ સહ વિરોધે તુ વયં પંચાધિકં શતમ્’-બીજો કોઈ ચડી આવે તો અમે એકસો ને પાંચ છીએ-એમ કહી ચિત્રરથને હરાવી કૌરવોને છોડાવ્યો. આનું નામ સુહૃદભાવ શરીરમાં મુખ્યભાગ હૃદય છે.’ ‘સુષ્ટુ હૃદયં યસ્ય સ ઈતિ સુહૃદ.’ હૃદય સાહે હોય તો આખું વિશ્વ પોતાનું લાગે. વિશ્વયુદ્ધો પણ ન થાય. સાહે હૃદય એ બધા ગુણોનો ઝરો છે.

‘સંગચ્ઠવમ્ સંવદ્ધવમ્ સં વો મનાંસિ જાનતામ્.’

‘દેવાભાગં યથાપૂર્વે સંજાનાના ઉપાસતે.’

સુહૃદભાવ હોય તો બધાનું બોલવું, ચાલવું એક સરખું રહે. બધાનાં મન પણ સરખાં રહે. સૂર્ય-ચંદ્રાદિ દેવો પ્રેમ અને સહકારથી પોતપોતાનું કાર્ય સંપીને કરે છે. તો જ પૃથ્વી ઉપર સુખાકારી વર્તે છે. જો તેઓમાં કુસંપ થાય તો બ્રહ્માંડની વ્યવસ્થા કથળી જાય. ઈસુએ પોતાના શિષ્યોને છેલ્લી આજ્ઞા આપેલી કે ‘તમે બધા પ્રેમથી સાથે રહેજો.’ આ આજ્ઞા પાળવી તે બધાને અઘરી લાગેલી. વેદ કહે છે : ‘સમાનો મંત્રઃ સમિતિ સમાનીઃ સમાના હૃદયાનિ વઃ’

આ જીવન માં તમારે ફક્ત અવગણવાની અને આત્મવિશ્વાસની જરૂર છે, અને પછી સફળતા નિશ્ચિત છે.

સુહૃદભાવ હોય તો આપણો મંત્ર-ધ્યેય, ચર્ચા, હૃદય-બધું સરખું જ રહે. નહિતર ભારતની વિધાનસભાઓ અને લોકસભામાં જેમ મારામારી થાય છે તેમ ઘરોઘર તેવું થઈને ઊભું રહે.

અંગ્રેજીમા કહેવત છે, 'A Family that prays together, stays together' પારાયાપણાના વ્યાધિથી પીડરતો, એકલવાયું અને અતડું જીવન જીવતો પશ્ચિમનો સમાજ હવે સમૂહમાં રહીને મનની શાંતિ ઝંખી રહ્યો છે.

‘કોઈ કહે તે ખમવું ને બીજાને તે વાત જણાવવી પણ નહિ કે ફલાણે મુને આમ કહ્યું.’ અહોહો ! મારાં મોટાં ભાગ્ય કે આવા કે’ નારા ક્યાંથી મળે ? એમ કહેનારાનો ગુણ લેવો. સુહૃદપણું હશે તો જબરા ગુણ આવશે માટે અવશ્ય સુહૃદપણું રાખવું.

પ્રિયલ જે.નથવાણી

XII Com (E1)

मराठी विभाग
* अनुक्रमणिका *

गुरुशिष्य	M1
भारतीय संस्कृती	M2
भारत एक सांस्कृतिक देश	M3
भारतीय संस्कृती	M5
अभिमान संस्कृतीचा	M5

गुरुशिष्य

भारतीय संस्कृतीत गुरुभक्ती म्हणजे एक अत्यंत मधुर असे काव्य आहे. ज्ञानेश्वरांनी ज्ञानेश्वरीच्या तेराव्या अध्यायात या गुरुभक्तीचा अपार महिमा गाईला आहे. गुरु म्हणजे केवळ शिक्षक नव्हे. केवळ आचार्य नव्हे. शिक्षक त्या त्या विशिष्ट ज्ञानाशी आपला थोडाफार परिचय करून देत असतात. त्यांचा हात धरून आपण ज्ञानाच्या अंगणात येतो. परंतु गुरु आपणास ज्ञानाच्या गाभाऱ्यात घेऊन जातो. त्या त्या ध्येयभूत ज्ञानाशी गुरु आपणांस एकरूप करून टाकतो. ज्ञानाशी तन्मय झालेला गुरु शिष्याचीही समाधी लावतो. गुरु म्हणजे उंचबळणारा ज्ञानसागरच.

शिक्षकाजवळ परिश्रमाने आपण ज्ञान मिळवितो. परंतु गुरूजवळ प्रणाम व सेवा हेच ज्ञानाचे मार्ग असतात. नम्रता ज्ञानाचा खरा आरंभ आहे. केवळ विनम्र होऊन येणारा हा जो ज्ञानोपासक शिष्य. त्याची जातकुळी गुरु विचारीत नाही. तळमळ ही एकच वस्तु गुरु ओळखतो. शत्रुकडचा कचही प्रेमाने पायाशी आला तर शुक्राचार्य त्याला संजीवनी देतील. रिकामा घडा घेऊन गुरूजवळ कोणीही या तुमचा घडा भरून जाईल.

गुरु आपणांस संपूर्ण ज्ञानाची भेट करवितो. त्या त्या ज्ञान प्रांतातील या क्षणापर्यंतच्या सकल ज्ञानाशी तो आपली सांगड घालून घेतो. सर्व भूतकाळ तो आपणांस दाखवितो. वर्तमानकाळाची ओळख देतो. भविष्यकाळाची दिशा सांगतो. गुरु म्हणजे आतापर्यंतचे संपूर्ण ज्ञान. गुरु म्हणजे एकप्रकारे आपले ध्येय. आपल्याला ज्या ज्ञानाचा तहान आहे. ते ज्ञान अधिक यथार्थपणे ज्यांच्या ठिकाणी आपणास प्रतीत होते तो आपला गुरु होतो अशा गुरूला काही द्यावे लागत नाही त्याला कितीही दिले तरी ते थोडे आहे. मनुस्मृतीत सांगितले आहे. “अरे तुझ्याजवळ द्यावयास काहीच नसते तर एक उदककुंभ भरून दे. एक फूल दे “शिष्याने किती दिले हे पाहावयाचे नसते जे दिले त्यात कृतज्ञतेचा सागर भरलेला असतो. सारे हृदय त्यात ओतलेले असते.

खरा गुरु आपल्या पुढे जाणाऱ्या शिष्याचे कौतुकच करतो. शिष्याकडून पराजय होण्यात गुरूला अपार आनंद होतो. कारण शिष्याचा विजय हा गुरुचाच विजय असतो. गुरूने जे पेरले त्याचाच तो विकास असतो. गुरु ज्या ज्ञानाची उपासना करीत होता त्या ज्ञानाचीच ती पूजा असते. त्या ज्ञानाचेच ते वाढते वैभव असते. अण्णासाहेब पटवर्धन लोकमान्यांना शतआशीर्वाद देत व गोखले गांधीची स्तुतीस्तोत्रे गात. अशा गुरूंचे ऋण कसे फिटणार ? त्यांचे कोणत्या शब्दांनी स्तवन करू.

गुरूर्ब्रम्हा गुरूर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वराः।

गुरु : साक्षात् परब्रम्ह तस्मै श्रीगुरवे नमः॥

गुरूंचे वर्णन करण्यास वाणी तोकडे पडते.

गुरु म्हणजे देव, गुरु म्हणजे सर्वकाही

जनकाचा याज्ञवल्क्य गुरु, जनक शुक्राचार्याचा गुरु, निवृत्तीचा शिष्य ज्ञानदेव, रामानंदाचे शिष्य कबीर असे हे संबंध शब्दांनी वर्णन करता येणार नाही. जीवन स्वच्छ, शुध्द, शांत व्हावे अशी जोपर्यंत ते तळमळ माणसास राहिल तोपर्यंत हे संबंधही जगात राहतील हे संबंध भारतातच नाही तर जगातही राहतील. हे राहण्यातच जगाचे कल्याण आहे.

कु. स्वाती आष्टनकर

१२ वी वाणिज्य (मराठी)

अपयश ही यशाची पहिली पायरी आहे.

भारतीय संस्कृती

देशात विविध संस्कृतीचे मिश्रण,
भारतीयांना वाटतो याचा अभिमान.
जगाला सांगतो संस्कृतीचे गुणगान,
विविधते मध्ये एकता हीच आमची शान.

आमच्या संस्कृतीला लागले कां ग्रहण?,
सहिष्णुतेचे कां घेतले असहीष्णुतेने स्थान.
वैज्ञानिक दृष्टिकोणाचे झाले कसे पतन,
देशात अंधश्रद्धेचे माजले सर्वत्र थैमान.

माणूस झाला माणसाचा कट्टर दुश्मन,
क्षणीक सुखासाठीच करतो कारस्थान.
आज नाही राहिली मानवता मूल्यवान,
कसे करावे या समृद्ध संस्कृतीचे जतन.

कु. युक्ता करनकर

११ वी विज्ञान

भारत एक सांस्कृतिक देश

मित्रांनो जगभरामध्ये आपल्या भारतीय देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही भिन्न ओळखली जाते. कारण आपल्या भारत देशातील संस्कृती ही देशातील इतर सर्व संस्कृती पेक्षा अतिशय भिन्न आणि प्रसिद्ध आहे. भारतीय संस्कृती मध्ये शिष्टाचार, सभ्यता, संवाद, धार्मिक, संस्कार, श्रद्धा आणि मूल्य इत्यादी महत्वाचे घटक आहेत आणि या घटकांच्या आधारावर भारतीय संस्कृती चालते. आपण खूप प्रगती केली आहे. म्हणून आजच्या युगाला विज्ञानाचे युग मानले जाते. परंतु या विज्ञानाच्या युगामध्ये भारत हा एक मात्र असा देश आहे. जो आपली परंपरा आणि संस्कृती आज देखील कायम ठेवली आहे.

भारतातील विविध संस्कृती आणि परंपरा हे भारतीय देशाची ओळख आहे. आणि याच संस्कृतीमुळे भारत देशांमध्ये विविध जातीचे आणि धर्माचे लोक गुण्यागोविंदाने नांदतात. भारत हा संपूर्ण जगभरामध्ये एक मात्र असा देश आहे. जेथे संस्कृती आणि सभ्यतेचे पालन केले जाते.

भारतीय संस्कृती ही जगातील सर्वात जुनी संस्कृती मानली जाते. भारताच्या संस्कृतीला विविधतेत नटलेली संस्कृती म्हटले जाते. तसेच “विविधतेत एकता” हे विधान भारत देशांमध्ये प्रत्यक्ष स्वरूपात पाहायला मिळते.

भारत हा एक वैविध्यपूर्ण देश आहे येथे विविध धर्माचे लोक त्यांच्या स्वतःच्या संस्कृती आणि परंपरेसह शांततेने एकत्र राहतात. वेगवेगळ्या धर्मांच्या लोकांची भाषा, खाण्याच्या, सवयी, चालीरीती इत्यादी भिन्न आहेत. तरीही ते एकतेने राहतात.

तसेच भारतीय संस्कृती ही जगभरामध्ये प्रसिद्ध आहे. कारण भारत देशामध्ये सर्व जाती धर्माचे लोक गुण्या गोविंदाने राहतात. तसेच भारतामध्ये राहणाऱ्या प्रत्येक धर्माचे भाषा वेशभूषा आणि उत्सव जरी वेगळे असले तरी देखील भारतातील सर्व लोक एकत्र येऊन प्रत्येक सण उत्सव साजरे करतात.

रामायण आणि महाभारत भारतातील महान ग्रंथ आहेत आणि या ग्रंथानुसार भारतीय संस्कृती वाटचाल करते याव्यतिरिक्त भगवद्गीता ‘ज्ञानेश्वरी’ हे देखील भारतातील धार्मिक ग्रंथ आहेत वेद हा भारतातील सर्वात प्राचीन धर्मग्रंथ म्हणून ओळखला जातो.

भारत देशाचा इतिहास हा खूप महान आहे. कारण भारत देशाच्या इतिहासामध्ये संत ज्ञानेश्वर संत तुकाराम, संत एकनाथ यांसारख्या महान संतांनी जन्म घेतला. याशिवाय भारतामध्ये डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर, शिवाजी महाराज, महात्मा गांधी, लोकमान्य टिळक यांसारखे महान लोक होऊन गेले. त्यामुळे भारताचा इतिहास हा सोनेरी अक्षरांमध्ये लिहिलेला आहे. कोणत्याही देशाची संस्कृती ही जाती आणि समुदायाचा आत्मा आहे. भारत देशांमधील दिवसाची सुरुवात ही “भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय माझे बांधव आहेत. माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे.” या प्रतिज्ञेने होते.

इष्ट गोष्टींचा अभ्यास आणि अनिष्ट गोष्टींचा त्याग, यामुळेच मनुष्य यशस्वी ठरतो.

भारता व्यतिरिक्त इतर कोणत्याही देशामध्ये भारताप्रमाणे संस्कृती पाहायला मिळत नाही. कारण इतर देशातील संस्कृती आणि सभ्यता काळाच्या ओघामध्ये नष्ट झाली. परंतु भारत देशाची संस्कृती आणि सभ्यता ही आज देखील कायम आहे. भारतातील प्रत्येक भारतीय नागरीक हा भारतीय संस्कृतीचे पालन करतो. भारत देशामध्ये २९ राज्य आहेत व प्रत्येक राज्याची भाषा, वेशभूषा, राहणीमान, खाद्यपदार्थ, सण, उत्सव साजरा करण्याच्या पध्दती या देखील वेगवेगळ्या आहेत.

भारत देशामध्ये वेगवेगळ्या भाषा बोलल्या जातात. भारत देशाची राष्ट्रभाषा जरी हिंदी असली तरी देखील भारतातील प्रत्येक राज्यामध्ये वेगळी राज्यभाषा आहे. जवळ जवळ भारतामध्ये १७ मुख्य भाषा आहेत. रामायण आणि महाभारत यासारखे प्राचीन ग्रंथ, लिहिण्यासाठी संस्कृत भाषेचा वापर केला आहे. तर तामिळ ही भारताची सर्वात प्राचीन भाषा मानली जाते.

भारत देशामध्ये विविध सण आणि उत्सावाला अतिशय, महत्वाचे स्थान दिले जाते. भारत देशामध्ये वर्षभरामध्ये विविध सण साजरे केले जातात. वर्षाच्या सुरुवातीला गुढीपाडवा या सणाने होते. काळानंतर अक्षय तृतीय, वटसावित्री, पौर्णिमा, रक्षाबंधन, नागपंचमी, रंगपंचमी, होळी, बैल पोळा, गणेश चतुर्थी, लक्ष्मीपूजन, दिवाळी, दसरा, नवरात्र, भाउंबीज, रमजान ईद, बकरी ईद यासारखे वेगवेगळे सण साजरे केले जातात. प्रत्येक सणाचे महत्त्व हे वेगळे असते. भारत देशांमधील प्रत्येक धर्माचा नागरिक हा सण अतिशय उत्साहाने आणि आनंदाने साजरा करतो.

त्यामुळे भारत देशामध्ये गुरुना आणि वडीलधाऱ्या लोकांचा आदर आणि त्यांच्या आज्ञेचे पालन करणे हा प्रमुख धर्म मानला जातो.

भारत देशाच्या संस्कृतीचे पालन देवतांनी देखील केले. जेव्हा श्री राम भगवान यांनी वडिलांचे वचन पूर्ण करण्यासाठी १४ वर्ष वनवास पूर्ण केला होता. त्याचप्रमाणे अनेक कथा आहेत ज्या तुम्ही वाचू शकता आणि तुमच्या संस्कृतीचा अभिमान त्याप्रमाणेच महाभारतातील जेव्हा गुरु द्रोणाचार्यांनी एकलव्याला गुरु दक्षिणा म्हणून अंगठा मागितला तेव्हा एकलव्य हसत हसत त्याच्या हाताचा अंगठा कापून गुरु द्रोणाचार्यांच्या चरणी ठेवतो.

या दोन उदाहरणातून असे स्पष्ट होते की भारत देशाची संस्कृती ही खूप जुनी आहे आणि भारत देशाच्या संस्कृतीनुसार वडीलधाऱ्यांचा आदर करणे हे प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे.

म्हणून मला माझा भारत देश खूप आवडतो. आणि भारतातील संस्कृती आणि सभ्यता सर्व जगभरामध्ये गाजलेली आहे याचा मला अभिमान आहे...

कु. रेणुका देवराव सिडाम
११ वी कॉमस (मराठी)

अन्यायाची तडजोड हे सर्वात मोठे पाप आहे.

भारतीय संस्कृती

संसाराच्या बंधनात बांधलेली
संस्कृती ही माझी ओळख आहे
शिष्टाचार आणि सभ्यतेची खाण आहे.

भारत माझा महान आहे

अस मी अभिमानाने सांगू शकतो.

येथे येणारा प्रत्येक अतिथीही

हा देवच असतो

भारत माझा महान आहे.

अस मी अभिमानाने सांगू शकतो.

येथे कोणताही भेदभाव नाही

हिंदू-मुस्लिम एकत्र राहतात

भारत माझा महान आहे.

अस मी अभिमानाने सांगू शकतो

नृत्य आणि संगीताला वेगळे अस नाव आहे.

सान्या जगाला या कलेचा फार अभिमान आहे.

भारत माझा महान आहे.

अस मी अभिमानाने सांगू शकतो.

जेथे नद्यांनाही मिळतो आईसारखा आदर

प्रत्येक घरात पुजला जातो प्रभू 'श्रीराम'

वेद, उपनिषदांचा आहे अनमोल ठेवा.

प्रत्येक माणूस परंपरा आणि विश्वासांनी

बांधला गेला आहे.

अशा पवित्र संस्कृतीचे वर्णन करणे

फार अवघड आहे

भारत माझा महान आहे.

अस मी अभिमानाने सांगू शकतो.

संजय गुप्ता

११ वी कॉमर्स (हिंदी)

अभिमान संस्कृतीचा

भारतीय संस्कृती ही श्रद्धा धर्माचे मिश्रण ।

आहे म्हणून महान, माझ्या संस्कृतीचे प्राण ॥

सिंधू हडप्पा संस्कृती आहे रचना महान ।

तिची गोडवी सांगती' सारे थोर नि लहान ॥

नृत्य, संगीत उत्सव राज्य राज्याचे वेगळे ।

भारतीय संस्कृतीचे रूप आहेत सगळे ॥

हिंदू, बौध्द, जैन शीख, सर्व धर्म ही इस्लाम ।

भारतीय करी सारे तिरंग्यास सलाम ॥

मोठा मान गुरुलाही माझ्या संस्कृतीचा ठेवा ।

लीन होण्यास आज्ञेत लागो सर्वानाच हेवा ॥

पुरुषार्थ गाजविण्या गुण वारसाला देती ।

पुर्वजांचे पराक्रम बळ लढण्याचे देती

जरी विविधता येथे तरी एकता दिसते ।

फक्त देशाच्या नावाने सर्वा ताकद वसते ।

भारतीय संस्कृतीला साक्षी आहे इतिहास

जगी स्थापत्यशैलीही आहे इथलीच खास ।

भारतीय संस्कृतीची गोष्ट आहे अशी न्यारी

देशी विदेशी यांनाही वाटे सर्वाना ती प्यारी ॥

आदित्य सपाटे

११ वी कला (इंग्रजी)

पुस्तके आणि चांगली माणसं लगेच कळत नाहीत. त्यांना वाचाव लागत.

हिंदी विभाग

* अनुक्रमणिका *

एक भारत श्रेष्ठ भारत	H1
जाग रहा हिंदुस्तान ।	H1
भारतीय संस्कृति के आख्याता मैथिलीशरण गुप्त	H2
भारतीय संस्कृति की पहचान	H3
राष्ट्रीय संस्कृति	H4
आत्मनिर्भर भारत	H4

एक भारत श्रेष्ठ भारत

भारत एक है, तो क्यों हम अनेक हैं
हरा परिधान है इसका तो क्यों
विविध हमारे भेष है पंक्षियों
की मधुर आवाज़ से गूँजती
कितना सुंदर ये परिवेश है
सदा प्यार का संदेश है देती
तो क्यों हमारे मन में ये द्वेष है.
दया प्रेम करुणी की धरती
ऐसा हमारा देश है
शांति का सबको संदेश है देती
तो क्यों हम सब में मतभेद है
धरती माँ के बच्चे हैं हम सब
शायद जानना अभी शेष है।
इसीलिए धरती माँ को,
अपनी माता होने पर खेद है।
जिस दिन एक भारत के बच्चे हम सब
एक परिवार बन जायेंगे
तभी हर कोई कह सकेगा,
हमारा भारत सबसे श्रेष्ठ है
हमारा भारत सबसे श्रेष्ठ है...

कु युक्ता करनकर
११ वी (सायंन्स)

जाग रहा हिंदुस्तान ।

आज विदेशों में भी अपना
गूँज उठा जन-गण-मन गान ।
अपनाकर पुनः संस्कृति अपनी
जाग रहा है हिंदुस्तान । ।
सबने माना योग स्वास्थ्य का
पूर्णतः प्रतिपालक है ।
विश्व गुरु है अपना भारत
संस्कृति का संचालक है ।
छोड़ जहाँ धर्मभेद
स्वास्थ्य बन रहा अभियान ।
अपनाकर संस्कृति अपनी
जाग रहा है हिंदुस्तान ॥
खेतों में हरियाली लहराये,
उन्नत किस्म के बीज मिलें ।
हर किसान मन में हर्षाये,
ऐसा उन्हें सहयोग मिले ।
हर भूखे तक पहुँचे भोजन,
जगह-जगह गूँजे ये गान ।
अपनाकर संस्कृति अपनी,
जाग रहा है हिंदुस्तान ॥
ये महान भारत की संस्कृति
की सच्ची पहचान हैं।

कु. अनुश्री नि. राऊळवार
११वी (सायंन्स)

चिंतन करो, चिंता नहीं।

भारतीय संस्कृति के आख्याता मैथिलीशरण गुप्त

भारतीय जनता की नसों में उस समय एक नया रक्त उबल रहा था। हर कोई कृत संकल्प था इस बात के लिए कि किसी न किसी प्रकार अँगरेजों को भारत से खदेड़ दिया जाए। उधर अँगरेजी सत्ता संगीनें तानें खड़ी थी। गिरफ्तारियों पर गिरफ्तारियाँ हो रही थीं। कहा नहीं जा सकता था कि कौन, कब सरकारी पुलिस का मेहमान बन जाए। ऐसे वातावरण में लोग एक स्वर से गाने लगे-भगवान “भारतवर्ष में गूँजे हमारी भारती” अँगरेज अधिकारियों ने अनुभव किया यह मंत्र सर्वत्र व्याप्त होता जा रहा है। लोग गीत गा रहे हैं-

मानस भवन में आर्यजन, जिसकी उतारें आरती।

भगवान भारतवर्ष में, गूँजे हमारी भारती ॥

इस मंत्र के द्रष्टा की खोजबीन हुई तो पता चला कि इसका प्रथम गान करने वाले हैं-मैथिलीशरण गुप्त। गुप्तजी तब राष्ट्रीय आंदोलनों में भी खुलकर भाग लिया करते थे। उक्त पद में निहित भावनाओं को उन्होंने और भी मुखरित स्वर दिया था अपनी प्रमुख कृति ‘भारत-भारती’ में। तब ‘भारत भारती’ ने देश के आबाल वृद्ध नागरिकों में राष्ट्र प्रेम की भावनाएँ जगाने का महत्त्वपूर्ण कार्य किया था। कहा जाता है कि १९२१ से १९४० तक भारत भारतीने जो काम किया, जनमानस पर जो प्रभाव छोड़ा उसकी गुरुता को इससे पूर्व महाकवि भूषण ही छू पाए थे।

कु. नंदिनी गुप्ता

११ वी (कॉमर्स)

भारतीय संस्कृति की पहचान

गायत्री गंगा, गीता, गौ, सब सद्गति की खान हैं,
ये महान भारत की संस्कृति की सच्ची पहचान हैं।
गायत्री परमेश्वर की संकल्पशक्ति की धार है,
सकल सृष्टि में चेतनता का उससे हुआ उभार है,
जो भी श्रद्धा से जुड़ जाता है इस चेतन धार से,
सदा सुरक्षित रहता है वह युग के कठिन प्रहार से,
हो जाते साकार सहज ही उसके सब अनुमान हैं।
ये महान भारत की संस्कृति की सच्ची पहचान हैं।
गंगा केवल नीर नहीं है, यह ममता साकार है
इसकी बूँद-बूँद में रहता जननी जैसा प्यार है,
ब्रह्मा, विष्णु, महेश सभी का गंगाजल में वास है,
जीवन, पोषण, अनुशासन का गंगा में उल्लास है,
सुख-समृद्धि पाते, जो देते गंगा को सम्मान हैं।
ये महान भारत की संस्कृति की सच्ची पहचान हैं।
उपनिषदों को कहा गया है उद्गम अनुसंधान का,
उनमें से प्रत्येक स्रोत है ज्ञान और विज्ञान का,
उनको गौ-सा दुहा कृष्ण ने, मंथन किया पुनीत है,
मंथन से निकली गीता ही वह अनुपम नवनीत है,
इसके सेवन से बन जाते साधक प्रज्ञावान हैं,
ये महान भारत की संस्कृति की सच्ची पहचान हैं।
गौ की हर प्रवृत्ति प्रेरक होती देवत्व-विकास की,
है प्रतीक परमार्थ और अपनेपन के आभास की,
धरती को उर्वरता देती, मानव को आरोग्य हैं,
यूँ सद्गुण-संवर्द्धन करती, बनते मनुज सुयोग्य हैं।
मानव का ही नहीं, प्रकृति का भी करती कल्याण हैं।
ये महान भारत की संस्कृति की सच्ची पहचान हैं।

कु. दिव्या बियानी
१२ वी (कॉमर्स)

लक्ष्यहीन जीवन बिना पतवार की नाव के समान है।

राष्ट्रीय संस्कृति

मैं कहूँ शान से मेरा भारत महान है
शिष्टाचार और सभ्यता की यहां खान है
और आने वाला हर अतिथि भी यहां भगवान है
मैं कहूँ शान से मेरा भारत महान है ।
नहीं कोई भेदभाव किसी मे
साथ साथ चलते हिंदू और मुसलमान हैं
मैं कहूँ शान से मेरा भारत महान है ।
नृत्य कला और संगीत का एक अलग ही नाम है
पूरा विश्व ही करता इसका गुणगान है
मैं कहूँ शान से मेरा भारत महान है ।
नदियों को भी मिलता मां जैसा सम्मान है
और हर घर में बसते यहां प्रभु श्रीराम है
वेद, उपनिषदों का भी यहां खूब विस्तार है
परंपराओं और मान्यताओं से बंधा यहां हर इंसान है
ऐसी पावन संस्कृति वर्णन कर पाना कहां आसान है
मैं कहूँ शान से मेरा भारत महान है ।

कु. प्रियल नथवाणी
१२ वी कॉमर्स

आत्मनिर्भर भारत

आओ भारत को आत्मनिर्भर बनाए,
हर दृष्टि से इसे शक्तिशाली बनाए,
जो इसके विकास में रोड़ा अटकाए,
उसे हर तरीके से हम उसे समझाए।
आओ भारत को ऐसा देश बनाए,
सुंदर, सजग, सशक्त व सरल बनाए,
जो देखे इस देश को कुदृष्टि से,
उसको सब मिलकर दृष्टिहीन बनाए।
आओ हिंदी को सबकी भाषा बनाए,
इसे बोलचाल की हम भाषा बनाए,
जिनको नहीं आती हो हिंदी भाषा,
उनको हम हिंदी भाषा सिखलाए।

प्रितम शाहू
११ वी कला (हिंदी)

English Section

* Contents *

Festivals and Fairs are the Main elements of Indian Culture	E1
Unique Culture of India	E2
INDIAN CULTURE : Legacy of Indian civilization	E3

When the going gets tough, the tough gets going.

Festivals and Fairs are the Main elements of Indian Culture

Festivals and fairs are the main elements of Indian culture. Throughout the year some or the other festival or fair is being organized somewhere. They are celebrated with great enthusiasm. Large number of people attending these festivals in fast paced era of materialism and globalization, it is surprising to see a large number of people participating in these festivals. These festivals are celebrated at the National and local level with full preparation. Such events are held in other countries of the worlds as well, but by understanding the difference between, Indian events, the uniqueness of Indian culture emerges. This distinction provides a firm foundation to the country's sense of unity and brotherhood and preserves the values. The main thing is that fairs and festivals are not celebrated individually but at the family level. Family members living far away on the main festivals are also eager to come home so that they can enjoy the festival together. The happiness and emotion of the mother is fundamentally different from the concept of happiness in the western countries. Where family participation in festivals gives them dignity and dignity, it also increases the spirit of co-operation to celebrate Dussehra, Deepawali, Holi and Eid etc. Cooperation and Joy is extended by forming committees at the locality, city level, it is a tradition for people of all religions to welcome the procession on the occasion of prakashparv of sikh Gurus. Some-fairs are such that since ancient times, they are organized at the local level in which only the residents of nearby, villages and towns participate. Almost all such festivals, fairs create an atmosphere of virtue due to being associated with religion and religious saints and deities. The compulsorily holding of haat-bazaar on these events also adds on economic dimension. Stalls throughout the year and sell special products. Customers also wait for such markets. Flutes, earthen lamps, children's earthen toys, firracekers etc are seen in abundance in these markets only.

Rameshwari Videsh Verma

XI Hindi Commerce

Anyone who has never made a mistake has never tried anything new.

Unique Culture of India

Giving respect to everyone
Everyone serves elders
Love the little ones,
This is the land of rituals
Gives respect to everyone.
Parents in the morning
Let's worship the feet here,
These children are blessed
Become successful in life
This is the land of rituals
Gives respect to everyone. Chariot
Good qualities should be in every girl
Every child should be virtuous
Every woman should be modest
You are the mine of male ideals,
This is the land of rituals
Gives respect to everyone.
What the Vedas and Puranas have told
everyone behaves here with
Love, affection, and dignity all in life
This is the land of rituals
Gives respect to everyone.
Mother is God, Guru is God
Everyone praises him
celebrating festivals together
Great culture of India
This is the land of rituals
Gives respect to everyone..

Priyal Nathwani

XII Com. E1

Two wrongs don't make a right.

INDIAN CULTURE : Legacy of Indian civilization

What is culture exactly? Culture is something that builds the Nation. Culture acts as a mirror to represent a nation's attitude, morals, and old taught practices by our ancestors. Our country is vividly known around the globe for our astonishing cultural practices. Culture is something that is influenced by our history; it is a combination of clothing, festival, language, religion, food, music, and art.

Our culture teaches the world importance of morals by building good relationships with our family, solving problems as well as sharing happiness together as a nation, and celebrating hundreds of festivals with people; we have stories and theories about why we have been celebrating those festivals for thousands of years, each story teaches us a moral value and explains to us how karma works. Sometimes our cultural festivals are about lighting our environment, sometimes about the "victory of good over evil" and sometimes just about spending time with our family and friends. Every festival has a simple and sweet agenda which is to bring the family close and together to celebrate an occasion and take a break from their busy lives. This has been and will always be our culture that tells us that family and friends are what strengthen us and help us to be the sane spiritually. It's not only festivals that bloom in our culture but also all the tasty, tangy, sweet, and spicy food that has been served by us to the world for years. Indian arts also play a crucial role, this is reflected in historical painting and painting practices like Madhubani; our love towards arts is visible in the amazingly craved forts and palaces which have a detailed and minute works of art. We are part of this amazing nation that is popular for its rich culture and heritage which has been able to defeat all the differences like language, caste, and religion by counting them as our strength instead of weakness.

Anushree Raulwar
XI Sci (NG)

If you want something done right, you have to do it yourself.

Jr. College Committee for the Academic Session 2022-23

Sr. No.	Name of Committee	Convener
1	Academic Planning Committee	Mr. U. S. Tekade
2	Admission Committee	Mr. D. M. Ghutke
3	Annual College Magazine	Mrs. S. D. Babhare
4	Anti Sexual Harassment & Girls Security Committee	Mrs. K. H. Adilkar
5	Campus Beautification Committee	Mrs. S. M. Tambakhe
6	Career Guidance & Counseling Committee	Mrs. K. P. Sarkar
7	Centralized Admission Committee for 11th class	Dr. M. M. Nagarnaik
8	Commerce Club	Ms. N. M. Sood
9	Cultural Activities Committee	Mrs. R. R. Mohare
10	Disaster Planning Committee	Mrs. N. P. Bagde
11	Discipline & Anti-Ragging Committee	Dr. G. N. Dhande
12	Earn & Learn Scheme Committee	Mrs. S. S. Bhojar
13	Examination & Result analysis committee	Mr. H. S. Rathod
14	Grievance and Redressal Cell Committee	Mrs. R. S. Bhatt
15	Humanities Club	Mrs. K N. Bochar
16	Language Laboratory	Mr. C. Z. Totala
17	Library Committee	Mrs. A. D. Tiwari
18	Mother Teacher Committee	Mrs. M. R. Mohane
19	NCC Unit Committee	Mr. P. P. Raut
20	Network Resource Center Committee	Mrs. B. J. Nathwani
21	News Making and publication Committee	Mr. P. P. Raut
22	Parents - Teachers Committee	Mrs. M. R. Mohane
23.	Prevention of Cast Base Discrimination	Mr. B. V. Bagade
24	Prospectus Committee	Mrs. A. M. Karankar
25	Retired Employees Felicitation Committee	Mr. P. W. Bokre
26	Science Club	Mr. Santosh Singh
27	Soft Skill Development Committee	Mr. S. D. Kariya
28	Sport Development Committee	Ms. A. M. Chintamane
29	Srujan Wallpaper Committee	Mrs. M. P. Pahade
30	Student Welfare Committee	Mr. P. W. Bokre
31	Time Table Committee	Mrs. A. M. Karankar
32	Tobacco Control Committee	Mr. Santosh Singh
33	Transport Committee	Mr. A. S. Tiwari
34	VMV Bulletin Committee	Mr. N. V. Joshi
35	Website Updation Committee	Dr. G. G. Nalhe
36	Yoga & Moral Education Committee	Mrs. J P. Kimmatkar

Live as if you were to die tomorrow; learn as if you were to live forever.

TEACHING STAFF (Junior College) 2022-2023

S.No.	Name of the Employee	Designation	Subject
01.	Dr. M. M. Nagarnaik	Vice-Principal	Commerce
02.	Mr. S. D. Kariya	Supervisor	Commerce
03.	Mr. U. S. Tekade	JCT	Physics
04.	Mrs. S. D. Babhare	JCT	Marathi
05.	Mr. D. M. Ghutke	JCT	Biology
06.	Mr. H. S. Rathod	JCT	Economics
07.	Mrs. S. J. Bhoyar	JCT	History
08.	Mr. C. Z. Totala	JCT	English
09.	Mrs. K. N. Bochar	JCT	Pol.Sci.
10.	Mrs. M. P. Pahade	JCT	Hindi
11.	Dr. G. N. Dhande	JCT	Commerce
12.	Mr. P. W. Bhokre	JCT	EVS
13.	Ms. N. D. Lonare	JCT	Hindi
14.	Ms. J. R. Kimmatkar	JCT	Marathi
15.	Mrs. R. R. Mohre	JCT	Sociology
16.	Mrs. K. P. Sarkar	JCT	Chemistry
17.	Mrs. S. M. Tambakhe	JCT	Biology
18.	Dr. G. G. Nalhe	JCT	Commerce
19.	Mr. B. V. Bagde	JCT	Economics
20.	Mrs. N. S. Sood	JCT	Commerce
21.	Mrs. A. D. Tiwari	JCT	Hindi
22.	Dr. R. S. Bhatt	JCT	Commerce
23.	Dr. P. P. Raut	JCT	Commerce
24.	Mrs. K.H. Adilkar	JCT	Economics
25.	Mrs. M.R. Mohane	JCT	Chemistry
26.	Mr. A. S. Tiwari	JCT	Commerce & Eco.
27.	Mrs. A. M. Chitamane	JCT	Phy. Edu.
28.	Mrs. A. M. Karankar	JCT	Physics
29.	Mrs. B. J. Nathwani	JCT	English
30.	Mr. N. V. Joshi	JCT	English
31.	Mr. S. R. Singh	JCT	Maths

Strike while the iron is hot.

NON-TEACHING STAFF -2022-2023

S.No.	Name of the Employee	Designation
ADMINISTRATIVE STAFF		
01.	Mrs. A. A. Sainis	Jr. Stenographer
02.	Mr. A. R. Madne	Sr. Clerk
03.	Mr. Y. N. Kanadia	Sr. Clerk
04.	Mr. J. C. Patel	Jr. Clerk
05.	Mr. S. K. Somkuwar	Jr. Clerk
06.	Mr. D. R. Badani	Jr. Clerk
LIBRARY STAFF		
07.	Ms. M.B. Neware	Library Jr. Clerk
08.	Mr. Y N. Patel	Library Jr. Clerk
09.	Mr. S. S. Bhatta	Lib. Attendant
10.	Mr. B. C. Ade	Lib. Attendant
11.	Mr. L.R. Paunikar	Lib. Attendant
12.	Mr. V. S. Gajbhe	Lib. Attendant
13.	Mrs. J. K. Sakore	Lib. Attendant
14.	Ms. P. S. Shrawane	Lib. Attendant
SCIENCE LABORATORY STAFF		
15.	Mr. K. S. Dongre	Lab. Assistant
16.	Mr. M. P. Malkapure	Lab. Assistant
17.	Mr. Y. P. Joshi	Lab. Assistant
18.	Dr. M. S. Hedau	Lab. Attendant
19.	Mr. S. J. Vairagade	Lab. Attendant
20.	Mr. A. G. Kangali	Lab. Attendant
21.	Mr. M. H. Patel	Lab. Attendant
22.	Mr. M. S. Takote	Lab. Attendant
23.	Mr. U. W. Bode	Lab. Attendant
24.	Mr. S. D. Karare	Lab. Attendant
GENERAL PURPOSE STAFF		
25.	Mr. A. Y. Sapate	Peon
26.	Mr. N. S. Thakre	Peon
27.	Mr. R. P. Pajai	Peon
28.	Mr. V. V. ade	Peon
29.	Mrs. N. R. Sonwane	Peon
30.	Mrs. R. K. Neupane	Peon

Actions speak louder than words.